

Overzichtsstudie interventies voor migrantenjeugd

Ontwikkelingsstimulering, preventie en vroeghulp

© 2010 Nederlands Jeugdinstituut

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op enige andere wijze zonder voorafgaande schriftelijke toestemming.

Het Nederlands Jeugdinstituut heeft deze studie verricht in opdracht van ZonMw, het programma *Diversiteit in het jeugdbeleid*.

Auteurs

Deniz Ince

Gert van den Berg

Met medewerking van

Hans Bellaart – FORUM Instituut voor Multiculturele Vraagstukken

Corine van Egten – E-Quality

Inge Goorts – Mikado, kenniscentrum interculturele zorg

Hilde Kalthoff – Nederlands Jeugdinstituut

Mariëtte Hoogsteder – Mikado, kenniscentrum interculturele zorg

Karen van Rooijen-Mutsaers – Nederlands Jeugdinstituut

Roelof Vos – Pharos

Joke van Wieringen – RIVM/Centrum Jeugdgezondheid

Foto omslag

Marsel Loermans

Nederlands Jeugdinstituut

Catharijnesingel 47

Postbus 19221

3501 DE Utrecht

Telefoon (030) 230 63 44

Website www.nji.nl

Infolijn (030) 230 65 64, e-mail info@nji.nl

Inhoud

Voorwoord 5

1 Inleiding 7

- 1.1 Onderzoeksvragen 7
- 1.2 Leeswijzer 8

2 Werkwijze 9

- 2.1 Afbakening van de studie 9
- 2.2 Literatuurstudie 9
- 2.3 Verzamelen van interventies en instrumenten 9
- 2.4 Dataverwerking en analyse 10

3 Definities en inclusiecriteria 13

- 3.1 Interventies 13
- 3.2 Instrumenten 14

4 Bereik en effectiviteit: resultaten van de literatuurstudie 17

- 4.1 Inleiding 17
- 4.2 Het bereiken van migrantengroepen in de jeugdsector 17
 - 4.2.1 Institutionele context 18
 - 4.2.2 Kwaliteit van de werkwijze 21
 - 4.2.3 Kwaliteit van het aanbod 23
 - 4.2.4 Het proces van toeleiding 23
 - 4.2.5 Bereik samengevat 26
- 4.3 Wat werkt bij jeugdigen uit migrantengroepen? 27
 - 4.3.1 Inleiding 27
 - 4.3.2 Verschillende perspectieven op diversiteit 28
 - 4.3.3 Effectonderzoek bij migrantengroepen 28
 - 4.3.4 Onderzoek naar het bereik van interventies bij migrantengroepen 30
 - 4.3.5 Het aanpassen van interventies 31
 - 4.3.6 Meetinstrumenten 36
 - 4.3.7 Conclusies 36
- 4.4 Samenvatting literatuurstudies 37

5 Resultaten inventarisatie jeugdinterventies 39

- 5.1 Inleiding 39
- 5.2 Effectieve jeugdinterventies en toepassing bij migranten 39
 - 5.2.1 Erkende A-interventies 40
 - 5.2.2 Erkende B- en C-interventies 41
 - 5.2.3 B- en C-interventies die vooralsnog niet erkend zijn 43
- 5.3 Aanpassingen voor migranten in de erkende jeugdinterventies 44
- 5.4 Bereik van effectieve jeugdinterventies 46
- 5.5 Effectiviteit van interventies 48
- 5.6 Inventarisatie van mogelijke good practices 51
- 5.7 Good practices 54
- 5.8 Samenvatting van de bevindingen 56

6 Resultaten inventarisatie instrumenten 57

- 6.1 Inleiding 57
- 6.2 Instrumenten en de toepassing bij migranten 57
- 6.3 Overzicht van geïnventariseerde instrumenten 58

7 Antwoorden en aanbevelingen 61

- 7.1 De onderzoeksvragen 61
- 7.2 Aanbevelingen 71
- 7.3 Vervolgproject 73

Bronnen en literatuur 75

Bijlagen 83

- Bijlage 1 Registratieformulier interventies 84
- Bijlage 2 Registratieformulier instrumenten 87
- Bijlage 3 Beschrijving good practices 89
- Bijlage 4 Interventies die niet in aanmerking komen voor de overzichtsstudie 116
- Bijlage 5 Aandachtspunten van de Meetladder Diversiteit Interventies 118
- Bijlage 6 Deelnemers expertmeeting 119
- Bijlage 7 Expertmeeting: verslag 120

Het Nederlands Jeugdinstituut: hét expertisecentrum over jeugd en opvoeding 124

Voorwoord

Voor u ligt het eindrapport van een overzichtsstudie naar interventies ten behoeve van preventie en vroeghulp bij migrantenjeugd en -opvoeders. Deze studie vormt een onderdeel van het ZonMw-programma *Diversiteit in het jeugdbeleid*, dat is voortgekomen uit de gelijknamige beleidsbrief die de ministers Rouvoet en Vogelaar in juni 2008 naar de Tweede Kamer hebben doen uitgaan. In deze brief voegen de bewindslieden aan het motto ‘alle kansen voor alle kinderen’ de formulering ‘ongeacht hun culturele achtergrond’ toe. Dit impliceert dat migrantenkinderen gelijke kansen moeten krijgen ‘om gezond, veilig en met plezier te kunnen opgroeien en hun talenten te ontwikkelen’. Dat kan alleen wanneer algemene jeugdvoorzieningen deze kinderen en hun ouders even goed weten te bereiken als andere kinderen. Het betekent ook dat problemen in de opvoeding en ontwikkeling vroegtijdig worden gesignaleerd en aangepakt, en dat die (preventieve) aanpak effectief is.

In opdracht van de beide ministers heeft ZonMw vervolgens een breed programma voor diversiteit in het jeugdbeleid ontwikkeld. Centraal in dit programma staat ‘het leveren van een bijdrage aan het verbeteren van de positie van migrantenkinderen en -jongeren in het jeugdbeleid, aan de vermindering van hun maatschappelijke achterstand en aan het voorkomen van polarisatie en radicalisering’. Dat krijgt vorm door ‘het versterken van de preventieve, ontwikkelingsgerichte jeugdsector’.

Het programma *Diversiteit in het jeugdbeleid* kent drie programmalijnen. Een daarvan is Interculturele Kennis. Deze lijn is van start gegaan met een project waarin in kaart is gebracht wat er bekend is over instrumenten, interventies en werkwijzen in het jeugdbeleid in relatie tot de ontwikkelingsmogelijkheden van migrantenjeugd. Deze overzichtsstudie is in 2009 uitgevoerd, met het onderhavige resultaat. Het is van belang daarbij te vermelden dat deze rapportage een momentopname laat zien. De ontwikkelingen op het gebied van preventie en hulp voor migranten verlopen in een dusdanig tempo dat de interventies en instrumenten die in dit rapport aan de orde komen niet noodzakelijkerwijs dezelfde zijn als die in 2010 worden ingezet.

De *Overzichtsstudie interventies voor migrantenjeugd* is uitgevoerd door het Nederlands Jeugd-instituut in samenwerking met FORUM, E-Quality, Mikado, Pharos en RIVM/Centrum Jeugd-gezondheid.

1 Inleiding

Het project *Overzichtsstudie interventies voor migrantenjeugd. Ontwikkelingsstimulering, preventie en vroeghulp* is onderdeel van het programma *Diversiteit in het jeugdbeleid* dat ZonMw uitvoert in opdracht van de ministeries van Jeugd & Gezin en Wonen, Werk & Integratie. Het doel van dit programma is dat jeugdigen en ouders uit migrantengroepen eerder en beter worden bereikt bij (dreigende) problemen met de ontwikkeling van jeugdigen, dat zij niet voortijdig afhaken tijdens programma's waaraan zij deelnemen en dat interventies ook voor hen effectief zijn. In navolging van dit programma wordt in dit onderzoek onder migrantenjeugd verstaan: kinderen en jongeren van 0 tot 23 jaar die zelf in een ander land zijn geboren of waarvan de ouders of grootouders niet in Nederland zijn geboren. De overzichtsstudie is specifiek gericht op kinderen en ouders van niet-westerse afkomst.

Migrantenjeugd is ondervertegenwoordigd in welzijn en vrij toegankelijke hulp en zorg, en oververtegenwoordigd in de zwaardere vormen van geïndiceerde zorg (Bellaart 2007). De meeste programma's bereiken migrantenjeugd en hun ouders onvoldoende – en als deze groepen al bereikt worden, haken ze vaak voortijdig af (Pels 2004). Er is nog weinig onderzoek verricht naar de effectiviteit van specifieke hulp en de signalering van opvoedingsproblemen bij migrantenkinderen (Beekhoven e.a. 2008, Hermanns e.a. 2005, Klein Velderman e.a. 2007, Kouratovsky 2002). In de praktijk is intussen veel kennis ontwikkeld over werken met migrantenjeugd, maar deze kennis is versnipperd. Het project *Overzichtsstudie interventies voor migrantenjeugd* geeft inzicht in de beschikbare kennis over interventies en werkwijzen in relatie tot de ontwikkelingsmogelijkheden van migrantenjeugd en verschaft zo een basis voor verschillende vervolgprojecten in het kader van het programma *Diversiteit in het jeugdbeleid*. Het geeft zicht op de lacunes in kennis op dit gebied en het brengt *good practices* in kaart.

1.1 Onderzoeksvragen

Dit rapport is het resultaat van de *Overzichtsstudie interventies voor migrantenjeugd*. Het biedt achtereenvolgens een overzicht van interventies en instrumenten die in Nederland worden toegepast om de ontwikkeling van migrantenjeugd te bevorderen en problemen te voorkomen dan wel voortijdig aan te pakken, een overzicht van wat bekend is over bereik en effectiviteit van deze interventies, conclusies met betrekking tot de lacunes in deze kennis, een overzicht en analyse van *good practices* en aanbevelingen voor verder onderzoek en andere vormen van kennisontwikkeling.

De specifieke vragen binnen deze overzichtsstudie luiden:

1. Welke interventies en instrumenten worden in Nederland toegepast om de ontwikkeling van migrantenjeugd te stimuleren en om ontwikkelings- en gedragsproblemen bij deze jeugdigen te voorkomen dan wel vroegtijdig aan te pakken?

2. Wat is er van deze interventies bekend over het bereik onder (specifieke groepen) migranten-jeugd en hun ouders? In hoeverre is het bereik te relateren aan de betreffende toelidingsstrategie?
3. Wat is er bekend over de effectiviteit van deze programma's voor (specifieke groepen) migranten-jeugd? Hoe is de effectiviteit vastgesteld; in hoeverre is dit op betrouwbare wijze gebeurd?
4. Welke kennislacunes laten zich vaststellen met betrekking tot volledigheid, bereik en effectiviteit van het aanbod voor migrantenjeugd en hun ouders?
5. Welke interventies kunnen als *good practice* worden aangewezen? Wat maakt dat migranten worden bereikt en dat de interventies ook voor hen werken? Welke bestanddelen kunnen worden opgenomen in generieke interventies? Welke zijn juist meer geschikt voor specifieke of categorale interventies?

1.2 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 is beschreven hoe de onderzoekers te werk zijn gegaan om antwoorden te formuleren op de onderzoeksvragen en welke keuzes daarbij zijn gemaakt.

Hoofdstuk 3 omvat de definities van interventies en instrumenten die gebruikt zijn in deze studie.

In hoofdstuk 4 zijn de bevindingen weergegeven uit de twee literatuuronderzoeken die in het kader van deze overzichtsstudie zijn uitgevoerd. Eerst wordt verslag gedaan van de literatuur over het bereiken van migrantengroepen, gevolgd door de bevindingen uit de literatuurscan naar wat bekend is over de effectiviteit van interventies bij migrantengroepen.

Hoofdstuk 5, dat een substantieel deel vormt van dit rapport, omvat een weergave van de interventies die zijn bestudeerd op hun toepassing bij migrantengroepen. Daarbij is aangegeven wat er bekend is over het bereik en de effectiviteit van de interventies. Hierbij komt ook een aantal *good practices* aan de orde.

Hoofdstuk 6 betreft de resultaten van de inventarisatie van instrumenten die bij migranten worden ingezet.

In hoofdstuk 7 zijn de bevindingen samengevat en uitgewerkt door antwoorden te formuleren op de vijf onderzoeksvragen en deze vervolgens te vertalen in aanbevelingen.

In de bijlagen zijn enkele relevante formulieren en overzichten opgenomen en een beschrijving van *good practices*, evenals een verslag van de expertmeeting, een bijeenkomst van deskundigen aan wie eind mei 2009 de eerste, voorlopige resultaten van deze studie zijn voorgelegd.

Dit rapport biedt een verslag van de inventarisatie die is uitgevoerd en van de resultaten daarvan. De conclusies en aanbevelingen hebben betekenis voor ontwikkelaars en uitvoerders van interventies, voor onderzoekers, voor beleidsmakers en voor financiers, niet alleen die van preventie en zorg maar ook voor de instanties die onderzoek en ontwikkeling op deze terreinen financieren, zoals de opdrachtgever van deze studie.

2 Werkwijze

Dit hoofdstuk biedt zicht op welke kennis er is verzameld, op welke wijze dat is gebeurd en hoe deze kennis vervolgens is geanalyseerd. De verzameling en analyse van beschikbare kennis over interventies en instrumenten voor migrantenjeugd is in een aantal stappen verlopen. De eerste stap betrof een afbakening van de studie. Vervolgens is er een literatuurstudie uitgevoerd naar ‘wat werkt bij migranten’ en naar werkzame werkwijzen ten aanzien van toeleiding en bereik van migranten. Daarnaast is via diverse bronnen informatie verzameld over interventies en instrumenten die in Nederland worden toegepast. Na een eerste analyse van gegevens zijn tijdens een expertmeeting de bevindingen getoetst en zijn experts geconsulteerd. De afzonderlijke stappen worden in de navolgende paragrafen toegelicht.

2.1 Afbakening van de studie

De uitvoerende instituten hebben eerst definities geformuleerd voor de begrippen ‘interventies’ en ‘instrumenten’. Verder zijn er inclusiecriteria opgesteld zodat duidelijk is welke interventies en instrumenten binnen deze overzichtsstudie vallen. Er is een lijst met bronnen vastgesteld voor de inventarisatie en er zijn registratieformulieren ontwikkeld voor de beschrijving van interventies en instrumenten. In hoofdstuk 3 worden de gehanteerde definities en inclusiecriteria beschreven.

2.2 Literatuurstudie

De overzichtsstudie beperkt zich tot gedocumenteerde kennis over interventies en instrumenten. Er zijn systematische literatuurschetsen uitgevoerd op basis van zoektermen, aangevuld met de zogeheten sneeuwbal methode. Onderdeel van deze methode is het raadplegen van experts met kennis van en ervaring met het werken met migrantenjeugd.

Het verzamelde materiaal is getoetst op informatie over de toepassing bij migrantengroepen en op gegevens over bereik en effectiviteit. Daarnaast is gezocht naar nationale en internationale (meta)-studies over werkzame factoren met betrekking tot bereik en effectiviteit van interventies gericht op het versterken van de primaire leefwereld, ontwikkelingsbevordering, preventie en vroeghulp van migrantenjeugd en hun ouders. De resultaten van deze twee literatuurschetsen zijn opgenomen in hoofdstuk 4.

2.3 Verzamelen van interventies en instrumenten

De volgende bronnen zijn gebruikt om kennis te verzamelen over interventies en instrumenten die (mede) gericht zijn op migrantenjeugdigen en -opvoeders:

- De databank Effectieve Jeugdinterventies van het Nederlands Jeugdinstituut.
- De databank Instrumenten, Richtlijnen en Kwaliteitsstandaarden (DIRK) van het Nederlands Jeugdinstituut.

- De I-database van het Loket Gezond Leven van het RIVM.
- Informatie afkomstig van de kennisinstituten die zich (mede) richten op migrantenjeugdigen en -opvoeders (RIVM, FORUM, Mikado, Pharos, E-Quality).
- Recente publicaties waarin initiatieven/interventies/instrumenten gericht op migranten, jeugdigen en/of opvoeders zijn beschreven die niet in de databanken voorkomen. Daarbij is speciaal gelet op elektronische, online interventies.
- Nederlandse en internationale (meta)studies en publicaties naar werkzame factoren met betrekking tot bereik en effectiviteit van interventies gericht op migrantendoelgroepen.

2.4 Dataverwerking en analyse

De verzamelde informatie over interventies en instrumenten is als volgt verwerkt.

Onderscheid preventie/vroeghulp en behandeling bij problematiek

De interventies en instrumenten op de websites van de databank Effectieve Jeugdinterventies en de Databank Instrumenten, Richtlijnen en Kwaliteitsstandaarden zijn eerst onderverdeeld in twee groepen:

1. interventies/instrumenten gericht op preventie en/of vroeghulp;
2. interventies/instrumenten gericht op behandeling of diagnostiek bij meer ernstige problematiek.

Toepassing bij migrantenjeugd en opvoeders

Vervolgens zijn de beschrijvingen bestudeerd van de interventies/instrumenten uit de eerste groep (preventie en/of vroeghulp) zoals weergegeven op de websites van de databanken. Eerst is bekeken welke interventies/instrumenten (ook) worden toegepast bij migranten, zowel jeugdigen als opvoeders. Bij de resulterende selectie is vervolgens nadere informatie verzameld over de beschrijving van de doelgroep, de probleemanalyse, de theoretische onderbouwing van de aanpak, de methodiek en het beschikbare materiaal, en de eisen die worden gesteld aan de competenties van uitvoerders. Ook is bekeken of er onderzoek is gedaan naar bereik en effectiviteit bij migranten. Interventies/instrumenten die voldoen aan de inclusiecriteria van deze studie zijn vervolgens beschreven op de voor dit project ontwikkelde registratieformulieren (zie bijlage 1 en 2). Daarbij is een aparte beschrijving opgenomen van de volgende punten:

- een theoretische onderbouwing waarin aannemelijk wordt gemaakt dat de interventie werkzaam is bij verschillende groepen of bij een specifieke migrantengroep;
- maatregelen om migrantengroepen te bereiken en te bedienen;
- onderzoek naar het bereik van de betreffende interventie bij migrantengroepen;
- onderzoek naar effecten van de interventie bij migrantengroepen.

Het registratieformulier is mede gebaseerd op de Meetladder Diversiteit Interventies (Pels, Distelbrink & Tan 2009). Dit door het Verwey-Jonker Instituut ontwikkelde meetinstrument heeft als doel de culturele validiteit van interventies te toetsen (zie bijlage 5).

Erkenning

De databank Effectieve Jeugdinterventies bevat alleen interventies die door een erkenningscommissie zijn beoordeeld op effectiviteit. Voor niet-justitiële interventies is dat de Erkenningscommissie Interventies. Deze commissie kan tot de volgende ‘oordelen’ komen:

- ‘erkend’: de interventie is op kwaliteit beoordeeld en is ten minste ‘theoretisch goed onderbouwd’ bevonden;
- ‘op de drempel’: de interventie is beoordeeld maar is nog niet van voldoende kwaliteit voor erkenning, bijvoorbeeld omdat de theoretische onderbouwing onvoldoende is;
- ‘niet opgenomen’: de interventie voldoet niet aan de inclusiecriteria van de databank of de interventie wordt niet meer uitgevoerd.

Aangezien we binnen deze studie ook interventies in kaart hebben gebracht die niet in de databank Effectieve Jeugdinterventies staan, voegen we de categorie ‘onbekend’ toe. Over de kwaliteit van deze interventies is nog geen gefundeerde uitspraak te doen.

Het onderstaande schema geeft zicht op de beoordeling van de bestudeerde interventies.

status in databank	alle interventies	waarvan preventie en/of vroeghulp
‘erkend’	90	50
‘op de drempel’	44	36
‘niet opgenomen’	115	76
onbekend	62	62
totaal	311	224

Tot slot zijn er 29 instrumenten gericht op het signaleren en screenen van risico’s of problemen bij jongeren bestudeerd en in kaart gebracht.

Good practices

In aanvulling op de interventies die in de databank Effectieve Jeugdinterventies zijn opgenomen, zijn via andere databanken en deskundigen van de deelnemende instituten mogelijk interessante initiatieven/interventies getraceerd die specifiek gericht zijn op migranten, jongeren en/of opvoeders. Als de interventies aan de inclusiecriteria voldoen, is het mogelijk ze mee te nemen in deze studie.

Deze overzichtsstudie beperkt zich tot interventies waarvan enige informatie op schrift staat, aangezien dit een minimale garantie vormt dat een interventie op verschillende plaatsen en door de tijd heen op vergelijkbare wijze wordt uitgevoerd. Om bereik en effectiviteit van een interventie te kunnen vaststellen, is ook een beschrijving vereist. Aanvullende informatie is waar mogelijk verkregen door ontwikkelaars/uitvoerders schriftelijk dan wel telefonisch en via e-mail te benaderen. De databank Effectieve Jeugdinterventies gebruikt strikte criteria voor theoretische onderbouwing en deugdelijkheid van de documentatie. Om mogelijk interessante initiatieven op het spoor te komen die in aanmerking komen voor doorontwikkeling, zijn die criteria hier echter niet gebruikt.

Een interventie wordt hier als *good practice* aangemerkt als:

- deze specifiek gericht is op (bepaalde) migrantengroepen en/of
- gericht is op behoeften en/of problemen die specifiek gelden voor migranten en waarvoor geen aanbod is binnen de erkende interventies en/of
- deze erin slaagt bepaalde migrantengroepen te bereiken.

NB: In dit rapport wordt de benaming *good practices* alleen gebruikt voor interventies die niet in de databank Effectieve Jeugdinterventies zijn opgenomen maar wel potentie hebben. Kortom: onder *good practices* verstaan we hier interventies die als zodanig niet erkend zijn, maar daarvoor mogelijk wel in aanmerking komen als ze verder ontwikkeld worden.

Samenvattende overzichten

De verzamelde informatie is in eerste instantie in een samenvattend overzicht gepresenteerd. Hierin zijn interventies en instrumenten bij elkaar gezet die voldoen aan de inclusiecriteria van dit project. Deze overzichten zijn ter aanvulling in een expertmeeting voorgelegd aan deskundigen. In de volgende fase zijn de interventies en instrumenten uitgebreider beoordeeld en beschreven.

Beperkingen van deze studie

Zoals eerder vermeld, beperkt deze overzichtsstudie zich tot gedocumenteerde interventies. Voor de ‘erkende’ interventies die zijn opgenomen in de databank Effectieve Jeugdinterventies is gebruikgemaakt van de informatie die op de website van de databank beschikbaar is. Er is dus niet teruggerepen op de oorspronkelijke documentatie. De informatie in de databank bestaat uit een uitgebreide beschrijving van de methodiek, een theoretische onderbouwing en – indien aanwezig – een beschrijving van effectonderzoek.

Over interventies die ‘op de drempel’ zijn, die ‘niet opgenomen’ zijn en interventies die op de wachtlijst staan, is slechts beperkte informatie beschikbaar. In deze overzichtsstudie zijn alleen de interventies meegenomen waarbij expliciet beschreven staat dat migranten tot de doelgroep behoren en interventies waarbij is vermeld dat er eventuele aanpassingen voor migranten uitgevoerd of mogelijk zijn. Binnen het tijdsbestek van dit onderzoek was het niet mogelijk aanvullende informatie bij ontwikkelaars op te vragen.

Wat betreft de interventies afkomstig uit andere bronnen: voor zover noodzakelijk is telefonisch of via e-mail bij ontwikkelaars aanvullende informatie opgevraagd. Aangezien niet alle ontwikkelaars hebben gereageerd, is het niet mogelijk een volledig beeld te geven van de betreffende interventies. De ontwikkelaars is ook gevraagd eventuele programmamaterialen ter inzage op te sturen, wat slechts in enkele gevallen is gebeurd.

3 Definities en inclusiecriteria

3.1 Interventies

Definitie

Onder interventies verstaan we in deze studie doelgerichte, planmatige en toegevoegde activiteiten – in de vorm van een programma, project of training, behandeling of begeleiding – die gericht zijn op het voorkomen of verminderen van een risico of probleem en die afgebakend zijn in de tijd. In dit verband betekent ‘toegevoegde’ dat het gaat om activiteiten die niet behoren tot wat normaal aan kinderen, jongeren of ouders wordt aangeboden, zoals het gewone onderwijs. Een lesprogramma of lesmethode voor de basisschool is geen interventie; een antipest-programma voor de basisschool is dat wel.

Een interventie is meer dan een methodiek, en omvat mede het geheel aan professionele competenties, benaderingswijzen en randvoorwaarden dat vereist is om die methodiek in de praktijk goed uit te voeren.

Aan de hand van de concrete toepassing ervan onderscheiden we drie soorten interventies:

- A. interventies gericht op een algemene populatie van jeugdigen/opvoeders waarbij de interventie op dezelfde wijze wordt toegepast bij alle cliënten;
- B. interventies gericht op een algemene populatie van jeugdigen/opvoeders waarbij aanpassingen zijn gedaan voor toepassing bij migrantengroepen;
- C. interventies specifiek gericht op een of meer migrantengroepen.

Algemeen criterium

Het gaat om interventies die als doel hebben de psychische, sociale en/of cognitieve ontwikkeling van jeugdigen te bevorderen en om risico's en problemen in die ontwikkeling te voorkomen.

Specifieke criteria

- De interventie is gericht op het voorkomen of verminderen van de risico's of problemen in de ontwikkeling van een jeugdige die een gezonde, evenwichtige uitgroei tot volwassenheid (mogelijk) belemmeren. Het gaat om preventieve interventies en interventies voor (niet-geïndiceerde) vroeghulp.
- De interventie is gericht op de jeugdige zelf, zijn opvoeders en/of zijn opvoedingsomgeving.
- De interventie bestaat uit een doelgerichte en systematische werkwijze (een methodiek afgebakend in de tijd, met een nader omschreven tijdsduur en frequentie), waarbij expliciet is aangegeven wat de eisen voor uitvoering (zoals de opleiding van de uitvoerenden) en de randvoorwaarden zijn.
- Er bestaat enige documentatie over de interventie.

- Het gaat om interventies die worden toegepast binnen:
 - de jeugdgezondheidszorg, voor zover het de hulp betreft bij psychosociale risico's en problemen (uniform en maatwerkdeel);
 - pedagogische basisvoorzieningen: ontwikkelingsstimuleringsprogramma's voor jonge kinderen en overige interventies in kinderopvang, peuterspeelzalen, VVE;
 - jeugdwelzijnswerk (kinderwerk, jongerenwerk, sportbuurtwerk, jongereninformatiepunten, brede school);
 - opvoed- en opgroeihulp: lichte pedagogische (en soms corrigerende) interventies voor jeugdigen en ouders, uitgevoerd door eerstelijnspedagogen en -psychologen, jeugdmaatschappelijk werk, opvoedingsondersteuning, preventieprogramma's.
- Interventies die uitsluitend worden ingezet binnen de geïndiceerde jeugdzorg (aanbieders van jeugdzorg, jeugd-ggz en justitiële jeugdinstellingen), de somatische gezondheidszorg of de arbeidstoeleiding, vallen buiten het bestek van dit onderzoek.

Behalve interventies die aan deze criteria voldoen, vallen binnen deze overzichtsstudie ook vormen van internethulp (mede) bedoeld voor migrantenjeugd. Deze voldoen niet volledig aan de hier gegeven definitie van een interventie, onder andere omdat ze niet afgebakend zijn in de tijd. Internethulp blijkt echter een laagdrempelige vorm van hulp te zijn met de potentie allochtone jeugd te bereiken, en dit is de reden dat die hier ook in kaart wordt gebracht.

3.2 Instrumenten

Definitie

Een instrument is elk hulpmiddel waarmee een beroepskracht systematisch gegevens kan verzamelen, ordenen en analyseren over zijn doelgroep of over zijn professionele handelen in relatie tot de doelgroep. Gebruik van een instrument heeft tot doel beroepskrachten te helpen hun beslissingen en handelen beter te onderbouwen.

Algemeen criterium

Het gaat om instrumenten die als doel hebben risico's en problemen in de psychische, sociale en/of cognitieve ontwikkeling te signaleren en te screenen. Ook instrumenten om snel een voorlopige diagnose te stellen (zoals toegepast in vroeghulp) vallen hieronder.

Specifieke criteria

- Het instrument wordt gebruikt bij preventie of vroeghulp.
- Het instrument wordt toegepast bij de jeugdige zelf, zijn opvoeders en/of zijn opvoedingsomgeving.
- Het gaat om drie soorten instrumenten:
 - instrumenten bedoeld voor gebruik bij de algemene populatie van jeugdigen/opvoeders zonder speciale toepassingen voor migrantengroepen;
 - instrumenten bedoeld voor gebruik bij de algemene populatie van jeugdigen/opvoeders mét speciale aanpassingen voor migrantengroepen;
 - instrumenten specifiek bedoeld voor gebruik bij jeugdigen/opvoeders uit migrantengroepen.
- Er bestaat enige documentatie over het instrument.

Gebruik

Het gaat om instrumenten die worden toegepast binnen:

- de jeugdgezondheidszorg, voor zover het de hulp betreft bij psychosociale risico's en problemen (uniform en maatwerkdeel);
- pedagogische basisvoorzieningen: ontwikkelingsstimuleringsprogramma's voor jonge kinderen en overige interventies in kinderopvang, peuterspeelzalen, VVE;
- jeugdwelzijnswerk (kinderwerk, jongerenwerk, sportbuurtwerk, jongereninformatiepunten, brede school);
- opvoed- en opgroeihulp: lichte pedagogische (en soms corrigerende) interventies voor jeugdigen en ouders, uitgevoerd door eerstelijnspedagogen en -psychologen, jeugdmaatschappelijk werk, opvoedingsondersteuning, preventieprogramma's.

Instrumenten die uitsluitend worden gebruikt binnen de geïndiceerde jeugdzorg (bureaus jeugdzorg, jeugd-ggz en justitiële jeugdinrichtingen), de somatische gezondheidszorg of de arbeidstoeiding, vallen buiten het bestek van dit onderzoek.

4 Bereik en effectiviteit: resultaten van de literatuurstudie

4.1 Inleiding

Het brandpunt van deze overzichtsstudie ligt bij de begrippen 'bereik' en 'effectiviteit'. Komt een bepaalde vorm van preventie of vroeghulp wel aan bij iedereen waarvoor deze bedoeld is? En als dat het geval is, heeft het dan ook het beoogde effect?

Dit hoofdstuk biedt de resultaten van twee *quick scans* in de beschikbare literatuur naar het bereiken van minderheidsgroepen en het toepassen van interventies bij die groepen. Daarbij is breed gescand: niet alleen de literatuur over preventie en vroeghulp is aan een beschouwing onderworpen, maar ook die over hulp en zorg.

Paragraaf 4.2 gaat over het bereiken van migranten. Wat weten we daarvan? Welke knelpunten doen zich voor en welke mogelijkheden zijn er om die knelpunten op te lossen? De hiervoor bestudeerde literatuur betreft een breed scala aan interventies gericht op zowel jeugd als opvoeders: preventie, opvoedingsondersteuning, ontwikkelingsstimulering en vroeghulp, maar ook participatie en zorg.

In paragraaf 4.3 komt de vraag naar effectiviteit aan de orde. Wat is er bekend over de factoren die van invloed zijn op de doeltreffendheid van interventies op het gebied van preventie en vroeghulp bij migranten? Kortom: wat werkt volgens de literatuur? Voor het beantwoorden van deze vraag is de recent ontwikkelde Meetladder Diversiteit Interventies (Pels, Distelbrink & Tan 2009) als uitgangspunt genomen. Verder is er gebruikgemaakt van diverse nationale en internationale (overzichts)studies op het gebied van hulpverlening en preventie bij etnische minderheidsgroepen.

4.2 Het bereiken van migrantengroepen in de jeugdsector

De vraag 'hoe bereiken we moeilijk bereikbare groepen?' speelt in ons land al geruime tijd bij uiteenlopende instanties. In 1988 is het begrip 'moeilijk bereikbare doelgroepen' als volgt gedefinieerd (Van den Berg e.a. 2005). Moeilijk bereikbare groepen zijn groepen waarvoor men een boodschap meent te hebben, maar waarbij de communicatie met de doelgroep niet of uiterst moeizaam tot stand komt omdat men:

- de doelgroep niet kan vinden; men weet niet waar de 'vindplaatsen' zijn;
- niet in staat is mensen uit de doelgroep voor de voorlichtingsboodschap of een project te interesseren;
- de verkeerde communicatiemiddelen gebruikt.

Het concept 'moeilijk bereikbare doelgroep' is volgens Doğan e.a. (2005) problematisch omdat het de schijn wekt dat bepaalde groepen, bijvoorbeeld etnisch-culturele minderheden, voor iedereen en alle instellingen moeilijk bereikbaar zijn. Ze zijn echter wél bereikbaar voor familieleden, bureaus, de huisarts of bepaalde instellingen. Men spreekt dan ook liever over 'nog niet bereikte doelgroepen' en 'moeilijk toegankelijke instellingen'. Een voorbeeld daarvan leveren instellingen voor jeugdzorg, die de – veelal laagopgeleide – allochtone doelgroep nauwelijks bereiken (Verstraten & Van Halen 2006), zeker als men dit afmeet aan de hoeveelheid problemen. Jeugdigen en gezinnen van niet-westerse herkomst zijn ondervertegenwoordigd in de lichtere vormen van opvoedings- en ontwikkelingsondersteuning, terwijl zij oververtegenwoordigd zijn in de zwaardere vormen van hulpverlening (Verstraten & Van Halen 2006). Vollebergh (2002) merkt op dat de allochtone jongeren (vooral jongens) die door de jeugdzorg uiteindelijk wel worden bereikt een geschiedenis van gedragsproblemen en delinquentie laten zien. Dit terwijl allochtone jongeren op alle fronten meer problemen hebben, dus ook sociaal-emotionele of internaliserende problemen. Deze komen vaak al op jonge leeftijd naar voren, maar worden niet gezien, niet erkend en dus niet (tijdig) aangepakt. Binnen de jeugdzorg en de geestelijke gezondheidszorg komt het ook niet zelden voor dat allochtone cliënten voortijdig het contact verbreken omdat er te weinig rekening wordt gehouden met hun leefsituatie (Kouratovsky 2002, De Gruijter, Pels & Tan, 2009).

Toegankelijkheid

Dat bepaalde doelgroepen niet werden bereikt, schreef men aanvankelijk toe aan kenmerken van die doelgroepen zelf (de vraagkant), zoals taalachterstand, cultuurverschil en beperkt inzicht in de samenleving. De afgelopen jaren zoekt men de oorzaken ook aan de aanbodkant: beleid dat en instellingen die te weinig rekening houden met bepaalde doelgroepen. Instellingen zijn onvoldoende toegankelijk, de methodieken in het werken met deze doelgroepen schieten tekort en de voorzieningen bieden hun onvoldoende ondersteuning. Bellaart (2006) noemt instellingen toegankelijk wanneer alle verschillende doelgroepen volwaardig, gelijkwaardig en naar evenredigheid gebruik kunnen maken van de producten/diensten van die organisatie. Knelpunten in de toegankelijkheid doen zich voor op drie terreinen: de institutionele context (discriminatie en uitsluiting) (4.2.1), de kwaliteit van de werkwijze (4.2.2) en de kwaliteit van het aanbod (4.2.3). Van elk van deze terreinen formuleren we de knelpunten en de mogelijkheden tot het verbeteren van de toegankelijkheid.

4.2.1 Institutionele context

Knelpunten

Volgens Bellaart (2006) zijn er zowel openlijke als verborgen (onbewuste) vormen van discriminatie. Een voorbeeld van onbewuste discriminatie is statistische uitsluiting. Een organisatie heeft – zeker bij outputfinanciering of wachtlijstproblemen – de neiging om zich vooral te richten op een doelgroep die niet te ver afwijkt van het gemiddelde. Binnen de jeugdzorg zijn er bijvoorbeeld geen prikkels om zich ook op moeilijk bereikbare cliënten te richten. Er wordt niet afgerekend op het bereiken van verschillende doelgroepen en men voelt geen druk van de markt. De jeugdzorg beperkt zich dan makkelijk tot de cliënten die wel (gemakkelijk) worden bereikt (Bellaart & Azrar 2003).

Stereotypering en uitsluiting

Vollebergh (2002) stelt dat stereotiepe beelden van migrantenjeugd, met de nadruk op externaliserend probleemgedrag en criminaliteit, waarschijnlijk een grote bijdrage leveren aan het onvoldoende onderkennen van problemen van allochtone kinderen en hun ouders. Ook roept toenemende stereotypering door autochtonen en het etnocentrisme dat daaruit spreekt bij sommige migranten vijandigheid en weerstanden op. Er ontstaat wederzijdse stereotypering. Veel allochtone ouders gaan er bijvoorbeeld van uit dat de manier waarop zij hun kinderen willen opvoeden bij de Nederlandse professionals op afwijzing kan rekenen (Vollebergh 2002).

Bellaart en Azrar (2003) stellen dat binnen de jeugdzorg de Nederlands/westerse manier van opvoeden als vanzelfsprekend onderdeel van de werkwijze wordt gezien en dat het zorgaanbod ook daarop is geënt. Doordat niet-westerse allochtonen daar soms anders over denken, mijden zij de jeugdzorg. Het komt ook voor dat zij zich niet goed geholpen voelen. E-Quality (2009) laat zien dat vrouwen met een islamitische achtergrond worden geconfronteerd met discriminatie en negatieve beeldvorming en dat dit de participatie van deze vrouwen in de samenleving negatief beïnvloedt.

Systeem van jeugdbeleid sluit niet aan bij kwetsbare gezinnen

Het Nederlandse systeem van jeugdbeleid en jeugdzorg sluit onvoldoende aan bij maatschappelijk kwetsbare gezinnen en bij kwetsbare allochtone gezinnen in het bijzonder (Bellaart 2007). Er wordt van cliënten veel zelfstandigheid en kennis van het systeem verwacht. Zij moeten flexibel kunnen omgaan met de verschillende loketten binnen het jeugdbeleid. Zij zijn zelf verantwoordelijk, ze moeten aangeven dat ze gemotiveerd zijn en in staat zijn tot reflectie, ze dienen zelf een hulpvraag te formuleren en moeten bereid zijn om zelf aan de problemen te werken.

Verder is er binnen het lokale jeugdbeleid vaak onvoldoende capaciteit, samenwerking en kwaliteit om de doorgaans ingewikkelde problemen van deze doelgroepen aan te pakken (Van der Heijden 2006). Daardoor slagen het schoolmaatschappelijk werk, het welzijnswerk en de opvoedingsondersteuning er niet goed in om opvoed- en gezinsproblemen tijdig aan te pakken en het proces van marginalisering in een vroeg stadium af te remmen. Relatief veel allochtone gezinnen krijgen dan ook pas hulp wanneer problemen zijn geëscaleerd en kinderbeschermings- of strafmaatregelen vereist zijn (Bellaart 2007).

Gebrekkige aansluiting vraag en aanbod

Diverse auteurs (Bellaart & Azrar 2003, Van der Heijden 2006, Pels e.a. 2009) laten zien dat de eigenlijke vraag en het bestaande aanbod vaak slecht op elkaar aansluiten. Dan ontstaat er makkelijk wantrouwen en wederzijds onbegrip bij cliënten én professionals. Om daadwerkelijk vraaggericht te werken, moet een organisatie achter de werkers staan en hun mogelijkheden bieden om eigen keuzes te maken als dat nodig is voor de cliënt. Wanneer regels en protocollen te strikt worden gehanteerd, is het niet mogelijk de hulpverlening aan te passen aan de vraag van de cliënt. Er ontstaan dan gevoelens van frustratie en onmacht bij de professionals (Bellaart & Azrar 2003).

Mogelijkheden tot verbetering

Er zijn verschillende mogelijkheden om de institutionele context beter toegankelijk te maken voor migrantengezinnen.

Systeemaanpassingen

Maatschappelijk kwetsbare allochtone gezinnen passen niet in een systeem waarin veel eigen verantwoordelijkheid wordt verwacht. Volgens Bellaart (2007) is het effectiever om vanaf het begin volhardend, niet-vrijblijvend, intensief, cultuursensitief en op verschillende leefgebieden tegelijk te werk te gaan. Intersectorale samenwerking is gewenst; er is extra capaciteit nodig en soms is het noodzakelijk bestaande structuren te doorbreken. De overheid dient haar regisseursrol op het terrein van jeugdbeleid daartoe te gebruiken en tevens diversiteitsbeleid te bevorderen, bijvoorbeeld door met instellingen afspraken te maken over het bereiken van migranten. Ook de diverse inspecties kunnen meer toezien op bereik en toegankelijkheid van voorzieningen (Pels e.a. 2009).

Interculturalisatie

Het verbeteren van de toegankelijkheid van instellingen kan pas echt slagen als het een onderdeel is van een breder interculturalisatieproces. Dit is een proces waarbij een instelling zich ten doel stelt te veranderen tot een multiculturele instelling waarin (Bellaart & Azrar 2003):

- als vanzelfsprekend rekening wordt gehouden met etnisch-culturele diversiteit in de uitvoerende hulpverlening, in de wijze van leidinggeven en in alle facetten van het instellingsbeleid, zoals cliëntenbeleid en personeelsbeleid;
- culturele diversiteit wordt gezien als een meerwaarde;
- een stabiele heterogene cultuur heerst met multiculturele waarden en normen;
- het personeelsbestand multi-etnisch is, met allochtone medewerkers op alle niveaus.

Pels (in: Pels e.a. 2009) noemt in dit kader aanpassing van procedures voor werving en selectie, een open organisatiecultuur, monitoren van etnische diversiteit van het personeel, de ontwikkeling van draagvlak en continu meten van waardering van klanten en personeel. Het moet duidelijk zijn wat van een uitvoerend professional wordt verwacht aan competenties, en ook hoe is vast te stellen of de betrokken persoon daaraan voldoet. Instellingen dienen structureel te investeren in professionalisering, waarbij het in feite gaat om permanente educatie.

Bellaart en Azrar (2003) wijzen op de valkuil om bij interculturalisatie eenzijdig de nadruk te leggen op het aantrekken van allochtone medewerkers. Wanneer er verder niets verandert in de organisatie en de werkwijze kunnen deze medewerkers in een moeilijke, geïsoleerde positie terechtkomen. Een interculturalisatieproces is ingrijpend, omdat het de basisnormen en -waarden raakt. Bestaande methodieken en werkwijzen blijken minder universeel te zijn dan gedacht en dat levert onzekerheid op. Er moet ruimte zijn om diepgaand en gedurende een langere periode bezig te zijn met het proces.

Een geschikte invalshoek om een interculturalisatieproces op gang te brengen, is de inhoudelijke verbetering van de hulpverlening aan allochtone cliënten (Bellaart & Azrar 2003). FORUM (Bellaart 2001) heeft een model ontwikkeld waarbinnen alle facetten van interculturalisatie aan de orde komen. Deze zogenoemde Matrix Interculturalisatie is een analytisch hulpmiddel om het integrale interculturalisatieproces te verhelderen en te begeleiden.

Multi-etnisch samengesteld team

Toegankelijkheid van een organisatie houdt onder meer in dat deze herkenbaar is voor de doelgroep: de organisatie moet een afspiegeling zijn van de samenleving. Dit biedt de doelgroep de mogelijkheid zich te spiegelen aan de beroepskracht, die dan als rolmodel dient. Dit hoeft niet altijd

iemand met dezelfde culturele achtergrond te zijn. Door een divers samengesteld team is er meer keuzemogelijkheid voor de cliënt (Van der Heijden 2006). Uit een evaluatie (Van Mechelen 2000) naar de inzet van allochtone zorgconsulenten blijkt dat dit drempelverlagend werkt, bijdraagt aan het oplossen van communicatieproblemen en leidt tot toename van de kwaliteit van zorg. Beers (2008) heeft laten zien dat het hoge percentage opvoeders uit etnische minderheidsgroepen dat bij het opvoedbureau in Utrecht komt, te maken heeft met de inzet van Voorlichters Eigen Taal en Cultuur (VETC'ers).

Flexibiliteit instellingen

Om het bereik van interventies bij migranten te vergroten, is flexibiliteit bij de instellingen vereist. Het is bijvoorbeeld wenselijk dat het (financieel) mogelijk is mensen in hun eigen omgeving op te zoeken en zo een vertrouwensrelatie met hen op te bouwen (Van der Heijden 2006). Ook kan verbreding van de behandeling nodig zijn, zoals erkenning van lichamelijke klachten, een slechte sociaaleconomische positie of acculturatiestress. Er moet waar nodig ruimte zijn om extra praktische hulp te bieden, zoals concrete adviezen, steun en oefeningen, hulp bij maatschappelijke, werkgerelateerde, financiële of huisvestingsproblemen (Pels e.a. 2009). Er zijn ook aanpassingen nodig in de randvoorwaarden om de beoogde doelgroep te bereiken en te behouden. Bijvoorbeeld een accommodatie die toegankelijk en aantrekkelijk is voor de doelgroep, een eigen plek voor sommige groepen (meisjes, migrantenvrouwen) en personele capaciteit voor de (extra) activiteiten en investeringen (Van der Heijden 2006). Verder dienen instellingen te beschikken over kwantitatieve en kwalitatieve beleidsinformatie om te monitoren of de diverse doelgroepen evenredig worden bereikt (Bellaart 2007).

4.2.2 Kwaliteit van de werkwijze

Knelpunten

De werkwijze van professionals in algemene organisaties is, zoals aangegeven, vaak vooral toegesneden op de autochtone doelgroepen. Daardoor zullen hulpvragers met een andere achtergrond de instelling minder snel opzoeken of voortijdig afhaken.

Kouratovsky (2002) wijst erop dat het proces van diagnostiek tekortschiet voor etnisch-culturele minderheden. In de wisselwerking tussen de individuele kenmerken van het kind of de jongere, zijn herkomst en het leven in Nederland ontstaan problemen, en een westers verklingsmodel kan tot verkeerde conclusies leiden en negatieve gevolgen hebben voor het bereik en de effectiviteit van de behandeling. Kennis van culturele, sociale, psychologische, economische en historische kenmerken van de herkomstgroep is nodig.

Bellaart en Azrar (2003) laten zien dat migranten het fenomeen jeugdzorg nauwelijks kennen – en als ze het wel kennen, is er vaak wantrouwen: ‘Ze pakken zomaar je kind af’ en ‘Ze luisteren alleen naar wat het kind wil, niet naar de ouders’. Ook signaleren deze ouders niet snel zelf problemen, zij kunnen een signaal niet omzetten naar een hulpvraag (Verstraten & Van Halen 2006) en verwachten praktische oplossingen van de hulpverlener. Hulpverleners daarentegen verwachten een actieve houding. Soms zijn er misverstanden tussen cliënt en hulpverlener omdat de cliënt de problemen anders definieert dan de hulpverlener. Door cultuurverschillen en communicatieproblemen is het soms moeilijk om tot overeenstemming te komen. Hoogsteder en Suurmond (1997, in: Pels e.a. 2009) laten bijvoorbeeld zien dat de reflecties van gezinsvoogden over opvoeding nauwelijks aansluiten op de percepties daarvan van de ouders.

Bellaart en Azrar (2003) geven aan dat er pas over problemen wordt verteld als er een vertrouwensband is met de hulpverlener. Voor sommige allochtone vrouwen blijven bepaalde zaken met een mannelijke hulpverlener echter onbespreekbaar, en voor jongeren is het van waarde dat zij aanvoelen dat een hulpverlener niets doorvertelt, bijvoorbeeld aan hun ouders (Van der Heijden 2006).

Pels (in: Pels e.a. 2009) wijst op de gevolgen die specifieke omstandigheden en ervaringen van allochtonen kunnen hebben op de interactie tussen cliënt en professional. Hebben zij negatieve ervaringen, dan neemt de kans op weerstand toe (Pels e.a. 2009). Dergelijke omstandigheden kunnen aanleiding geven tot weerstanden en wantrouwen ten opzichte van professionals. Vaak valt dit niet direct op; het kleurt evenwel de verhouding met de professional (zie ook de knelpunten genoemd bij 4.2.1).

Mogelijkheden tot verbetering

Beter aansluiten op behoefte cliënt

Een voorwaarde om preventie en hulp te doen aanslaan, is dat zij zijn toegesneden op de behoeften en de situatie van de doelgroep. De doelgroep heeft de professional nodig om de 'behoefte achter de vraag' te duiden (Pels e.a. 2009). De professional moet vervolgens in staat zijn, en door de organisatie in staat worden gesteld, om zelfstandig met aanpassingen in aanbod en werkwijze te komen.

Interculturele competenties

Professionals dienen over een aantal interculturele competenties te beschikken. Pels en Vollebergh (2006) gebruiken het bredere begrip 'diversiteitcompetentie', dat zowel kennis als vaardigheden en attitudes omvat waarmee de professional zich optimaal kan instellen op de diversiteitkenmerken van cliënten. Hoe goed en hoe onderbouwd een interventie ook is, deze staat of valt volgens Pels, Distelbrink en Tan (2009) met de diversiteitcompetenties van de uitvoerend professional. Cruciale componenten zijn vaardigheid in interculturele communicatie en een open, sensitieve, respectvolle houding, zonder vooringenomenheid (Pels & Vollebergh 2006). Sensitiviteit houdt in: culturele vooroordelen vermijden, maar ook vooroordelen op basis van sociaaleconomische positie, gezinsstructuur, gender, generatie en acculturatie. Een ingrijpende attitudeverandering is vereist, waarbij professionals bereid zijn zich open te stellen voor het anders-zijn. Een dergelijke verandering is alleen te bewerkstelligen in een klimaat waarin men zich veilig voelt en elkaar vertrouwt (Boomstra, Wennink & Kok 2004).

Onderzoek (Knipscheer & Kleber 2004) naar het resultaat van de interculturele aanpak bij jeugdzorginstelling Altrecht Utrecht laat zien dat interculturele behandeling – volgens de professionals – niet zozeer specifieke vaardigheden vraagt, maar vooral extra eisen stelt aan algemene vaardigheden als nieuwsgierigheid, respect, kennis en flexibiliteit. Daarnaast betekent interculturele therapie een extra investering, een hogere alertheid en meer zelfreflectie en doorzettingsvermogen. Bij de opbouw van de werkrelatie kijkt men meer systematisch en meer contextueel, en zijn bejegening- en motiveringsaspecten essentieel.

Vertrouwen

In het werken met moeilijk bereikbare gezinnen is het van groot belang een vertrouwensband te ontwikkelen. Professionals die daartoe in staat zijn, krijgen een 'goede naam' en daardoor wordt de drempel voor anderen lager. Het opbouwen van een band is een kwestie van lange adem.

Aansluiten bij de cultuur van de ouders werkt bevorderend. Verder is vertrouwen op te bouwen door middel van communicatie die niet direct verbonden is aan het aanbod, door een meer persoonlijke benadering, huisbezoeken, het warm houden van contacten, ook tijdens de behandeling, en iets voor de gemeenschap doen (Pels e.a. 2009). Randvoorwaarden zijn voldoende veiligheid bieden, begrip tonen voor de situatie en zorgen en twijfels serieus nemen (Van der Heijden 2006). Een open en onbevangen benadering vraagt van professionals inzicht in de veronderstellingen, waarden en normen die hun eigen leven domineren en die hun denken en handelen beïnvloeden. Daarnaast moeten professionals bereid zijn dat wat in de eigen cultuur en beleving als goed, normaal en nastrevenswaardig wordt beschouwd, los te laten (Van der Heijden 2006). Zo ontstaat er een relatie die meer op samenwerking is gebaseerd. Als mensen zich op deze manier serieus genomen voelen, zijn ze eerder gemotiveerd en valt er veel meer te bereiken. Cornelis (2007) waarschuwt ervoor allochtone ouders niet onmiddellijk als een representant van hun etnische groep te beschouwen, maar recht te doen aan hun individuele problemen. Vaak wordt het meervoudige karakter van identiteit veronachtzaamd. De maatschappelijke context van problemen blijft dan onderbelicht en er wordt voorbijgegaan aan de culturele diversiteit die er ook onder allochtonen is. Dit bevordert ongewild denken in termen van ‘wij’ en ‘zij’.

4.2.3 Kwaliteit van het aanbod

Knelpunten

Vaak wordt de toegankelijkheid beperkt doordat het aanbod niet aansluit bij bepaalde doelgroepen (Bellaart 2006, Pels e.a. 2009). De bestaande theorievorming en methodieken zijn doorgaans gebaseerd op onderzoek in een westerse setting en daarbinnen bij middenklassenpopulaties (Pels e.a. 2009). Zolang de (culturele) context en toepasbaarheid van het aanbod bij specifieke doelgroepen buiten beschouwing blijven, zijn bereik en doeltreffendheid van interventies echter niet gegarandeerd.

Mogelijkheden tot verbetering

Bereik en behoud van klanten zijn door aanpassingen en differentiatie aanzienlijk te verhogen. Daarnaast is het mogelijk met aangepaste en ook met meer specifieke interventies beter tegemoet te komen aan behoeften waarin generieke interventies niet voorzien (Pels e.a. 2009). Ecologische validiteit bij interventies voor etnische minderheidsgroepen kan bijvoorbeeld betekenen dat een community-, netwerk- of familiebenadering meer raadzaam is dan individuele behandeling, dat vrouwelijke familieleden erbij worden betrokken of dat rekening wordt gehouden met geldende generatie- en sekseverhoudingen (Pels e.a. 2009). Veel interventies doen een sterk appèl op de cognitieve en verbale vermogens van cliënten, op hun vermogen tot zelfverantwoordelijkheid of bereidheid tot psychologiseren. Laagopgeleide migranten kunnen echter niet altijd aan dergelijke voorwaarden voldoen en kunnen bijvoorbeeld meer gebaat zijn bij *modeling* (voordoen) of geleidelijk toenemende verantwoordelijkheid (Bellaart & Azrar 2003).

4.2.4 Het proces van toeleiding

Om ook de moeilijk te benaderen groepen te bereiken, is een gerichte, planmatige toeleiding belangrijk. Dit vereist drie stappen (De Geus e.a. 2009):

1. De motieven om niet deel te nemen achterhalen.

Welke groepen worden niet bereikt? En waarom worden ze niet bereikt? Als er inzicht is in bereik en non-bereik is het mogelijk de toeleiding aan te passen.

2. De strategie hierop aanpassen.

Inzicht in de denk- en leefwijze van de doelgroep biedt de mogelijkheid op een voor de doelgroep aansprekende manier informatie over te brengen. Wanneer bekend is waar de weerstanden liggen, kan daar rekening mee worden gehouden en is het mogelijk om alsnog de doelgroep te overtuigen en te enthousiasmeren.

3. Voor een veelzijdige aanpak zorgen.

Een diverse aanpak is ook bij het motiveren van moeilijk bereikbare groepen wenselijk. Bijvoorbeeld door schriftelijke en mondelinge benaderingen, en individuele en groepsgewijze benaderingen te combineren. De Geus e.a. pleiten¹ voor een netwerkbenadering waarbij meerdere partners hun steentje bijdragen aan de toeleiding en dezelfde boodschap op verschillende plaatsen en op verschillende momenten wordt herhaald. Belangrijke methoden om de doelgroep toe te leiden, zijn de frontliniebenadering, de inzet van paraprofessionals, het betrekken van zelforganisaties en 'vindplaatsgericht werken'. Soms zijn er speciale toeleidingsinstrumenten vereist.

De frontliniebenadering

Door een frontliniebenadering wordt de eigen kracht van de migrantengemeenschap benut. Het Verwey-Jonker Instituut definieert frontliniewerk als volgt. De frontlinie is het geheel van personen en organisaties dat door middel van een meer informeel en laagdrempelig aanbod een brugfunctie vervult tussen moeilijk bereikbare (migranten)groepen en de geïnstitutionaliseerde hulpverlening. Meestal gaat het om activiteiten die voor bepaalde doelgroepen worden uitgevoerd en het initiatief komt vaak van 'onderop' en 'uit eigen kring' (De Gruijter, Pels & Tan 2009).

•••••

Een sprekend voorbeeld is Al Amal (= hoop). Een groep vrouwen van Marokkaanse afkomst, werkzaam in de welzijnssector in Utrecht, heeft Al Amal opgericht met onder meer als doel de kloof tussen de bestaande hulpverlening en de risico- en multi-probleemgezinnen te overbruggen. Laagdrempeligheid en vertrouwen zijn de sleutelwoorden voor het bereiken van de vrouwen. Al Amal is inmiddels zeer goed ingebed in de wereld van de moeders die worstelen met de opvoeding en met het negatieve imago dat vooral de Marokkaanse jongens in de samenleving met zich meedragen.

Bronnen: www.al-amal.nl, De Gruijter, Pels & Tan 2009.

•••••

Het Verwey-Jonker Instituut (De Gruijter, Pels & Tan 2009) laat zien dat de frontlinie op twee 'oevers' werkt. Aan de vraagover gaat het er niet alleen om dat de vragers in de richting van het aanbod worden gestuurd; ook de articulatie van de vraag is van groot belang. Aan de aanbodoever dragen frontliniewerkers idealiter bij aan methodische aanpassing (interventies, methodieken), professionalisering (interculturele competenties) en institutionele aanpassing (diversiteitsbeleid, personele invulling, organisatie). Zij brengen de behoeften van de doelgroep onder de aandacht van de instelling en worden vervolgens betrokken bij aanpassingen om de toegankelijkheid te vergroten. Het is mogelijk de ervaring en expertise van frontliniewerkers in het bereiken van doel-

¹ Bij de toeleiding van kinderen uit etnisch-culturele minderheidsgroepen naar de VVE.

groepen en het herkenbaar maken van de inhoud te benutten bij de ontwikkeling van interventies. Ook kan frontliniewerk bijdragen aan professionalisering door instellingen inzicht te bieden in de benodigde interculturele competenties om een doelgroep te bereiken en te bedienen (De Gruijter, Pels & Tan 2009).

Het frontliniewerk is idealiter een tijdelijke oplossing om de kloof tussen vraag en aanbod te dichten. Er zullen naar verwachting steeds (nieuwe) groepen zijn waarvoor een frontliniebenadering nodig is. Het is zaak dat het reguliere aanbod oog heeft voor zogenoemde bottom-upinitiatieven en bereid is daarbij aan te sluiten en zich structureel in te stellen op overbruggingswerk.

De inzet van paraprofessionals of vrijwilligers

Bij toeleiding kan gebruik worden gemaakt van mensen in wie de doelgroep vertrouwen heeft. Dit kunnen professionals zijn zoals een arts, een leidster van een speelzaal of kinderdagverblijf, een leerkracht, een vrijwilliger of een paraprofessional.

Paraprofessionals zijn werkzaam op een terrein waarvoor zij geen formele opleiding hebben genoten, verrichten betaald werk, staan dicht bij de doelgroep of hebben er affiniteit mee en verrichten werk waarbij zij in direct contact staan met leden van de doelgroep. Paraprofessionals zijn veelal vrouwen. Zij zijn in staat moeilijk bereikbare doelgroepen succesvol te benaderen (Gelauff-Hanzon e.a. 2000, 's Jacobs 2000, Vliet & 's Jacobs 2001). Hierbij geldt wel een aantal voorwaarden. Zo dient de paraprofessional een zekere autoriteit te genieten bij de doelgroep door bijvoorbeeld levenservaring, karakter en de positie die deze binnen de doelgroep inneemt. Een tolerante en flexibele houding is vereist, aangezien de paraprofessional te maken krijgt met een grote diversiteit aan gewoonten, geloofsovertuigingen en politieke opvattingen. Ook moet de paraprofessional actief worden betrokken bij de oriëntatie en planvorming en niet alleen bij de uitvoering (Van der Gun & Kierczak 2006). Veldhuysen (2000) heeft laten zien dat het voor een succesvolle inzet van paraprofessionals vereist is dat de instelling zelf de weg naar interculturaliteit inslaat. Dit vraagt een visie op de multiculturele samenleving en op de eigen functie daarbinnen.

In het project *Nieuwe Sporen* in Den Haag (Van Wieringen & Thomas 2004) zijn positieve ervaringen opgedaan met de inzet van vrijwillige intermediairs van allochtone herkomst die op basis van hun inzet voor en betrokkenheid bij de eigen gemeenschap daar reeds respect en vertrouwen genieten.

Outreaching werken

Bij outreachend werken wordt er gewerkt vanuit een plaats waar de doelgroep al komt, een vindplaats (zoals een consultatiebureau, een school of een moskee). Het is echter ook mogelijk de doelgroep actief op te zoeken (Bellaart & Azrar 2003). Bellaart (2007) noemt bemoeizorg als voorbeeld van succesvol outreachend werken. Een professional gaat naar een gezin toe zodra er aanwijzingen zijn voor serieuze problemen. Deze dringt net zo lang aan tot hij hulp op gang kan krijgen, desnoods met dreiging van een gerechtelijk bevel. Een aanpak op meerdere leefgebieden is geboden, evenals coördinatie van zorg en het volgen van het gezin.

Wervingsmethoden

Om migrantengezinnen te werven, is een gecombineerde groeps- en individuele benadering aanbevolen (De Geus e.a. 2009). Een groepsbenadering is veelal informeler van aard. Het is mede efficiënt omdat er meerdere personen tegelijk worden aangesproken. De aanwezigen inspireren

elkaar tijdens dergelijke bijeenkomsten door ervaringen uit te wisselen. Aangezien op een groeps-gewijze aanpak niet iedereen afkomt, is meestal ook een individuele benadering, zoals huisbezoek, wenselijk. Huisbezoek is ook nodig om bij gesignaleerde problemen meer zicht te krijgen op een situatie. Een individuele benadering kan ervoor zorgen dat ouders in beweging komen, doordat een beroepskracht drempels kan wegnemen en het aanbod op de juiste manier kan introduceren. Praktische ondersteuning is vaak ook van belang: bijvoorbeeld door te helpen bij het invullen van een formulier voor de intake.

Cornelis e.a. (2007) pleiten ervoor meer gebruik te maken van migrantenmoeders omdat zij, als het gaat om jeugdigen, de belangrijkste doorverwijzer zijn naar de jeugdzorg, ondanks hun geringe kennis van de jeugdzorgvoorzieningen, hun kleine netwerk en vaak beperkte kennis van de Nederlandse taal.

Voorlichting en pr

Migranten hebben uitgebreide en goede voorlichting nodig over de interventie, de werkwijze en thema's als vertrouwelijkheid en geheimhouding. Het is daarnaast van belang om voldoende tijd en aandacht te besteden aan het motiveren voor de hulp (Pels e.a. 2009).

Gerichte communicatie is vereist om de doelgroep succesvol toe te leiden, door in kaart te brengen wie de doelgroep vormen, ontwikkelingen binnen die groep te volgen en voor een medium te kiezen dat bij hen past (NIGZ 2006). Dit is niet alleen belangrijk om doelgroepen te bereiken, maar ook om de boodschap goed te laten overkomen (Van der Heijden 2006). Bij laagopgeleide migranten is het zaak zo veel mogelijk te kiezen voor persoonlijke communicatie. Dit kan via actieve bewoners, sleutelfiguren, bestaande ontmoetingsplaatsen, professionals, zelforganisaties en huisbezoeken. Ter ondersteuning van de persoonlijke communicatie kunnen schriftelijke materialen worden gebruikt. Belangrijk hierbij zijn elementen als vertaling, taalniveau, concrete voorbeelden en visualisatie. Het is aan te raden symbolen, concepten en gezegden te gebruiken waardoor mensen zich 'thuis voelen'. Verder is het van belang om extra te checken of boodschappen begrepen zijn.

Voor jongeren zijn eigentijdse media geëigend. Recreatieve of feestelijke middelen die aansluiten bij de gebruiken van de groep, zoals toneel, dans en muziek, spreken erg aan. Ruimte voor emoties en gezelligheid vormt een aandachtspunt. Eventueel kan worden aangesloten bij reeds bestaande evenementen (Van der Heijden 2006).

4.2.5 Bereik samengevat

In de politiek en de media gaat veel aandacht uit naar externaliserend probleemgedrag van migrantenjongens. De reden hiervan is dat jongens uit deze groepen, vooral die van Marokkaanse en Antilliaanse afkomst, oververtegenwoordigd zijn in de delinquentiestatistieken. Door deze eenzijdige gerichtheid blijft andere problematiek, zoals sociaal-emotionele problemen, schooluitval en discriminatie, buiten beeld. Laagopgeleide (migranten)ouders hebben vaak te maken met een opeenstapeling van problemen, zoals armoede, slechte huisvesting, wonen in een achterstandswijk, slechte gezondheid en depressie, werkloosheid, stigmatisering en discriminatie. Omstandigheden die het opvoeden van kinderen erg lastig maken en waarvan een nieuwe generatie kwetsbare kinderen de dupe dreigt te worden.

Deze groepen worden onvoldoende bereikt door preventieve voorzieningen en vroeghulp. Instellingen voor jeugdzorg en opvoedsteun zijn veelal niet toegankelijk genoeg. De organisatie en financiering, het aanbod, de hulpverlenings- en preventieconcepten én de kennis, houding en

vaardigheden van beroepskrachten zijn onvoldoende op allochtone cliënten afgestemd. Door de gebrekkige aansluiting ontstaat er wantrouwen bij de cliënt en onbegrip tussen cliënt en professional. Om de toegankelijkheid van instellingen te verbeteren, is een interculturalisatieproces vereist. Dit houdt onder meer in dat een instelling herkenbaar is voor de doelgroep en dat het team een afspiegeling vormt van de samenleving. Ook dienen het aanbod en de werkwijze toegesneden te zijn op de behoeften, achtergrond en situatie van de hulpvragers. Van interventies en methodieken is vaak niet bekend of ze de doelgroep bereiken wanneer dit jeugdigen of opvoeders uit migrantengroepen betreft. Ecologisch valide interventies kunnen voor een beter bereik zorgen en daarmee, uiteindelijk, tot meer effectiviteit leiden. Een voorwaarde voor een goede uitvoering is dat professionals optimaal kunnen aansluiten bij de diversiteitkenmerken van cliënten. Cruciaal hierbij zijn vaardigheid in interculturele communicatie en een open, sensitieve houding zonder vooroordelen. Dit vraagt van de professionals inzicht in en reflectie op de eigen veronderstellingen, waarden en normen die hun denken, handelen en de interactie met de cliënt beïnvloeden. Verder is van belang dat er ruimte is om een vertrouwensband op te bouwen. De belangrijkste methoden om migrantengroepen te bereiken en toe te leiden naar hulp zijn: de frontliniebenadering, de inzet van paraprofessionals en vindplaatsgericht werken. Consultatiebureaus en scholen vormen de belangrijkste vindplaatsen.

Momenteel is er veel aandacht voor het inrichten van Centra voor Jeugd en Gezin. Deze centra worden geacht ook migrantengroepen te bedienen. De aandacht gaat vooralsnog vooral uit naar de organisatie van de centra en het realiseren van een sluitende (keten)aanpak. Het bereiken van migrantengroepen, het toegankelijk maken van de centra voor deze groepen en het bieden van een geschikt en effectief aanbod zijn onderwerpen die nog weinig aandacht krijgen. Hier is nog een wereld te winnen: dit is de plaats waar men de uiterst kwetsbare kinderen uit migrantengezinnen (met laagopgeleide ouders) tijdig kan bereiken en effectief van dienst kan zijn. De jeugdgezondheidszorg is veelal de spil van de Centra voor Jeugd en Gezin. Het consultatiebureau heeft een groot bereik onder migrantengezinnen. Het is zaak daarbij aan te sluiten, evenals bij de school als belangrijke vindplaats.

4.3 Wat werkt bij jeugdigen uit migrantengroepen?

4.3.1 Inleiding

De vraag 'wat werkt bij jeugdigen uit migrantengroepen?' staat in het tweede deel van dit hoofdstuk centraal. Voor het beantwoorden van deze vraag is gebruikgemaakt van de recent verschenen Meetladder Diversiteit Interventies (Pels, Distelbrink & Tan 2009). Deze Meetladder (zie bijlage 5) omvat tien aandachtspunten voor het beoordelen van de diversiteitgevoeligheid van een interventie. Daarnaast is gebruikgemaakt van verschillende nationale en internationale (overzichts)-studies op het gebied van hulpverlening en preventie bij etnische minderheidsgroepen (waaronder Griner & Smith 2006, Huey & Polo 2008, Barlow, Shaw & Stewart-Brown 2004).

Vooralsnog laten verschillende internationale studies zien dat generieke interventies (A-interventies) die ontwikkeld zijn op basis van onderzoek onder de autochtone bevolking, op zichzelf ook positieve effecten kunnen hebben bij jeugdigen en ouders uit migrantengroepen. Naar de effecten van cultuursensitieve interventies (B- en C-interventies) is veel minder onderzoek gedaan. Wel is

bekend dat het aanpassen van interventies aan verschillende groepen een positieve invloed heeft op de acceptatie, het bereik en het behoud van migrantengroepen, waarmee het mogelijk ook de effecten versterkt.

4.3.2 Verschillende perspectieven op diversiteit

Van veel interventies is niet bekend of ze geschikt zijn voor verschillende (culturele) groepen. Interventies zijn vaak gebaseerd op onderzoek onder de autochtone bevolking dat zich mogelijk niet laat generaliseren naar de allochtone bevolking. Het is de vraag of dergelijke interventies (eventueel na vertaling) bij verschillende groepen inzetbaar zijn of dat aanpassing aan de normen en waarden van verschillende groepen vereist is of dat het zelfs noodzakelijk is specifieke interventies te ontwikkelen voor specifieke doelgroepen (Pels e.a. 2009). Hierover lopen de meningen uiteen.

Voorstanders van de zogenoemde 'colour-blind' aanpak zijn voor het minimaliseren van raciale of etnische verschillen en leggen de nadruk op de universele of 'menselijke' aspecten van gedrag. Zij zijn tegen de ontwikkeling van specifieke interventies voor specifieke doelgroepen en zijn van mening dat de nadruk op verschillen tussen groepen juist kan resulteren in ongelijkheid (APA 2002). Het centrale uitgangspunt binnen dit perspectief is dat als een interventie of behandeling effectief is voor de ene groep, die dat ook zal zijn voor andere etnische groepen. Bernal (2006) noemt dit ook wel 'fitting the patient to the model'.

Tegenstanders van dit perspectief zijn daarentegen juist van mening dat het belangrijk is rekening te houden met verschillen tussen etnische minderheidsgroepen en interventies op basis daarvan aan te passen: 'fitting the model to the patient'. Zij benadrukken dat men er niet van uit mag gaan dat minderheidsgroepen het perspectief en de normen en waarden van de meerderheidsgroep delen. Daarom is het belangrijk interventies cultuursensitief te maken. Cultuursensitieve interventies zijn ofwel aangepast aan de normen en waarden van verschillende groepen (B-interventies), ofwel specifiek ontwikkeld voor specifieke doelgroepen (C-interventies).

4.3.3 Effectonderzoek bij migrantengroepen

Het is moeilijk te bepalen of interventieprogramma's die cultuursensitief zijn werkelijk effectiever zijn dan generieke programma's (Kumpfer e.a. 2002). Hiernaar is slechts beperkt onderzoek verricht en het onderzoek dat is gedaan (met name naar de cultuursensitieve programma's), kent over het algemeen veel methodologische tekortkomingen. Zo betreft het vaak kleine onderzoekspopulaties en is het onderzoeksdesign vaak zwak doordat er niet met een controlegroep wordt gewerkt (Barlow, Shaw & Stewart-Brown 2004).

Onderzoek naar cultuursensitieve interventies

Griner en Smith (2006) hebben een meta-analyse verricht naar cultuursensitieve interventies gericht op geestelijke gezondheidsproblemen. Het ging om interventies gericht op jeugdigen én om interventies voor volwassenen. De betreffende interventies waren op basis van cultuur aangepast. De meest voorkomende culturele aanpassing bestond uit het expliciet opnemen van culturele waarden of concepten in de interventie. Een voorbeeld daarvan is een interventie voor kinderen waarin verhalen werden verteld over volkshelden uit de eigen cultuur. Andere veelvoorkomende aanpassingen waren het matchen van cliënt en therapeut op basis van etniciteit, gebruikmaken van de eigen taal, outreachend werken (naar moeilijk bereikbare cliënten toe gaan) en training van het personeel in culturele sensitiviteit. Omdat er nog weinig kwalitatief goed onderzoek is gedaan naar

de effecten van cultuursensitieve interventies, werden in de meta-analyse ook studies opgenomen met een zwak onderzoeksdesign (voor- en nameting zonder controlegroep). De onderzoekers vonden een positief effect voor de cultuursensitieve interventies. Deze interventies bleken bovendien effectiever te zijn dan interventies zonder culturele aanpassingen. Daarnaast bleken interventies die werden ingezet bij een etnisch homogene groep vier keer zo effectief te zijn als interventies uitgevoerd bij een etnisch gemengde groep. Interventies waarbij de oorspronkelijke taal van de participanten werd gebruikt (indien dit niet de Engelse taal was), bleken twee keer zo effectief te zijn als interventies waarbij Engels de voertaal was.

De onderzoekers plaatsden wel een aantal kanttekeningen bij de resultaten. Zo was het bijvoorbeeld niet altijd duidelijk welke culturele aanpassingen er precies hadden plaatsgevonden, wat vergelijkingen tussen interventies moeilijk maakt.

Onderzoek naar generieke interventies

Wilson, Lipsey en Soydan (2003) hebben onderzocht of generieke interventieprogramma's (A-interventies) voor delinquente jeugdigen ook werken bij delinquente jeugdigen uit etnische minderheidsgroepen. Op basis van 305 verschillende studies concluderen zij dat de generieke interventieprogramma's inderdaad positieve effecten hebben bij jeugdige delinquenten uit etnische minderheidsgroepen. Zij bleken over het algemeen zelfs even effectief te zijn voor deze groepen als voor blanke jeugdigen. Men vond onder meer positieve resultaten op delinquent gedrag, schoolparticipatie, relaties met leeftijdsgenoten, academische prestaties en gedragsproblemen.

Stice e.a. (2009) verrichtten een meta-analyse naar generieke depressiepreventieprogramma's. Zij vonden dat cognitief-gedragstherapeutische programma's effectief waren voor Latijns-Amerikaanse jeugdigen, maar niet voor Afrikaans-Amerikaanse jeugdigen. Er werd daarnaast enige ondersteuning gevonden voor de hypothese dat preventieprogramma's effectiever zijn als er meer jeugdigen uit etnische minderheidsgroepen in de steekproef zijn opgenomen. Dit valt te verklaren vanuit het feit dat jeugdigen uit etnische minderheidsgroepen vaker last hebben van depressieve symptomen dan blanke jeugdigen en een grotere kans hebben een depressie te ontwikkelen. Preventieve effecten zijn over het algemeen groter voor hoogerisicogroepen. De onderzoekers concluderen op basis van deze resultaten dat het mogelijk niet noodzakelijk is om bestaande preventieprogramma's voor depressie aan te passen voor verschillende etnische groepen.

Weisz, Jensen-Doss en Hawley (2006) voerden een meta-analyse uit naar *evidence based* psychotherapeutische behandelingen voor jeugdigen. Zij keken onder meer of deze behandelingen ook werken bij jeugdigen uit etnische minderheidsgroepen. In twintig van de door hen bekeken studies werd informatie gegeven over de etniciteit van de participanten. Effectgroottes bleken niet te veranderen naarmate meer jeugdigen uit etnische minderheidsgroepen in de steekproeven waren opgenomen. Dus ook hier bleken interventies even effectief te zijn voor blanke jeugdigen als voor jeugdigen uit etnische minderheidsgroepen.

Cultuursensitief versus generiek

Huey en Polo (2008) bekeken in hun review en meta-analyse of *evidence based* behandelingen voor verschillende psychosociale problemen en stoornissen (waaronder angst, depressie, gedragsproblemen en middelenmisbruik) ook positieve effecten hebben op jeugdigen uit etnische minderheidsgroepen. Dergelijke behandelingen zijn vaak ontwikkeld op basis van onderzoek onder de westerse bevolking. Een bekend voorbeeld is cognitieve gedragstherapie. Uit de review blijkt dat

evidence based behandelingen inderdaad positieve effecten kunnen hebben bij jeugdigen uit etnische minderheidsgroepen. Huey en Polo maken daarbij een onderscheid in 'bewezen effectieve behandelingen' met een sterke empirische basis (ten minste twee keer onderzocht in *trials* van hoge kwaliteit), 'waarschijnlijk effectieve behandelingen' (een keer onderzocht in een *trial* van hoge kwaliteit) en 'mogelijk effectieve behandelingen' (ten minste een keer onderzocht in een studie die niet voldoet aan de criteria voor bewezen effectief en waarschijnlijk effectief). In totaal bleken 13 behandelingen te voldoen aan de criteria voor 'waarschijnlijk effectief' en 17 aan de criteria voor 'mogelijk effectief'. Geen enkele behandeling bleek nog 'bewezen effectief' te zijn bij jeugdigen uit etnische minderheidsgroepen. Cognitieve gedragstherapie had de beste effecten, onder andere bij Latijns-Amerikaanse en Afro-Amerikaanse jeugdigen met een angststoornis en bij Puerto Ricaanse jeugdigen met een depressie. Bij depressieve Puerto Ricaanse jeugdigen had ook interpersoonlijke therapie positieve effecten. Bij Afro-Amerikaanse delinquente jeugdigen werden onder meer positieve effecten gevonden voor multisysteemtherapie (MST). In de meeste studies had de etniciteit van de jeugdige geen invloed op de behandeluitkomsten. Dit betekent dat die interventies even effectief waren voor jeugdigen uit etnische minderheidsgroepen als voor jeugdigen uit de meerderheidsgroep. Veel van de in de review opgenomen behandelingen omvatten cultuursensitieve elementen, zoals matching van cliënt en therapeut op basis van etniciteit en taal. In geen enkele studie werd echter direct getest op de toegevoegde waarde van deze elementen. Uit een eerste analyse van Huey en Polo blijkt dat cultuursensitieve interventies niet effectiever waren dan interventies zonder cultuursensitieve elementen. Deze bevinding is dus tegenstrijdig met de bevinding van Griner en Smith (2006), die juist vonden dat cultuursensitieve interventies effectiever waren dan interventies zonder culturele aanpassingen. Op basis van hun resultaten concluderen Huey en Polo dat er nog maar weinig empirische ondersteuning is voor de suggestie dat cultuurresponsieve behandelingen effectiever zijn dan generieke behandelingen bij jeugdigen uit etnische minderheidsgroepen. Daarbij benadrukken zij echter dat het onderzoek naar deze cultuurresponsieve behandelingen veel methodologische beperkingen kent.

Barlow, Shaw en Stewart-Brown (2004) vergeleken in hun review verschillende soorten opvoedingsprogramma's op effecten bij etnische minderheidsgroepen: generieke (maar wel vertaalde) programma's, aangepaste programma's en cultuurspecifieke programma's (ontwikkeld voor specifieke doelgroepen). De effectiviteit van de generieke programma's bleek empirisch het beste onderbouwd te zijn. Het onderzoek naar de aangepaste en cultuurspecifieke programma's leverde gemengde resultaten op. Dit schrijven de onderzoekers echter toe aan de onvoldoende kwaliteit van de onderzoeken.

Ook Kumpfer e.a. (2002) vonden in hun overzichtsstudie naar een preventief gezinsprogramma (*Strengthening Families*) wat betere effecten voor de generieke versie dan voor de aangepaste versies. Daarentegen slaagden de cultuursensitieve programma's er beter in om etnische minderheidsgroepen te laten deelnemen aan het programma en hen te behouden.

4.3.4 Onderzoek naar het bereik van interventies bij migrantengroepen

Uit de voorgaande resultaten blijkt dat generieke programma's positieve effecten kunnen hebben bij verschillende groepen. Er is echter nog te weinig kwalitatief goed onderzoek gedaan naar cultuursensitieve interventies om te kunnen bepalen of de effecten hiervan niet nog beter kunnen zijn dan vergelijkbare programma's zonder die aanpassing. Wel is duidelijk dat het bereik van gene-

rieke interventies onder etnische minderheidsgroepen kleiner is dan onder de autochtone bevolking. Bovendien haken deelnemers uit etnische minderheidsgroepen vaker voortijdig af (Barlow e.a. 2004, Wilson e.a. 2003, Barrett & Ollendick 2004). Dit kan wijzen op een 'mismatch' tussen de behoeften van deelnemers uit etnische minderheidsgroepen en dat wat in de programma's wordt geboden. Onderzoek in Engeland heeft bijvoorbeeld aangetoond dat veel gezinnen uit etnische minderheidsgroepen zich niet herkennen in het aanbod van ouderprogramma's. Dit heeft voor een deel te maken met de wijze van presentatie van opvoedtechnieken en -strategieën (Butt & Box 1998, Barlow, Shaw & Stewart-Brown 2004). In het Westen ontwikkelde ouderprogramma's sluiten mogelijk niet aan bij de normen en waarden van andere groepen.

Het aanpassen van interventies aan verschillende groepen kan daarom bijdragen aan de acceptatie bij en het bereik en behoud van etnische minderheidsgroepen, en is daarmee mogelijk ook van invloed op de effectiviteit. Botvin e.a. (1995) deden onderzoek naar twee alcohol- en drugspreventieprogramma's gericht op het aanleren van sociale en emotionele vaardigheden op school. De programma's, aanvankelijk ontwikkeld voor blanke adolescenten, bleken ook bij adolescenten uit etnische minderheidsgroepen effectief te zijn. Culturele aanpassing van de interventie leverde geen meerwaarde op voor het effect, maar bleek wel de acceptatie van de interventie te vergroten. Culturele aanpassing van interventies kan dus de betrokkenheid verhogen, kan ervoor zorgen dat belanghebbenden zich meer in het aanbod herkennen en daarmee makkelijker bereikt worden en minder snel uitvallen.

4.3.5 Het aanpassen van interventies

Op basis van de resultaten tot nog toe wordt in de Meetladder Diversiteit Interventies (Pels, Distelbrink & Tan 2009) aanpassing van bestaande interventies aanbevolen boven het ontwikkelen van cultuurspecifieke methodieken. Dit laatste ligt niet voor de hand, bijvoorbeeld gezien de heterogene samenstelling binnen culturele groepen. Deze aanbeveling wordt bevestigd door onderzoek van Tan, Bekkema en Öry (2008) naar de toepasbaarheid van opvoedingsondersteuning voor Marokkaanse en Turkse gezinnen in Nederland. Zij concluderen op basis van literatuuronderzoek en interviews met professionals en Marokkaanse en Turkse moeders dat verschillende programma's (waaronder *Samen Starten*, *VoorZorg*, *Triple P* en *Stevig ouderschap*) met enkele aanpassingen zeer goed bruikbaar en toegankelijk zijn voor grote groepen ouders en kinderen van niet-westerse komaf.

De vraag is nu welke aanpassingen nodig zijn om interventies voor deelnemers uit migrantengroepen toegankelijk en acceptabel te maken. Onder andere Bernal (2006) benadrukt dat het van belang is de essentie van de interventie te behouden, maar daarnaast wel rekening te houden met de unieke kenmerken van verschillende groepen. Volgens Castro e.a. (2004) moeten aanpassingen verder gaan dan oppervlakkige veranderingen (zoals vertaling van teksten, aanpassen van afbeeldingen in foldermateriaal e.d.). Het vereist volgens hen ook veranderingen in de 'diepere structuur', oftewel het inlijven van normen, waarden, overtuigingen, wereldbeeld en *lifestyle* van verschillende groepen. Daarbij moet tevens rekening gehouden worden met nuances binnen en tussen groepen. Deze visie werken we hier concreter uit. Daarbij wordt, evenals in de Meetladder Diversiteit Interventies, een onderscheid gemaakt tussen randvoorwaarden en methodiek.

Randvoorwaarden

Bij de randvoorwaarden voor een effectieve uitvoering van interventies bij migrantengroepen wordt achtereenvolgens aandacht besteed aan de competenties van professionals, de rol van taal/communicatie, enkele praktische zaken en de rol van empowerment (Pels e.a. 2009).

Competenties van professionals

Een open houding

Tan, Bekkema en Öry (2008) concluderen op basis van zowel internationale als nationale literatuur dat de houding en vaardigheden van de professional doorslaggevend zijn voor het slagen van opvoedingsondersteuning aan allochtone ouders. Als belangrijke vaardigheden onderscheiden zij onder meer waakzaamheid voor vooroordelen, belangstelling tonen, flexibel met de tijd omgaan en een positieve benadering. Sensitiviteit van de professional en respect voor de culturele achtergrond van het gezin is volgens hen zelfs cruciaal om een vertrouwensband te ontwikkelen met gezinnen (Wayman & Lynch 1991, Tan, Bekkema & Öry 2008). Ook benadrukken zij dat het opbouwen van een vertrouwensrelatie met Turkse en Marokkaanse ouders relatief veel tijd en investering vraagt en daardoor een extra aandachtspunt vormt.

Andere studies en reviews tonen ongeveer dezelfde resultaten. Knipscheer en Kleber (2004) interviewden dertig hulpverleners van ggz-instelling Altrecht over kenmerken van een interculturele aanpak bij kortdurende behandeling. Volgens de hulpverleners is het vooral belangrijk open te staan voor en nieuwsgierig te zijn naar andere denkbeelden, inlevingsvermogen te tonen en onbevooroordeeld, flexibel en creatief te zijn. Ook het investeren van tijd en energie, geduld en doorzettingsvermogen zijn belangrijke elementen. Chand en Thoburn (2005) benadrukken mede in hun review naar gezinsondersteuning bij etnische minderheden het belang van een vriendelijke, gastvrije en respectvolle houding. Daarbinnen zijn vooral luisteren, openstaan, empathie, inlevingsvermogen, flexibiliteit en geduld belangrijk.

Aandacht voor de eigen 'culturele bril'

Volgens verschillende auteurs is het belangrijk dat professionals zich bewust zijn van hun eigen culturele waarden en vooroordelen (Knipscheer & Kleber 2004). Zij moeten zich bewust zijn van hun eigen positie als individu, met een eigen wereldbeeld, en van het feit dat dit wereldbeeld van invloed is op interacties met anderen. Dit bewustzijn is belangrijk om de 'cultural frame of reference' van anderen te begrijpen (APA 2002, Sue e.a. 1998).

Kennis over de culturele achtergrond

In een richtlijn van de American Psychological Association (APA) over multiculturaliteit in het dagelijks werk van psychologen worden professionals aangemoedigd kennis te verkrijgen over het wereldbeeld en de perspectieven van verschillende etnische minderheidsgroepen. Inzicht in de culturele achtergrond kan helpen om het gedrag en perspectief van deelnemers te begrijpen (APA 2002).

Edens (1997) concludeert op basis van een review naar *home visitation*-programma's bij gezinnen uit etnische minderheidsgroepen dat bewuste en onbewuste vooroordelen, een gebrek aan vertrouwen en respect of een gebrek aan kennis over de culturele achtergrond van zowel de hulpverlener als van de ouders, effectieve opvoedingsondersteuning in de weg kan staan (Tan, Bekkema & Öry 2008). Daarnaast stelt Edens dat opvoedingsondersteuning beter aansluit als professionals

meer culturele achtergrondkennis hebben en over meer vaardigheden beschikken hoe om te gaan met gezinnen uit diverse culturen. Onder culturele achtergrondkennis valt volgens verschillende auteurs ook kennis over contextualiteit en positie in de maatschappij. Dit betekent aandacht voor zaken als het migratieproces, de integratiegeschiedenis en veranderingen in sociale status (Knipscheer & Kleber 2004, APA 2002, Kumpfer e.a. 2002). Kennis hierover biedt mogelijkheden extra praktische hulp te bieden bij belastende factoren zoals financiële verplichtingen tegenover familie, onbekendheid met taal en instanties en discriminatie, huisvestingsproblemen, relaties en gezinsverhoudingen (Knipscheer & Kleber 2004, Matos e.a. 2006, Pels e.a. 2009).

In de Meetladder Diversiteit Interventies (Pels, Distelbrink & Tan 2009) wordt benadrukt dat de mening over de mate van benodigde kennis van professionals uiteenloopt. Volgens sommigen is inzicht in de geschiedenis en cultuur van migrantengroepen een vereiste, anderen relativeren deze eis. In de Meetladder wordt gepleit voor enige inhoudelijke achtergrondkennis over fenomenologie, etiologie en eventuele specifieke determinanten van probleemgedrag. Zowel in de Meetladder als in verschillende andere publicaties wordt echter gewaarschuwd voor generalisering of een statische benadering (Sue & Zane 1987). Het is zaak culturele vooroordelen, maar ook vooroordelen op basis van sociaaleconomische positie, gezinsstructuur, gender, generatie en acculturatie te vermijden. Of, zoals Page, Whitting en McLean (2007) benadrukken, niet 'kleurenblind' denken, maar rekening houden met diversiteit binnen en tussen groepen.

Taal/communicatie

Het kan nodig zijn dat professionals de moedertaal van de gezinsleden gebruiken om zich verstaanbaar te maken, om ouders en kinderen op hun gemak te stellen of om emoties uit te drukken (Pels e.a. 2009). Dit is onder meer mogelijk door de inzet van tolken of van professionals met een overeenkomstige culturele achtergrond. Volgens Edens (1997) kunnen professionals met eenzelfde culturele achtergrond een betere aansluiting realiseren bij allochtone gezinnen. Zij kunnen allochtone ouders begrijpen en kunnen onder woorden brengen wat zij ervaren (Nieuwhof 2002). Meer allochtone professionals in een team geeft bovendien meer mogelijkheden voor overleg tussen allochtone en autochtone professionals (Bekkema 2007). In een Amerikaans onderzoek van McCurdy e.a. (2003) bleek dat zogenoemde etnische matching tussen de professional en het gezin leidt tot minder voortijdige uitval van de Afro-Amerikaanse en Latijns-Amerikaanse gezinnen. Ook Page e.a. (2007) vonden in hun overzicht van *good practices* positieve resultaten wanneer personeel afkomstig was uit de gemeenschap zelf. Chand en Thoburn (2005) benadrukken daarentegen dat etnische matching van professionals niet voor iedereen wenselijk is. Sommige ouders en jongeren worden liever niet geholpen door iemand die te sterk verbonden is aan hun eigen gemeenschap, zeker wanneer deze klein is en er angst bestaat dat er privé-informatie naar buiten komt. De moedertaal is op een andere manier in interventies te verwerken door gebruik te maken van vertaalde materialen. Daarbij is het wenselijk abstracties zo veel mogelijk te vermijden. Audiovisuele materialen, zoals video's of foto's van personen met verschillende achtergronden, kunnen als aanvulling dienen. Het gebruik van bepaalde symbolen, concepten en gezegden waardoor mensen zich 'thuis voelen', kan ook relevant zijn (Pels e.a. 2009). Bernal e.a. (2006) benadrukken dat het simpelweg vertalen van materialen niet voldoende is. Het is belangrijk te werken met woorden en uitdrukkingen die passen binnen de cultuur van een etnische groep (Castro, Barrera & Martinez 2004).

Knipscheer en Kleber (2004) benadrukken dat ook aandacht voor non-verbale communicatie belangrijk is. Zo kan instemming van de cliënt bijvoorbeeld een vorm van beleefdheid zijn.

Praktische zaken

Bij de uitvoering van interventies voor migrantengroepen spelen praktische belemmeringen vaker een rol dan bij interventies voor autochtone deelnemers. Zo hebben deelnemers uit migrantengroepen vaker onregelmatige werktijden, een laag inkomen of zijn er belemmeringen op het gebied van reisafstand en vervoer. Deze belemmeringen hangen vaak samen met de sociaaleconomische positie. Het is belangrijk hiermee rekening te houden, bijvoorbeeld door een financiële compensatie te bieden (Pels e.a. 2009). Ook outreachend werken (bijvoorbeeld in de vorm van thuisprogramma's of activiteiten binnen lokale instellingen als buurthuizen) kan in bepaalde gevallen een oplossing zijn (Page, Whitting & McIean 2007).

Empowerment

Knipscheer en Kleber (2004) geven aan dat empowerment belangrijk is, ofwel het denken vanuit eigen kracht en kwaliteit. Het is wenselijk dat professionals zich richten op het ontwikkelen van copingvaardigheden, dat zij de gezonde kanten van deelnemers benadrukken (niet problematiseren) en hen uit de slachtofferrol proberen te halen. Dit vonden ook Tan, Bekkema & Öry (2008). Een mogelijke manier om dit te bereiken, is door hen te betrekken bij de diensten die zij aangeboden krijgen, met name bij het nemen van beslissingen (Williams & Churchill 2006). Page e.a. (2007) vonden in hun overzicht van *good practice*-oudertrainingen dat het belangrijk is innovatieve rollen te vinden voor ouders. Het is bijvoorbeeld mogelijk ouders zelf in te zetten om outreachend te werken en relaties op te bouwen met andere ouders.

Methodiek

Bij de zaken die gerelateerd zijn aan de methodische kern van interventies wordt achtereenvolgens aandacht besteed aan het theoretisch model van interventies, aansluiting van de interventiedoelen en mogelijke methodische aanpassingen.

Theoretisch model / analyse van de problematiek

In de Meetladder Diversiteit Interventies wordt benadrukt dat een belangrijk kenmerk van effectieve interventies is dat zij gericht zijn op theoretisch relevante en empirisch aangetoonde risico- en beschermende factoren. Uit onderzoek blijkt dat er sprake kan zijn van etnisch-culturele specificiteit bij de ontwikkeling en instandhouding van probleemgedrag. Wanneer een interventie (ook) gericht is op allochtone jeugd/gezinnen, moet worden bepaald of de theorie die aan de interventie ten grondslag ligt ook geldt voor specifieke doelgroepen (Pels e.a. 2009). Daarbij moet rekening gehouden worden met contextuele factoren.

Zelfrapportage van allochtone jongeren, vooral jongeren met een niet-westerse achtergrond, laat zien dat zij meer problemen hebben, zowel externaliserende als internaliserende problemen.

Deković en Asscher (2008) benadrukken dat allochtone jongeren bijvoorbeeld vaker dan autochtone jongeren zijn blootgesteld aan risicofactoren die de kans op antisociaal gedrag verhogen.

Voorals gezinsfactoren worden daarbij genoemd. Vanwege een tekort aan kennis over de dominante cultuur kunnen allochtone ouders hun adolescenten bijvoorbeeld minder goed voorbereiden op een volwaardig bestaan in de Nederlandse maatschappij (Deković, Pels & Model 2006). Ook kan

het gaan om conflicten tussen normen en waarden die adolescenten thuis ervaren en de normen en waarden buitenshuis. Conflicten binnen het gezin kunnen ertoe leiden dat jongeren zich meer op hun leeftijdsgenoten richten, wat zowel positieve als negatieve gevolgen kan hebben. Ook de relatief ongunstige sociaaleconomische status van veel allochtone gezinnen vergeleken met Nederlandse gezinnen kan een rol spelen. Deković en Asscher (2008) concluderen dat in de literatuur wordt gesuggereerd dat bij etnische minderheden ook factoren een rol spelen die in de huidige theorieën over de ontwikkeling van (bijvoorbeeld) antisociaal gedrag ontbreken.

Aansluiting van interventiedoelen

In de Meetladder Diversiteit Interventies is vermeld dat een gemeenschappelijk uitgangspunt van belang is voor het slagen van interventies (Bernal, Bonilla & Bellido 1995, Knipscheer & Kleber 2004). De professional moet duidelijk uitleggen wat zijn rol precies inhoudt, wat hij wel en niet kan bieden (Knipscheer & Kleber 2004; Bernal & Saez-Santiago 2006). Tegelijkertijd moet de professional duidelijkheid verkrijgen over de wensen en verwachtingen van de deelnemers. Op basis van deze wederzijdse verwachtingen tussen hulpvrager en hulpaanbieder worden de interventiedoelen bepaald (Chand & Thoburn 2005). Ook Knipscheer en Kleber (2004) stellen dat goede voorlichting de motivatie versterkt, wat sterk bepalend is voor de uitkomsten.

Bij het bepalen van doelstellingen is de culturele achtergrond een belangrijke factor. Westerse opvoedprogramma's zijn vaak *child-centered*, wat wil zeggen dat de autonomie van het kind wordt benadrukt. Coard e.a. (2004) geven aan dat dergelijke doelen tegenstrijdig zijn aan bijvoorbeeld kenmerken van de Chinese cultuur, waarbinnen gehoorzaamheid aan autoriteit belangrijk wordt gevonden. Dit betekent niet dat doelen van interventies continu bijstelling behoeven; Barlow e.a. (2004) vonden in hun kwalitatieve studie dat ouders zelfs baat kunnen hebben bij gezinsprogramma's die tegen hun culturele kernwaarden ingaan. Het is echter wel belangrijk doelstellingen expliciet te maken en mogelijke verschillen in bijvoorbeeld opvoedstijlen, socialisatiepatronen en copingstrategieën bij verschillende etnische groepen te onderkennen, zonder daarbij te generaliseren (Coard e.a. 2004, Edens 1997, Castro, Barrera & Martinez 2004). In de Meetladder Diversiteit Interventies (Pels, Distelbrink & Tan 2009) wordt gesproken van 'framing' van interventiedoelen, waarbij er oog is voor het bestaan van specifieke culturele achtergronden, maar vanuit een dynamisch cultuurbegrip.

Methodische aanpassingen

Volgens de Meetladder Diversiteit Interventies (Pels, Distelbrink & Tan 2009) kan voor etnische minderheidsgroepen een community-, netwerk- of familiebenadering raadzamer zijn dan individuele behandeling. Uit onderzoek in de Verenigde Staten is gebleken dat systemische benaderingen aanzienlijk meer effect hebben op het terugdringen van gedragsproblematiek dan interventies die alleen gericht zijn op jongeren (Tobler & Kumpfer 2000). Ook Boyd-Franklin & Hafer Bry (2001) stellen dat gezinsinterventies meer cultuurgeschikt zijn dan op het individu gerichte interventies. Page e.a. (2007) bevelen op basis van tien casestudies naar oudertrainingen een holistische aanpak aan, waarin niet alleen het probleem wordt aangepakt dat direct relevant is voor het individu zelf, maar breder wordt gekeken en waarbij de omgeving wordt betrokken. Dit biedt de mogelijkheid sterke vertrouwensbanden te ontwikkelen.

Interventies die sterk gericht zijn op cognitieve en verbale vermogens zijn niet altijd geschikt voor laagopgeleide allochtonen – waarbij het overigens de vraag is of dit niet vooral samenhangt met het

opleidingsniveau. Zij kunnen bijvoorbeeld meer gebaat zijn bij *modeling* (voordoen van gedrag) of geleide participatie (waarbij een deelnemer participeert in de handelingen die de therapeut voor doet) (Pels e.a. 2009). Ook kan het wenselijk zijn meer aandacht te besteden aan psycho-educatie (voorlichting) (Bellaart & Azrar 2003, Pels e.a. 2009). Internationaal onderzoek suggereert dat bij etnische minderheidsgroepen gedragsmatige interventies effectiever zijn dan affectieve aanpakken (McMahon 1999, Taylor & Biglan 1998, Kumpfer e.a. 2002). Ook Scott, O'Connor en Futh (2006) vonden positieve effecten van een gedragsmatig ouderprogramma (*Incredible Years* in combinatie met het leesprogramma *SPOKES*) in achtergestelde gebieden. In deze interventie werd onder meer gebruikgemaakt van videobeelden (interacties tussen ouders en kinderen), rollenspelen en het oefenen van vaardigheden. Ondanks grote culturele verschillen in overtuigingen over het disciplineren en opvoeden van kinderen verbeterden ouders uit alle etnische groepen zich in dezelfde mate na deelname aan het programma. Een Nederlandse vertaling van *Incredible Years* (*Pittige Jaren*) wordt op dit moment onderzocht. Nederlandse interventies met eenzelfde soort aanpak zijn bijvoorbeeld *Opvoeden & zo* ('theoretisch goed onderbouwd') (Ince 2006) en het gezinsgerichte ontwikkelingsstimuleringsprogramma *Opstap* ('theoretisch goed onderbouwd') (Ince 2007). Ook kan het soms meer voor de hand liggen vrouwelijke familieleden in plaats van vaders bij de interventie te betrekken (Pels e.a. 2009). Page e.a. (2007) benadrukken op basis van tien casestudies naar *good practices* dat dit voor een deel te maken kan hebben met praktische zaken (vader is broodwinner, heeft minder tijd, hoewel dit na de migratie juist kan veranderen), maar ook met culturele overtuigingen waarin het opvoeden van kinderen als een duidelijk vrouwelijke taak gezien wordt.

Tot slot concluderen Page e.a. (2007) op basis van de tien casestudies dat het belangrijk kan zijn de sociale steun te versterken. Een omgeving waarin ouders elkaar kunnen ontmoeten, kan gevoelens van isolatie en eenzaamheid bij sommige ouders doorbreken en geeft hun de mogelijkheid problemen met elkaar te bespreken.

4.3.6 Meetinstrumenten

In de APA-richtlijn (2002) wordt professionals aanbevolen zo veel mogelijk (kennis te hebben over en) gebruik te maken van meetinstrumenten die zijn onderzocht bij groepen met verschillende culturele achtergronden. Er is wenselijk zo min mogelijk gebruik te maken van instrumenten die niet aan de doelgroep zijn aangepast. Wanneer dit wel wordt gedaan, zijn de uitslagen mogelijk niet valide (Pels e.a. 2009). Ook wordt benadrukt instrumenten niet simpelweg te vertalen, maar rekening te houden met mogelijke verschillen in betekenis van begrippen en constructen over culturen heen (APA 2002).

4.3.7 Conclusies

De belangrijkste conclusie is dat zowel nationaal als internationaal meer gedegen onderzoek nodig is. Vooral het onderzoek naar cultuursensitieve programma's kent grote methodologische beperkingen (kleine onderzoekspopulaties, geen controlegroepen). Uit onderzoek blijkt vooralsnog dat generieke interventies (ontwikkeld voor de autochtone bevolking) positieve effecten kunnen hebben bij etnische migrantengroepen. Er is minder kwalitatief goed onderzoek voorhanden naar de meerwaarde van culturele aanpassing van interventies op de effectiviteit ervan. Onderzoek toont wel aan dat aanpassing van interventies aan de normen en waarden van verschillende groepen kan bijdragen aan betere acceptatie, beter bereik en minder uitval bij migrantengroepen. Mogelijk

nemen daarmee ook de effecten van interventies toe. Het gaat dan zowel om aanpassingen in de ‘oppervlakte’ (zoals vertaalde materialen) als aanpassingen in de dieper liggende structuur, zoals het verwerken van de normen, waarden en het wereldbeeld van bepaalde groepen in de interventies. In 4.3.5 en 4.3.6 is deze visie uitgewerkt, waarbij een onderscheid is gemaakt in randvoorwaarden en methodiek. We zetten hier de belangrijkste conclusies nog eens op een rijtje.

Randvoorwaarden

- Professionals hebben bepaalde competenties: een open, respectvolle houding, aandacht voor de eigen ‘culturele bril’ en kennis over verschillende culturele achtergronden (zonder daarbij te generaliseren).
- De nodige aanpassingen in taal/communicatie worden gerealiseerd: bijvoorbeeld het inzetten van tolken of professionals met een overeenkomstige culturele achtergrond of vertaalde materialen.
- Praktische belemmeringen (zoals onregelmatige werktijden, een laag inkomen) worden aangepakt, bijvoorbeeld door een outreachende benadering.
- De nadruk ligt op empowerment, bijvoorbeeld door deelnemers uit etnische minderheidsgroepen zelf te betrekken bij de diensten die zij aangeboden krijgen.

Methodiek

- Het theoretisch model dat ten grondslag ligt aan de interventie wordt bekeken op geldigheid bij specifieke doelgroepen. Daarbij wordt rekening gehouden met mogelijke verschillen in risicofactoren tussen groepen.
- Interventiedoelen worden duidelijk geformuleerd, en de wederzijdse verwachtingen zijn duidelijk. Bij het formuleren van interventiedoelen is het belangrijk rekening te houden met de culturele achtergrond, zonder daarbij te generaliseren.
- Het is van belang rekening te houden met mogelijk noodzakelijke aanpassingen in de methodiek: een familiebenadering kan bijvoorbeeld geschikter zijn dan een individuele benadering.

Meetinstrumenten

- Het is wenselijk zo veel mogelijk gebruik te maken van meetinstrumenten die zijn onderzocht bij groepen met verschillende culturele achtergronden en zo min mogelijk instrumenten te gebruiken die niet aan de doelgroep zijn aangepast.

4.4 Samenvatting literatuurstudies

Het bereik en de effectiviteit van interventies bij jeugdigen en opvoeders uit migrantengroepen laat te wensen over. Dat blijkt uit een snelle verkenning van de Nederlandse en internationale onderzoeksliteratuur. Zowel de inhoud als de organisatie van veel aanbod is toegesneden op een brede, doorsnee doelgroep. Er is te weinig oog voor diversiteit en beroepskrachten in preventie, (vroeg-)hulp en zorg zijn in kennis, houding en vaardigheden onvoldoende cultureel sensitief.

Het bereiken van migrantengroepen en de toegankelijkheid van instellingen voor deze groepen zijn twee kanten van dezelfde medaille. Het verbeteren van bereik en toegankelijkheid vereist een proces van interculturalisatie. Dit impliceert dat een instelling herkenbaar is voor de doelgroep en de mensen die er werken samen een afspiegeling vormen van de samenleving. Aanbod en werk-

wijze moeten zijn toegesneden op de behoeften, achtergrond en situatie van de hulpvragers. Interventies moeten ecologisch valide zijn. Beroepskrachten zijn vaardig in interculturele communicatie en hebben een open, sensitieve houding, zonder vooroordelen. Verder krijgen beroepskrachten idealiter de ruimte om een vertrouwensband op te bouwen.

Veel van deze voorwaarden voor een goed bereik zijn ook van toepassing op de effectiviteit. Dit geldt bijvoorbeeld voor de culturele sensitiviteit van beroepskrachten. Een professional die zijn doelgroep goed weet te bereiken, heeft bij die groep ook eerder succes dan een collega die niet in staat is een goed bereik te realiseren. Een goed bereik onder migranten is een noodzakelijke, maar niet voldoende voorwaarde voor effectiviteit bij die groepen. Om effect te sorteren, moet een interventie een goede aansluiting tussen doel, doelgroep en aanpak kennen. Dit algemene principe geldt ook voor interventies die worden toegepast bij specifieke groepen. Uit de literatuurstudie komt naar voren dat niet zozeer verdere cultuurspecifieke aanpassingen van interventies zelf nodig zijn, maar dat bij de toepassing daarvan de specifieke kenmerken van de doelgroep belangrijke elementen vormen.

5 Resultaten inventarisatie jeugdinterventies

5.1 Inleiding

Deze overzichtsstudie omvat in totaal 311 interventies, afkomstig uit diverse bronnen. Van deze interventies bleken er 224 gericht te zijn op preventie van psychosociale problemen en/of vroeghulp. Ten eerste is bepaald of deze interventies voldoen aan de inclusiecriteria van deze studie. Degene die hieraan voldoen, zijn vervolgens uitvoeriger bestudeerd op hun toepassing bij migrantenjongeren en/of -opvoeders.

Dit hoofdstuk is een weerslag van de bevindingen van de inventarisatie. Eerst komen in paragraaf 5.2 t/m 5.5 de interventies aan bod die zijn beoordeeld door de Erkeningscommissie Interventies, met een beschrijving van wat er bekend is over bereik en effectiviteit van de interventies. Vervolgens worden in paragraaf 5.6 en 5.7 de interventies in kaart gebracht die via andere bronnen zijn opgespoord en die zich (mede) richten op migrantenjeugd en/of opvoeders (zie ook het overzicht in paragraaf 2.4).

5.2 Effectieve jeugdinterventies en toepassing bij migranten

Voor de databank Effectieve Jeugdinterventies zijn 162 interventies² voor preventie en/of vroeghulp beoordeeld door de Erkeningscommissie Interventies of een voorloper daarvan. De uitkomsten van de beoordeling zijn als volgt verdeeld over de verschillende typen interventies³:

status in databank*	A-interventies	B-interventies	C-interventies	totaal
'erkend'	20	29	1	50
'op de drempel'	26	6	4	36
'niet opgenomen'	58	9	9	76
totaal	104	44	14	162

* 'Erkend': de interventie is erkend als 'theoretisch goed onderbouwd'.

'Op de drempel': de interventie is voorlopig niet erkend omdat bijvoorbeeld de theoretische onderbouwing nog onvoldoende is uitgewerkt.

'Niet opgenomen': de interventie komt niet in aanmerking voor erkenning, bijvoorbeeld omdat deze niet meer wordt uitgevoerd.

Zie ook paragraaf 2.4.

2 Dit getal weerspiegelt het aantal beoordeelde interventies op 1 september 2009. Sindsdien heeft de Erkeningscommissie alweer meer interventies beoordeeld.

3 A-interventies: interventies die gericht zijn op een algemene populatie waarbij er geen aanpassingen zijn voor migrantengroepen.

B-interventies: interventies die gericht zijn op een algemene populatie waarbij er wel aanpassingen zijn voor toepassing bij migrantengroepen.

C-interventies: interventies die specifiek gericht zijn op een of meer migrantengroepen.

Zie ook paragraaf 3.1.

Uit dit overzicht blijkt dat 50 interventies de beoordeling ‘erkend’ genieten. Die erkenning houdt in dat de Erkenningcommissie deze interventies ‘theoretisch goed onderbouwd’ acht. Van de erkende interventies hebben 30 interventies in meer of meerdere mate voorzieningen om migrantengroepen te bereiken en te bedienen; 1 interventie is specifiek gericht op een migrantengroep.

5.2.1 Erkende A-interventies

Er zijn 20 erkende interventies die bedoeld zijn voor een algemene doelgroep, maar die geen aanpassingen kennen om migrantengroepen te bedienen. Ook is van deze interventies niet bekend in hoeverre ze erin slagen migranten te bereiken. De interventies zijn gericht op, achtereenvolgens, opvoedingsondersteuning, het voorkomen van probleemgedrag (zowel internaliserend als externaliserend) en het bevorderen van de sociaal-emotionele ontwikkeling.

Opvoedingsondersteuning

naam	doelgroep	doel
<i>Drukke kinderen</i>	Ouders met een druk kind van 4-12 jaar	Opvoedingsproblemen voorkomen
<i>Gezin centraal</i>	Gezinnen met een kind van 6-14 jaar	Hulp op maat bieden aan gezinnen met uiteenlopende hulpvragen
<i>Gordon Cursus</i>	Ouders met een kind van 1-16 jaar	Communicatieve vaardigheden van ouders vergroten
<i>Jij bent belangrijk</i>	Ouders van kinderen van 6 maanden tot 4 jaar met risico van een ontwikkelingsachterstand	Opvoedingsvaardigheden van ouders vergroten om de ontwikkeling van het kind te stimuleren
<i>Praten met kinderen</i>	Ouders met kinderen van 12-15 jaar met lichte externaliserende problemen	Communicatie tussen ouders en kinderen verbeteren
<i>Stap voor stap</i>	Ouders met een kind van 0-4 jaar	Lichte pedagogische problemen verhelpen
<i>Triple P</i>	Ouders met een kind van 0-16 jaar	Preventie van ernstige emotionele en gedragsproblemen door competent ouderschap te bevorderen
<i>VoorZorg</i>	Aanstaande moeders met een hoog risico	Kindermishandeling en verwaarlozing voorkomen

Voorkomen van probleemgedrag

naam	doelgroep	doel
<i>Actie tegengif</i>	Klas 1 en 2 vmbo/praktijkonderwijs	Voorkomen dat jongeren gaan roken
<i>Grip op je dip online</i>	Jongeren van 1-25 jaar met depressieve klachten (versie voor jongeren met een lage SES waaronder allochtone jongeren in ontwikkeling)	Depressieve klachten verhelpen of verminderen
<i>Jes! Het Zwolsche Brugproject</i>	Kinderen van 8-12 jaar met ouders die gaan scheiden of die al gescheiden zijn	Nadelige effecten van scheiding voorkomen

<i>Psycho-educatieve gezinsinterventie KOPP</i>	Kinderen van 4-19 jaar waarvan een ouder een psychiatrische stoornis heeft	Voorkomen dat kinderen zelf psychische problemen ontwikkelen
<i>Stemmingmakerij</i>	Jongeren van 15-19 jaar met depressieve klachten	Depressieve klachten verminderen
<i>Taakspel</i>	Leerlingen in groep 4 t/m 8 van het basisonderwijs	Taakgericht gedrag vermeerderen, regel-overtredend gedrag verminderen en een positief onderwijsklimaat bevorderen
<i>Vrienden (preventieve versie)</i>	Kinderen van 7-16 jaar	Angst- en depressieve klachten voorkomen en verminderen

Bevorderen van de sociaal-emotionele ontwikkeling

naam	doelgroep	doel
<i>Leefstijl</i>	Kinderen van 4-18 jaar in het basis- en voortgezet onderwijs	Opbouwend sociaal gedrag en positieve betrokkenheid van kinderen thuis, op school en in de gemeenschap bevorderen
<i>Levensvaardigheden</i>	Jongeren van 14-17 jaar in het voortgezet onderwijs	Sociale en emotionele vaardigheden ontwikkelen
<i>Marietje Kessels Project</i>	Groep 7 en 8 van het basisonderwijs	Fysieke en mentale weerbaarheid vergroten
<i>Programma Alternatieve Denkstrategieën</i>	Kinderen van 4-12 jaar in het (speciaal) basisonderwijs	Sociaal-emotionele ontwikkeling stimuleren
<i>Reclame Rakkers</i>	Groep 4 t/m 8 van het basisonderwijs	Kinderen weerbaar maken tegen reclame-uitingen

5.2.2 Erkende B- en C-interventies

Er zijn 30 erkende jeugdinterventies met in meer of mindere mate voorzieningen om migrantengroepen te bedienen. De meeste interventies zijn gericht op de preventie/vroeghulp bij opvoedingsproblemen en op ontwikkelingsstimulering. *Marokkaanse buurtvaders*, gericht op het voorkomen en/of verminderen van probleemgedrag van jongeren, is de enige erkende interventie specifiek gericht op een migrantengroep.

Opvoedingsondersteuning

naam	doelgroep	doel
<i>Beter omgaan met pubers</i>	Laagopgeleide autochtone en allochtone ouders van pubers	Voorkomen dat problemen met pubers escaleren
<i>Home Start</i>	Ouders met een kind van 0-6 jaar die behoefte hebben aan ondersteuning	Voorkomen dat alledaagse problemen uitgroeien tot ernstige problemen
<i>Moeders informeren Moeders</i>	Ouders met een eerste baby van 0-18 maanden	Zelfvertrouwen, zelfredzaamheid en het vermogen tot zelfzorg van moeders vergroten en het sociale netwerk versterken
<i>Opvoeden & zo</i>	Ouders met kinderen in de basisschoolleeftijd	Opvoedingscompetentie van ouders vergroten

<i>Peuter in zicht</i>	Allochtone en autochtone ouders van kinderen van 2-4 jaar	Opvoedingsvaardigheden van ouders vergroten
<i>Stevig ouderschap</i>	Gezinnen met een pasgeboren kind met een verhoogd risico op opvoedingsproblematiek	Risico van ernstige opvoedingsproblemen verkleinen

Ontwikkelingsstimulering

naam	doelgroep	doel
<i>Boekenpret</i>	Laaggeschoolde autochtone en allochtone gezinnen met een kind van 0-6 jaar	Leescultuur bevorderen
<i>Instapje</i>	Laagopgeleide ouders met een kind van 1-2 jaar	Onderwijsachterstanden voorkomen
<i>Kaleidoscoop</i>	Kinderen van 2,5-6 jaar in achterstandssituaties	Onderwijsachterstanden voorkomen
<i>Ko-totaal</i>	Kinderen van 2,5-6 jaar in meertalige groepen in peuterspeelzaal en basis-onderwijs	Nederlandse taalvaardigheid vergroten
<i>Opstap</i>	Gezinnen in achterstandssituaties met een kind van 4-6 jaar	Onderwijsachterstanden voorkomen
<i>Opstapje</i>	Gezinnen in achterstandssituaties met een kind van 2-4 jaar	Onderwijsachterstanden voorkomen
<i>Overstap</i>	Kinderen in groep 3 van het basisonderwijs in achterstandswijken	Onderwijsachterstanden voorkomen
<i>Piramide</i>	Kinderen van 2,5-6 jaar in peuterspeelzaal en groep 1 en 2	Onderwijsachterstanden voorkomen
<i>Speelplezier</i>	Kinderen van 2,5-6 jaar uit kansarme milieus	Onderwijsachterstanden voorkomen
<i>Sporen</i>	Kinderen van 0-7 jaar; specifiek kinderen van 2,5-6 in achterstandssituaties	Onderwijsachterstanden voorkomen
<i>Startblokken en Basisontwikkeling</i>	Kinderen van 2,5-6 jaar in achterstandssituaties	Onderwijsachterstanden voorkomen
<i>Taallijn</i>	Leidsters van kinderen van 2-6 jaar in peuterspeelzaal en groep 1 en 2	Taalstimulering om onderwijsachterstanden te voorkomen

Voorkomen van probleemgedrag

naam	doelgroep	doel
<i>Gezonde school en genotmiddelen</i>	Leerlingen van 10-18 jaar	Preventie middelengebruik
<i>Home Party</i>	Moeilijk bereikbare allochtone en autochtone ouders met kinderen van 10-16 jaar	Preventie middelengebruik
<i>Marokkaanse buurtvaders</i>	Marokkaanse jongeren	Overlast/probleemgedrag verminderen
<i>VIPP-SD (Turkse versie is in ontwikkeling)</i>	Ouders van kinderen van 1-3 jaar met lastig gedrag	Preventie en/of verminderen van gedragsproblemen

Gezondheidsbevordering

naam	Doelgroep	Doel
<i>Armoede en gezondheid</i>	Kinderen van 0-12 jaar waarbij een gezondheidsrisico- of probleem is geconstateerd dat samenhangt met geldgebrek	Deprivaties die samenhangen met gezondheid van kinderen terugdringen
<i>Bemoeizorg in de jeugdgezondheidszorg</i>	Ouders met kinderen van 0-19 jaar	Vroeghulp bij bedreiging gezondheid
<i>Jump In</i>	Kinderen van 4-12 jaar in achterstandswijken	Lichamelijke activiteit en sportdeelname vergroten
<i>Veiligheidsinformatie kaarten</i>	Ouders van kinderen van 0-4 jaar	Veiligheid van kinderen bevorderen

Bevorderen van de sociaal-emotionele ontwikkeling

naam	doelgroep	doel
<i>Big Brothers Big Sisters</i>	Jeugdigen van 4-24 jaar die kwetsbaar zijn in hun ontwikkeling	Ondersteuning van kinderen en jongeren zodat ze beter functioneren in het dagelijks leven
<i>Rots en water</i>	Jongens van 9-18 jaar die problemen ondervinden in hun sociaal-emotionele ontwikkeling	Weerbaarheid vergroten; sociaal-emotionele ontwikkeling stimuleren

Seksualiteit

naam	doelgroep	doel
<i>Girls' talk</i>	Laagopgeleide autochtone en allochtone meisjes van 14-18 jaar	Risicant seksueel gedrag voorkomen
<i>Lang Leve de Liefde 3</i>	Leerlingen in klas 2 en 3 vmbo	Seksuele interactiecompetentie bevorderen

5.2.3 B- en C-interventies die vooralsnog niet erkend zijn

Op de webpagina's van de databank Effectieve Jeugdinterventies staan 4 interventies specifiek voor migranten (C-interventies) en 6 interventies met voorzieningen voor migranten (B-interventies) die vooralsnog niet erkend zijn ('op de drempel', zie noot * op p. 39). De reden van deze kwalificatie is dat de theoretische onderbouwing van de interventie nog onvoldoende is uitgewerkt.

Van de B-interventies zijn *Ouders actief*, *Spel aan huis*, *Bij de hand*, *Rugzak* en *Praten met jonge kinderen* bedoeld voor laagopgeleide ouders (waaronder allochtone ouders) met jonge kinderen. Het zijn interventies gericht op ontwikkelingsstimulering. *Catch* is een interventie voor risicjongeren van 15 tot 24 jaar gericht op het toerusten van deze jongeren met competenties die ze nodig hebben voor arbeid en scholing.

Van de C-interventies zijn *Opvoeden in twee culturen* (voor Marokkaanse vaders) en *Opvoeden in beeld* (voor allochtone ouders) gericht op het opvoeden van kinderen in de Nederlandse samenleving. *Knoop het in je oren* en *Taal talent* zijn interventies voor allochtone ouders en kinderen, gericht op taalstimulering.

5.3 Aanpassingen voor migranten in de erkende jeugdinterventies

Uit de voorgaande overzichten blijkt dat 30 erkende jeugdinterventies in meer of mindere mate aanpassingen kennen om migranten te bereiken en te bedienen. Op basis van informatie op de website van de databank Effectieve Jeugdinterventies zijn de aanpassingen voor migranten in kaart gebracht. We geven hier een beknopt overzicht van de aard van de aanpassingen.

Interventies gericht op opvoedingsondersteuning

Bij de meeste interventies wordt gewerkt met voorlichtings- en cursusmateriaal voor ouders in verschillende talen. Het programma *Stevig ouderschap* heeft alleen een selectievragenlijst in verschillende talen om te bepalen of een gezin in aanmerking komt voor de interventie.

Interventies die gebruikmaken van groepsgerichte opvoedingsondersteuning (*Opvoeden & zo* en *Beter omgaan met pubers*) zijn gericht op autochtone én allochtone laaggeschoolde ouders. De methode is op deze groepen afgestemd door bijvoorbeeld veel praktische oefeningen en het gebruik van audiovisueel materiaal.

Bij de gezinsgerichte interventies (*Home Start* en *Moeders informeren Moeders*) waarbij ondersteuning bij de gezinnen thuis plaatsvindt, wordt waar mogelijk gebruikgemaakt van bezoekers/begeleiders uit dezelfde etnische groep als de moeders die ook de taal spreken van de moeders. De ondersteuning binnen deze programma's is daarnaast afgestemd op vragen en behoeften van de gezinnen.

Binnen de erkende interventies gericht op opvoedingsondersteuning is *Beter omgaan met pubers* de enige waarbij in de probleemanalyse en theoretische onderbouwing van de interventie wordt ingegaan op diversiteit binnen de doelgroep en waarbij ook aannemelijk wordt gemaakt dat de interventie voor verschillende groepen werkt.

In geen van de interventies worden expliciet eisen gesteld aan de interculturele competenties van uitvoerders.

Interventies gericht op het voorkomen van probleemgedrag

Binnen deze categorie vallen 4 erkende interventies die alle zeer verschillend van aard zijn, en die we daarom afzonderlijk beschrijven.

De Gezonde school en genotmiddelen vindt plaats binnen het onderwijs en is erop gericht midde-
lengebruik door jongeren te voorkomen. De materialen zijn afgestemd op een multiculturele samenstelling van de doelgroep. Het handboek voor leerkrachten omvat richtlijnen voor het omgaan met een multiculturele klas.

Home Party is gericht op moeilijk bereikbare allochtone en autochtone ouders die door andere opvoedingsondersteunende activiteiten niet bereikt worden. *Home Party* is een huiskamerbijeenkomst waar een preventiewerker voorlichting geeft over alcohol, drugs, gokken en roken, afgestemd op de vragen en behoeften van de aanwezige ouders. De werker helpt de ouders ook bepaalde opvoedingsvaardigheden te versterken. Voor het werken met allochtone gezinnen kent de methode speciale faciliteiten. De handleiding omvat handreikingen voor het werven en werken met deze gezinnen. Ook zijn er materialen in verschillende talen beschikbaar.

Marokkaanse buurtvaders is ontwikkeld door en voor Marokkanen. Het doel ervan is overlast door Marokkaanse jongeren terug te dringen. De buurtvaders zijn zelf van Marokkaanse afkomst

en willen de veiligheid in de buurt vergroten door de jeugd aan te spreken op onwenselijk gedrag en hen te corrigeren. In de probleemanalyse en de theoretische onderbouwing van het project wordt aannemelijk gemaakt dat de aanpak bij de doelgroep werkt.

Video-feedback Intervention to promote Positive Parenting and Sensitive Discipline (VIPP-SD) is erop gericht gedragsproblemen bij jonge kinderen te voorkomen en te verminderen door de opvoedingsvaardigheden van de ouders te versterken. Vooralsnog is deze interventie gericht op een algemene populatie opvoeders en kinderen. Specifiek voor Turkse gezinnen is momenteel een versie in ontwikkeling.

Interventies voor ontwikkelingsstimulering

In het kader van de onderwijsachterstandenbestrijding zijn veel interventies ontwikkeld voor kinderen in achterstandssituaties (waaronder zich veel allochtone kinderen bevinden). Hierbinnen zijn gezinsgerichte en centrumgerichte (VVE-)programma's te onderscheiden. Alle programma's zijn gericht op kinderen van laagopgeleide autochtone en allochtone ouders. De probleemanalyse en de theoretische onderbouwing van deze interventies zijn dan ook vooral gericht op de invloed van een lage opleiding van de ouders op de ontwikkelingskansen van hun kinderen. De gehanteerde methodieken zijn daar ook op afgestemd.

Bij de centrumgerichte VVE-programma's (zoals *Kaleidoscoop* en *Piramide*) is in de aanpak rekening gehouden met de tweetalige ontwikkeling van allochtone kinderen en de programma's werken met oudermaterialen in verschillende talen.

Bij de gezinsgerichte programma's (*Instapje*, *Opstapje* en *Opstap*) zijn op meerdere terreinen voorzieningen getroffen om allochtone gezinnen te bereiken en te bedienen. Er wordt binnen deze programma's zo veel mogelijk gewerkt met paraprofessionals uit dezelfde doelgroep als de te begeleiden gezinnen. Deze zogenoemde contactmedewerkers worden ingeschakeld bij de werving van gezinnen en ze begeleiden de gezinnen thuis in de eigen taal. De programmamaterialen zijn beschikbaar in verschillende talen en het advies is het programma ook in de eigen taal uit te voeren. De methode is geschikt voor zowel geletterde als ongeletterde ouders aangezien de schriftelijke materialen weinig tekst en veel illustraties bevatten. Daarnaast doet de contactmedewerker alle activiteiten voor, zodat de moeders kunnen leren door te observeren. Ook in de randvoorwaarden zijn deze programma's berekend op verschillende groepen: bij het organiseren van groepsbijeenkomsten voor ouders worden tijd en plaats afgestemd op behoeften van de doelgroep, de contactmedewerkers krijgen ruim de tijd voor de begeleiding van gezinnen en krijgen een speciale training en begeleiding.

Interventies voor het bevorderen van de sociaal-emotionele ontwikkeling

Deze categorie omvat 2 erkende interventies, *Big Brothers Big Sisters* en *Rots en water*.

Het doel van *Big Brothers Big Sisters* is kinderen en jongeren te ondersteunen zodat zij beter kunnen functioneren in het dagelijks leven. Aanpassingen voor migranten zijn hierbij beperkt tot voorlichtingsmaterialen voor ouders in verschillende talen.

Rots en water is gericht op het vergroten van de weerbaarheid van jongens van 13 jaar en ouder binnen het onderwijs. *Rots en water* is volgens de ontwikkelaars vooral geschikt voor jongeren die verbaal minder sterk zijn, waaronder allochtone jongeren.

Interventies voor gezondheidsbevordering

De categorie gezondheidsbevordering van jeugdigen kent 4 erkende interventies.

Armoede en gezondheid en *Bemoeizorg in de jeugdgezondheidszorg* worden beide uitgevoerd binnen de jeugdgezondheidszorg. Voor migrantengezinnen zijn de aanpassingen beperkt tot het inzetten van tolken.

Veiligheidsinformatiekaarten is gericht op voorlichting over kindveiligheid en omvat materialen in verschillende talen.

Jump In is gericht op het vergroten van de lichamelijke activiteit en sportdeelname van basisschoolkinderen in achterstandswijken. Om de inhoud en het materiaal van *Jump In* te laten aansluiten bij de taal en wensen van kinderen en ouders van verschillende achtergronden (bijvoorbeeld voor de informatie voor ouders), zijn er focusgroepinterviews en pretesten uitgevoerd. Het is ook mogelijk sommige voorlichtingsbijeenkomsten voor ouders in de eigen taal te organiseren.

Interventies gericht op seksualiteit

De categorie seksueel gedrag van jongeren omvat 2 erkende interventies.

Het doel van *Girls' talk* is om te voorkomen dat laagopgeleide autochtone en allochtone meisjes riskant seksueel gedrag vertonen. In het programma is rekening gehouden met de culturele diversiteit van de groepen, wat tot uiting komt in de werkvormen, de keuze van het ondersteunend materiaal en de didactische noties. Het draaiboek en de opleiding voor counselors voorzien in handreikingen hiervoor. De culturele achtergrond kan een grote rol spelen in de kennis over, attitude ten opzichte van en ervaringen met seksualiteit en relaties van meiden. Zo zijn Antilliaanse meiden in de regel al jong seksueel actief en redelijk open over seksualiteit, terwijl meiden met een islamitische achtergrond nauwelijks seksuele voorlichting hebben genoten en vaak over weinig tot geen seksuele ervaring beschikken. In principe is het programma geschikt voor alle etnische groepen.

Lang Leve de Liefde 3 is gericht op het bevorderen van de 'seksuele interactiecompetentie' van meisjes en jongens op het vmbo, teneinde hen beter in staat te stellen hun seksuele contacten veilig, gelijkwaardig en plezierig vorm te geven. Op het vmbo zit een grote en diverse groep multiculturele jongeren. In *Lang Leve de Liefde 3* wordt meer dan voorheen rekening gehouden met multiculturele klassen. Allochtone leerlingen (jongens) hebben vaak meer ervaring met seks, maar hun kennis erover blijft nogal eens achter. Er is veel aandacht voor verschillen in normen en waarden rond seksualiteit en de dilemma's op dit gebied van vooral allochtone jongeren. In het leerlingmateriaal gaat bijvoorbeeld aandacht uit naar maagdelijkheid, dilemma's van allochtone meisjes (bijvoorbeeld of je je ouders vertelt dat je verliefd bent of verkering hebt), hoe je aan anticonceptiemiddelen komt en de risico's van onbeschermd anale seks.

5.4 Bereik van effectieve jeugdinterventies

Over het bereik van interventies wordt zeer beperkt geregistreerd. Van een klein aantal erkende jeugdinterventies zijn gegevens beschikbaar over het bereik van migrantenouders en -jeugdigen. Ingedeeld naar de aard van de interventie gaat het om de volgende.

Ontwikkelingsstimulering

Opstap en Opstapje

Van de gezinsgerichte ontwikkelingsstimuleringsprogramma's *Opstap* en *Opstapje* zijn gegevens geregistreerd over de periode 1998-2006. Door het beëindigen van de subsidie wordt deze landelijke taak sindsdien niet meer uitgevoerd. Van de deelnemende gezinnen aan *Opstap* en *Opstapje* is ongeveer 80 procent van allochtone afkomst.

	1998-1999	2000-2001	2001-2002	2002-2003	2004-2005	2005-2006
<i>Opstap</i>	7369	6860	7596	5119	5500	3900
	gezinnen	gezinnen	gezinnen	gezinnen	gezinnen	gezinnen
<i>Opstapje</i>	2750	2640	2787	2040	2000	1900
	gezinnen	gezinnen	gezinnen	gezinnen	gezinnen	gezinnen

De verdeling naar etnische groep geeft het volgende beeld.

	Opstap	Opstapje
<i>Turks</i>	33,9%	27,4%
<i>Marokkaans</i>	22%	17,7%
<i>Surinaams/Antilliaans</i>	3,2%	4,2%
<i>Nederlands</i>	18,5%	22,3%
<i>anders</i>	22,4%	28,4%

(Bron: Beekhoven e.a. 2008)

Centrumgerichte VVE-programma's

De Landelijke Monitor VVE brengt in kaart hoeveel gemeenten programma's uitvoeren voor ontwikkelingsstimulering (onder andere *Kaleidoscoop*, *Piramide*). Van de VVE-programma's heeft *Piramide* in 2007 het grootste bereik. In 2007 gebruikt de helft van de gemeenten dit programma (Jepma, Van der Vegt & Kooiman 2007). Maar het aantal allochtone kinderen dat de VVE-programma's bereiken, wordt niet geregistreerd. Omdat de VVE-programma's bedoeld zijn voor kinderen in achterstandssituaties, waaronder allochtone kinderen, en uitgevoerd worden in peuterspeelzalen en basisonderwijs, is het aannemelijk dat er grote aantallen allochtone kinderen bereikt worden.

Opvoedingsondersteuning

Moeders informeren Moeders

Van de interventie *Moeders informeren Moeders* (MIM) zijn registratiegegevens van de deelnemers beschikbaar over de periode 2003-2007.

In totaal bereikt het MIM-programma in 2007 692 programmamoeders. Dit aantal is ten opzichte van 2006 afgenomen met 157 moeders (18 procent). Dit laat zich verklaren door ontbrekende gegevens en doordat één locatie is afgefallen. Het percentage allochtone programmamoeders is gestegen van 40 procent in 2003 naar 60 procent in 2007. In 2007 is 40 procent van de moeders van Nederlandse afkomst, 60 procent heeft een andere etnische achtergrond, waarvan 11 procent

Turks (dit is 3 procent meer dan in 2006) en 8 procent Marokkaans. Zowel de Surinaamse als de Antilliaanse programmamoeders vormen 3 procent. Dat percentage is gelijk gebleven ten opzichte van 2006. De overige programmamoeders hebben hun wortels in landen in Europa, Azië, Afrika en Noord-, Zuid- en Midden-Amerika.

In 2007 heeft 70 procent van de bezoekmoeders een Nederlandse achtergrond. Dit was in 2006 78 procent. De percentages Turkse en Marokkaanse bezoekmoeders zijn gelijk: beide 7 procent. In 2007 is 3 procent van de bezoekmoeders van Afrikaanse afkomst, een categorie die in 2006 nog niet apart werd benoemd omdat het percentage toen lager was. In totaal is het aantal allochtone bezoekmoeders tussen 2003 en 2007 met 10 procent gestegen, van 22 naar 32 procent (Samenwerkingsverband MIM 2008).

Home Start

Het is onduidelijk of *Home Start* beschikt over landelijke registratiegegevens betreffende de etnische afkomst van gezinnen. Er zijn wel gegevens bekend over het bereik van allochtone gezinnen in Zuid-Holland. In deze provincie zijn ongeveer 231 vrijwilligers werkzaam. Zij ondersteunen 233 gezinnen, waarvan 111 van allochtone afkomst zijn (Humanitas, JSO & PJ Partners [z.j.]).

Gezondheidsbevordering

Bemoeizorg in de jeugdgezondheidszorg

Uit de laatste evaluatiestudie naar bemoeizorg in drie gemeenten (twee grote en een kleine) is gebleken dat van de bereikte doelgroep 57 procent allochtoon is. Uit de evaluatie van de pilot in Roosendaal blijkt het volgende: In het proefgebied (18 procent niet-westerse bevolking ten opzichte van 12 procent in de hele gemeente Roosendaal) betrof de bemoeizorg in vier maanden tijd 42 kinderen: 22 in de voorschoolse leeftijd, 14 in de basisschoolleeftijd en 6 uit de leeftijds-categorie van het voortgezet onderwijs. Er is een oververtegenwoordiging van kinderen uit eenoudergezinnen, kinderen uit gezinnen die moeten rondkomen van een bijstandsuitkering (komt meer voor bij eenoudergezinnen), en kinderen waarvan vader en/of moeder in een niet-westers land is geboren. Berekend op een heel jaar loopt het percentage kinderen dat voor bemoeizorg in aanmerking komt per wijk uiteen van 0,6 tot 7 procent. Berekend voor de gehele gemeente gaat het per jaar om ongeveer 350 jeugdigen die voor bemoeizorg in aanmerking komen. Psychosociale problemen komen het meest voor, maar ook schoolproblemen, spraak-/taalproblemen en lichamelijke problemen vormen aanleiding tot bemoeizorg.

Jump In

Uit een evaluatiestudie naar *Jump In* in Amsterdam blijkt dat de deelnemers grotendeels van allochtone afkomst zijn: van de 2848 deelnemende kinderen was 12,5 procent Nederlands, 26 procent van Marokkaanse afkomst, 16 procent van Turkse afkomst en 11 procent van Surinaamse en Antilliaanse afkomst (nog niet gepubliceerd, persoonlijke mededeling van J. de Meij, project-leider bij de GGD Amsterdam, ontwikkelaar van *Jump In*).

5.5 Effectiviteit van interventies

Zoals eerder vermeld, zijn er 50 interventies voor preventie en vroeghulp erkend als 'theoretisch goed onderbouwd'. Van deze interventies hebben er 30 aanpassingen aangebracht om migranten

te bedienen. Een interventie is ‘theoretisch goed onderbouwd’ wanneer de beredenering van de aanpak het aannemelijk maakt dat de gestelde doelen bij de vastgestelde doelgroep bereikt kunnen worden.

Binnen de 20 interventies bedoeld voor een algemene doelgroep zonder specifieke aanpassingen voor migranten (A-interventies) wordt in geen enkel geval melding gemaakt van de mogelijke werking bij migrantengroepen.

Binnen de 30 interventies die in enige mate aanpassingen kennen voor migranten (B- en C-interventies) wordt in een enkel geval theoretisch aannemelijk gemaakt dat de interventie werkt bij migranten. In veel gevallen zijn de betreffende interventies bedoeld voor gezinnen in achterstands-situaties (waaronder migranten) en is de theoretische onderbouwing gericht op de werking van de interventie bij gezinnen met een lage sociaaleconomische status (SES). Het project *Marokkaanse buurtvaders* is, zoals eerder vermeld, wel specifiek gericht op een specifieke migrantengroep en bevat ook een theoretische onderbouwing waaruit blijkt dat de interventie bij deze groep werkt. Effectonderzoek waarbij onderscheid wordt gemaakt naar de effectiviteit van de interventie bij verschillende doelgroepen is alleen aanwezig voor een aantal programma’s gericht op ontwikkelingsstimulering. De kwaliteit van deze onderzoeken laat in sommige gevallen te wensen over. Bijvoorbeeld door het ontbreken van een voormeting en een follow-upmeting zijn harde uitspraken over de effectiviteit van de interventies niet mogelijk. Hier volgt een beschrijving van de onderzoeken die melding maken van effecten bij allochtone kinderen.

Centrumgerichte VVE-programma’s

Kaleidoscoop

Uit een Nederlandse effectstudie (geen veranderings- of (quasi)-experimenteel onderzoek) blijkt dat kinderen die *Kaleidoscoop* vanaf de peuterspeelzaal hebben doorlopen, betere resultaten halen op cognitieve en taaltoetsen dan kinderen die niet aan het programma hebben deelgenomen. De effecten zijn volgens de onderzoekers bescheiden en wisselend: op de afgenomen toetsen zijn er zowel zwakke, middelgrote als sterke effecten gevonden. Er zijn geen aanwijzingen dat Turkse en Marokkaanse kinderen meer of minder profiteren van *Kaleidoscoop* dan Nederlandse kinderen.

Piramide

Twee Nederlandse onderzoeken naar de effecten van *Piramide*, waarvan één met een quasi-experimentele opzet, laten positieve resultaten zien. Bij de ene studie zijn de effecten bescheiden en wisselend, waarbij er geen aanwijzingen zijn dat Turkse en Marokkaanse kinderen meer of minder profiteren van het programma dan Nederlandse kinderen. Bij het andere onderzoek zijn de effecten duidelijker.

Startblokken en Basisontwikkeling

Effectonderzoek (geen veranderings- of (quasi)-experimenteel onderzoek) van het SCO-Kohnstamm Instituut laat positieve effecten zien op de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen die het programma hebben gevolgd. Ten aanzien van de cognitieve en taalontwikkeling zijn geen effecten gevonden. Er zijn geen aanwijzingen dat het programma meer of minder effectief is bij allochtone kinderen.

Taallijn

Het SCO-Kohnstamm Instituut heeft een inhoudsanalyse uitgevoerd van de materialen en onderzoek verricht naar de gepercipieerde effecten van drie trainingsmodulen op leidsters en kinderen. Uit het onderzoek blijkt dat peuterleidsters die werken met de aanpak van de *Taallijn* merken dat hun kinderen meer woorden leren, beter verhaaltjes begrijpen en meer gaan praten.

Gezinsgerichte programma's voor ontwikkelingsstimulering

Instapje

Het onderzoek naar de effecten van *Instapje* was gericht op Surinaamse ouders met een kind van 1 tot 2 jaar. Uit deze studie zonder voormeting blijkt het volgende: de *Instapje*-kinderen scoorden hoger op een ontwikkelingsschaal dan de controlegroep. De moeders boden het kind betere ondersteuning, gaven meer ruimte aan autonomie, gaven beter structuur en emotionele ondersteuning. Er was geen effect op de kwaliteit van de ouder-kindrelatie en de ervaren opvoedercompetentie.

Opstap

(Quasi-)experimenteel onderzoek in de praktijk en met een serie follow-upmetingen toont positieve effecten. Het onderzoek vond plaats onder Turkse en Marokkaanse kinderen. De studie laat positieve effecten zien op met name de doorstroming van zowel de Turkse als de Marokkaanse kinderen in het basisonderwijs (minder doublures). Ten aanzien van de rapportcijfers, Cito-scores en adviezen voor het vervolgonderwijs zijn weinig effecten geconstateerd.

Overstap

Een (quasi-)experimenteel onderzoek in de praktijk en met follow-upmetingen toont aan dat allochtone en autochtone kinderen die hebben meegedaan aan *Overstap* beter presteren op de Cito-toets voor begrijpend lezen, het technisch lezen en de passieve woordenschat dan kinderen die het programma niet hebben doorlopen.

Interventies gericht op seksualiteit van jongeren

Girls' talk

De effectiviteit van *Girls' talk* is onderzocht met een quasi-experimenteel onderzoek met een langetermijnameting. In de testgroep waren Nederlandse, Turkse, Marokkaanse en Caraïbische meisjes evenredig vertegenwoordigd. De controlegroep bestond echter grotendeels uit Nederlandse meisjes, waardoor een vergelijking binnen de bevolkingsgroepen tussen test- en controlegroep niet mogelijk was. Bij de berekening van de effecten is gecontroleerd op etniciteit.

Significante positieve effecten zijn niet gevonden. Op twee aspecten scoren de meisjes uit de testgroep trendmatig beter dan de controlegroep:

- hun intentie tot pilgebruik is toegenomen, terwijl dit bij de controlegroep niet het geval is;
- terwijl bij de controlegroep de intentie tot condoomgebruik afneemt, is dit bij de meisjes uit de testgroep nauwelijks het geval.

Bij vergelijking tussen de verschillende subgroepen van de testgroep naar etniciteit bleek dat de meisjes met een Turkse en Marokkaanse achtergrond de meeste veranderingen op de uitkomstmaten vertoonden, gevolgd door Nederlandse meisjes, terwijl de effecten bij Surinaamse en Antilliaanse meisjes beperkt bleven.

5.6 Inventarisatie van mogelijke good practices

Via uiteenlopende bronnen (zie paragraaf 2.3) is informatie verkregen over 62 initiatieven en interventies die mogelijk in aanmerking komen voor deze overzichtsstudie. Hierbij inbegrepen zijn 5 vormen van internethulp gericht op migrantenjeugd. In de meeste gevallen betreft het interventies die lokaal zijn ontwikkeld en specifiek gericht zijn op migranten. Bij bestudering van deze interventies bleken er 13 niet in aanmerking te komen voor deze studie, in de meeste gevallen omdat ze niet voldoen aan de inclusiecriteria (zie hoofdstuk 3).

De overige 49 interventies zijn (nog) niet beoordeeld door de Erkenningscommissie Interventies en daardoor is een gefundeerde uitspraak over (mogelijke) effectiviteit niet mogelijk. Een groot deel van de gevonden interventies zijn echter specifiek ontwikkeld voor migrantengroepen en lijken aan te sluiten op specifieke vragen en/of problemen binnen deze groepen. Zo zijn er interventies bij die onder andere gericht zijn op het opvoeden van kinderen in twee culturen, identiteitsontwikkeling van jongeren in twee culturen en maatschappelijke participatie. Binnen het tijdsbestek van deze studie was het niet mogelijk over alle interventies informatie te verkrijgen. In geval van gebrek aan informatie is via e-mail of telefonisch informatie opgevraagd. Niet alle aangeschreven organisaties hebben echter gereageerd en daardoor is de informatie over deze interventies beperkt gebleven. Hier volgt een overzicht van de 49 mogelijk effectieve interventies en vormen van internethulp. In paragraaf 5.7 worden de 36 interventies genoemd waarvan in bijlage 3 een meer uitgebreide beschrijving is opgenomen; de andere 13 zijn niet uitgebreid beschreven, ofwel omdat er te weinig informatie beschikbaar is, ofwel omdat het interventies betreft op een terrein waar al voldoende aanbod is.

Opvoedingsondersteuning

naam	doelgroep	doel
<i>Allochtone vaders</i>	Allochtone, voornamelijk Turkse, vaders	Ondersteuning bij opvoeden in Nederland
<i>Altra jonge moeders</i>	Moeders van 14-21 jaar	Opvoedingsondersteuning bij tiener-zwangerschap
<i>Band met uw kind</i>	Marokkaanse vaders van 8- tot 12- jarigen	Ondersteuning bij opvoeden zodat vaders het kind gerichter kunnen stimuleren en zodat opvoedingsvragen in een vroeg stadium beantwoord kunnen worden
<i>Coach je kind</i>	Risicogezinnen met 0- tot 16-jarigen met een vergrote kans op ontwikkelingsachterstand/ontsporing	Opvoedingsondersteuning
<i>Intensieve Outreachende Hulpverlening Utrecht</i>	Jongeren vanaf 12 jaar met risicogedrag en problemen op meerdere terreinen	Autonomie van jongeren verbeteren en versterken om hun leefsituatie op een positieve manier vorm te geven
<i>Marokkaanse oudercoach Utrecht</i>	Marokkaanse gezinnen met risicojongeren van 12-18 jaar	Vaardigheden van ouders om hun kinderen goed te begeleiden vergroten en versterken; verdere marginalisering van Marokkaanse jongeren voorkomen

<i>Mi tesoro</i>	Antilliaanse ouders	Ondersteuning bieden bij opvoeding en integratie
<i>Opvoeders in actie</i>	Instellingen waar ouders met kinderen van 0-18 jaar bij elkaar komen	Opvoedingsondersteuning
<i>Opvoeden in twee culturen</i>	Marokkaanse gezinnen/vrouwen	Opvoedingsondersteuning
<i>Opvoedcursussen Marokkaanse imams</i>	Marokkaanse gezinnen	Opvoedingsondersteuning/doorverwijzing naar reguliere hulpverlening
<i>Opvoeden samen aanpakken</i>	Ouders en medeopvoeders van alle culturele en maatschappelijke achtergronden, zowel vaders als moeders	Ouders/opvoeders uit alle culturen betrekken bij de dialoog over opvoeding; taboes bespreekbaar maken en de drempel naar opvoedingsondersteuning verlagen
<i>Piep zei de muis</i>	Kinderen van 4-8 jaar van ouders met psychische, psychosociale of verslavingsproblematiek en een lage SES, in achterstandswijken	Psychische problemen voorkomen bij kinderen van ouders met psychische, psychosociale of verslavingsproblematiek
<i>Tussen In (Al Amal)</i>	Marokkaanse multiprobleemgezinnen	Praktische ondersteuning en doorverwijzing naar reguliere hulpverlening

Voorkomen van probleemgedrag

naam	doelgroep	doel
<i>Cannabis Intelligence Amsterdam</i>	Jongeren van 13-20 jaar	Voorlichting over hasj, wiet en alcohol
<i>Delmatur</i>	Allochtone jongeren die dreigen school te verlaten	Preventie schooluitval
<i>Forza</i>	Marokkaanse jongens van 8-12 jaar	Preventie gedragsproblemen
<i>Full Colour</i>	Marokkaanse en Antilliaanse jongeren van 12-23 jaar	Afname criminaliteit
<i>Gewoon doen is cool (Al Amal)</i>	Marokkaanse jongens van 8-12 jaar	Positieve gedragsverandering teweegbrengen
<i>Goal</i>	Autochtone en allochtone risicojongeren van 13-23 jaar	Toekomstplannen formuleren in relatie tot werk en school
<i>Jeugd Preventie Programma</i>	Jongeren van 0-18 jaar en hun gezinnen	Vroegsignalering en aanpak van problemen bij jeugd; delictgedrag voorkomen, zelfredzaamheid vergroten en het maatschappelijk functioneren van jeugdigen en/of hun ouders verbeteren
<i>Jongereenteams Utrecht</i>	Jongeren van 14-18 jaar die wegens overlast of strafbare feiten in aanraking zijn gekomen met politie/justitie	Jongeren uit het criminele circuit houden of halen en hen laten instromen in het buurtvrijwilligerswerk, waardoor ze als positief voorbeeld dienen voor jongeren van 8-12 jaar
<i>Meer met sport</i>	Jeugd van 8-23 jaar in achterstandswijken	Overlast verminderen en positief gedrag bevorderen

<i>Peer-preventie minderjarige asielzoekers</i>	Jonge asielzoekers	Voorlichting over middelen en preventie verslaving
<i>Speelgoed voor goed gedrag</i>	Kinderen van 3-14 jaar	Goed gedrag van kinderen bevorderen en overlast en vandalisme tegengaan
<i>Tawazoun</i>	Marokkaanse jongens van 8-12 jaar	Begeleiding bij gedragsproblemen

Bevorderen van de sociaal-emotionele ontwikkeling

naam	doelgroep	doel
<i>Brotherhood-methodiek</i>	Allochtone jongeren van 8-25 jaar	Eigenwaarde versterken
<i>FC de Wereld</i>	Kinderen van vluchtelingen	Sociaal-emotionele weerbaarheid vergroten
<i>Laat maar zien wie je bent</i>	Kinderen van asielzoekers	Sociaal-emotionele ontwikkeling bevorderen
<i>My Identity</i>	Meisjes van 16 jaar die opgroeien in twee culturen	Ondersteuning bieden bij het vinden van identiteit
<i>Power</i>	Allochtone jongeren in probleemwijken	Weerbaarheid, zelfvertrouwen en zelfredzaamheid vergroten
<i>& U meidenproject</i>	Meisjes van 15-18 jaar uit etnische minderheidsgroepen	Zelfbeeld en multiculturele identiteitsontwikkeling bevorderen

Ontwikkelingsstimulering

naam	doelgroep	doel
<i>Brede zorg voor jonge (allochtone) kinderen</i>	Allochtone en autochtone taalzwakke kinderen van 2-12 jaar	Vroegtijdige preventie van taalachterstanden
<i>Samenspel</i>	Laagopgeleide allochtone en autochtone ouders met een kind van 0-6 jaar	Ontwikkelingsstimulering en opvoedingsondersteuning
<i>Weekendschool</i>	Gemotiveerde 10- tot 14-jarigen uit achterstandswijken	Ontwikkelingsstimulering

Maatschappelijke participatie (inclusief participatie onderwijs, inburgering)

naam	doelgroep	doel
<i>Actief in de maatschappij (Al Amal)</i>	Moeders en dochters van 13-15 jaar	Actieve participatie in de maatschappij
<i>Allochtone ouders in de schijnwerpers</i>	Allochtone vrouwen	Inburgering & opvoeding: Nederlandse taal, opvoedingsondersteuning & ouderparticipatie vergroten
<i>En nu iets positiefs! (ENIP!)</i>	Allochtone jongeren	Werk en integratie bevorderen
<i>Gewoon doen is cool (Al Amal)</i>	Voornameelijk Marokkaanse moeders en zonen	Positie op school en op straat verstevigen
<i>Jepie Pekin</i>	Kinderen en jongeren in risicovolle achterstandssituaties en hun ouders	Positie van jongeren verbeteren en hun weer toekomstperspectief bieden

Peer-preventie en veiligheid	Marokkaanse jongens	Sociale cohesie binnen de Marokkaanse gemeenschap versterken en de toestroom van Marokkaanse veelplegers naar de wijk terugdringen
Spraakmakers	Laagopgeleide allochtone moeders	Inburgering en opvoeding
VoorUit	Allochtone jeugdigen van 4-16 jaar	Integratie van verschillende bevolkingsgroepen in woonwijken bevorderen
Wat is een basisschool	Allochtone ouders met kind in het basis-onderwijs	Nederlandse taal leren en kennis verwerven over het basisonderwijs in Nederland
Welkom in de wereld van de basisschool	Allochtone ouders met kind in het basis-onderwijs	Ondersteuning van het kind bij school bevorderen en daarover communiceren met school

Internethulp (mede) gericht op allochtone jongeren

naam	doelgroep	doel
Hulpmix.nl	Multiculturele jongeren tot 20 jaar	Informatie, advies en hulp over diverse onderwerpen en/of problemen waar jongeren mee zitten
Opvoedmix.nl	Jonge Marokkaans-Nederlandse ouders	Laagdrempelige, interculturele opvoedingsondersteuning aanbieden
Verlies-rouw.com (in ontwikkeling)	Allochtone en autochtone jongeren	Rouwproblematiek voorkomen; hulp aan jongeren bij verlies en rouw in multiculturele samenleving
VraaghetAli.nl	(Vooral allochtone) jongeren van 12-25 jaar	Jongeren helpen die vragen/problemen hebben op sociaal, maatschappelijk of juridisch gebied
YouXme.nl	Turkse, Marokkaanse en Hindoestaanse jongeren met vragen over partnerkeuze	Ervaringen, vragen en advies over partnerkeuze uitwisselen

5.7 Good practices

De erkende jeugdinterventies zijn allemaal uitgebreid beschreven op de website van de databank Effectieve Jeugdinterventies. Zoals vermeld, beperken we ons hier tot een beschrijving van de interventies die via andere bronnen verkregen zijn en die mogelijk in aanmerking komen voor doorontwikkeling omdat ze:

- specifiek zijn gericht op (bepaalde) migrantengroepen en/of
- gericht zijn op behoeften en/of problemen die specifiek gelden voor migranten en waarvoor geen aanbod is binnen de erkende interventies en/of
- erin slagen migrantengroepen te bereiken.

Zo worden bijvoorbeeld de interventies gericht op ontwikkelingsstimulering die in paragraaf 5.6 zijn opgenomen niet uitgebreid beschreven omdat er binnen de erkende interventies voldoende aanbod is dat hierop is gericht.

We noemen hier 36 interventies en vormen van internethulp die voldoen aan de in deze studie gehanteerde definitie van een *good practice* en waarover voldoende informatie is verkregen voor een beschrijving. Achter de naam van de interventie staat steeds de ontwikkelaar en de plaats waar die gevestigd is. Een meer uitgebreide beschrijving van deze interventies is opgenomen in bijlage 3.

- *Actief in de maatschappij* – Al Amal, Utrecht
- *Allochtone vaders* – Mediant, Enschede
- *Altra jonge moeders (thuis)* – Altra, Amsterdam
- *Cannabis Intelligence Amsterdam, (CIA)* – Jellinek Kliniek, Amsterdam
- *Coach je kind* – SIPI, Amsterdam
- *Delmatur* – Delfshaven, Rotterdam
- *En Nu Iets Positiefs* – ENIP, Amsterdam
- *FC de Wereld* – Pharos, Utrecht
- *Forza* – Portes, Utrecht
- *Gewoon doen is cool* – Al Amal, Utrecht
- *Goal* – DMO, Amsterdam
- *Hulpmix.nl* – Stichting e-hulp.nl, Amsterdam
- *Intensieve Outreachende Hulpverlening (IOH)* – Adviesbureau van Montfoort, Woerden
- *Jepie Pekin* – Stichting Jepie Pekin, Amsterdam
- *Jeugd Preventie Programma (JPP)* – PI Research, Duivendrecht
- *Jongerenteams Utrecht* – Portes, Utrecht
- *Laat maar zien wie je bent* – Pharos, Utrecht
- *Marokkaanse oudercoach* – Cumulus Welzijn, Utrecht
- *Meer met sport* – Stichting Integraal Welzijn, Utrecht
- *Mi Tesoro* – JSO, Gouda
- *My Identity* – GGZ inGeest, Amsterdam
- *Opvoeden samen aanpakken* – Stichting MOOI, Den Haag
- *Opvoeden tussen twee culturen* – Al Amal, Utrecht
- *Peer-preventie en veiligheid* – FORUM e.a., Utrecht
- *Peer-preventie minderjarige asielzoekers* – CAD Drenthe
- *Piep zei de muis* – Stichting Welzijn, Amersfoort
- *Power* – Trimbos-instituut, Utrecht
- *Speelgoed voor goed gedrag* – Werkgroep Haagse Hopjes Transvaal, Den Haag
- *Tawazoun* – Portes & Doenja, Utrecht
- *Tussen In* – Al Amal, Utrecht
- *Verliesrouw.com* – Stichting De Jutters, Den Haag
- *VoorUit* – Stichting Studenten Samenleving, Amsterdam
- *Vraaghetali.nl* – Stichting Maroc.nl, Amsterdam
- *Welkom op school* – Pharos, Utrecht
- *YouXme.nl* – Rutgers Nisso Groep, Utrecht
- *& U Meidenproject* - Two Get There, Zeist

5.8 Samenvatting van de bevindingen

Erkende jeugdinterventies

Er zijn 20 erkende interventies voor preventie en vroeghulp van opvoed- en opgroei problemen die bedoeld zijn voor een algemene doelgroep, maar die geen aanpassingen kennen voor migranten (A-interventies).

Er zijn 30 erkende interventies waarbij in meer of mindere mate maatregelen zijn getroffen voor migranten (B-interventies). De meeste van deze interventies zijn gericht op opvoedingsondersteuning en ontwikkelingsstimulering. Er is slechts één interventie specifiek bedoeld voor migranten die erkend is (C-interventie). Andere C-interventies zijn ofwel (nog) niet beoordeeld ofwel niet erkend omdat ze onvoldoende theoretisch onderbouwd zijn.

In het algemeen wordt over het bereik van interventies zeer weinig geregistreerd. In een enkel geval zijn beperkte gegevens bekend over aantallen migranten die met de interventies bereikt worden. Structurele aandacht voor het monitoren van aantallen en afkomst van deelnemers ontbreekt geheel.

Onderzoek naar effectiviteit van interventies is ook zeer beperkt. Waar wel onderzoek heeft plaatsgevonden, is er slechts in een klein aantal gevallen onderscheid gemaakt in effecten bij verschillende groepen. De kwaliteit van de onderzoeken is ook wisselend, zodat harde uitspraken over de effectiviteit van de interventie niet mogelijk zijn.

Good practices

Van de 62 initiatieven/interventies die niet beoordeeld zijn door de Erkenningscommissie Interventies zijn er 49 die voldoen aan de inclusiecriteria van deze studie. Van deze 49 zijn er in dit rapport 13 niet uitvoerig beschreven, ofwel omdat er onvoldoende informatie beschikbaar is om inzicht te krijgen in de aard van de aanpak, ofwel omdat het een interventie betreft waarvoor al voldoende aanbod voorhanden is binnen de erkende interventies.

Er zijn 36 interventies gevonden die zich als *good practice* laten aanmerken. Deze zijn in de vorige paragraaf genoemd. Hierbij inbegrepen zijn vormen van internethulp voor migrantenjeugd.

Hoewel internethulp niet volledig voldoet aan de definitie van een interventie zoals omschreven in hoofdstuk 3, blijkt het een laagdrempelige vorm van hulp te zijn die erin lijkt te slagen migrantenjeugd te bereiken. Dit vormt de reden dat deze hulpvorm mede is opgenomen in deze studie.

Van de 36 interventies zijn er 5 vormen van internethulp die veelal samen met zelforganisaties van migranten zijn ontwikkeld en die specifiek ingaan op vragen en/of problemen van migrantenjeugd. Naar de uitvoering en/of effecten van 18 *good practices* heeft evaluatieonderzoek plaatsgevonden. De onderzoeken geven een indicatie voor de werkzaamheid van de interventies. Gefundeerde uitspraken over de daadwerkelijke effectiviteit van de interventies zijn op grond van de beschikbare gegevens niet mogelijk.

Van 11 *good practices* zijn gegevens over het bereik van migranten beschikbaar. De meeste *good practices* zijn specifiek ontwikkeld voor migranten en lijken aan te sluiten bij vragen en behoeften die bij deze groepen leven. In alle gevallen betreft het interventies die lokaal worden uitgevoerd. Landelijke overdraagbaarheid en goede beoordeling van de kwaliteit vereisen een (uitvoeriger) beschrijving en onderbouwing van de gehanteerde methodieken.

6 Resultaten inventarisatie instrumenten

6.1 Inleiding

Er zijn 29 instrumenten gericht op (vroeg)signalering en screening bestudeerd. De instrumenten zijn onder andere afkomstig uit de Databank Instrumenten, Richtlijnen en Kwaliteitsstandaarden (DIRK). In deze databank wordt de kwaliteit van de instrumenten nog niet beoordeeld door een commissie zoals dit bij de databank Effectieve Jeugdinterventies gebeurt. Van de hier bestudeerde instrumenten zijn er wel enkele beoordeeld door de Commissie Test Aangelegenheden Nederland (COTAN).

Instrumenten die aan de inclusiecriteria van de overzichtsstudie voldoen, zijn aan een nadere beschouwing onderworpen. Er is van deze instrumenten nagegaan in hoeverre er gegevens beschikbaar zijn over de bruikbaarheid en het feitelijke gebruik bij migranten. Daarnaast is bekeken of er maatregelen zijn genomen om het instrument te kunnen toepassen bij migranten.

Dit hoofdstuk omvat een overzicht van de resultaten.

6.2 Instrumenten en de toepassing bij migranten

Van de 29 bestudeerde instrumenten zijn er 20 gericht op een algemene populatie jeugdigen en/of opvoeders, zonder bijzondere voorzieningen voor migranten. Bij 2 van deze instrumenten is er onderzoek gedaan naar de bruikbaarheid/toepasbaarheid van het instrument bij migranten: *Strengths and Difficulties Questionnaire* (SDQ) (Achenbach 2008) en het *DMO-protocol (Samen starten)* (onderzoek loopt nog).

Van de 29 instrumenten worden er 4 toegepast binnen de VVE die mede gericht zijn op migrantenkinderen. Het betreft kindvolgsystemen waarbij de ontwikkeling van de kinderen in beeld wordt gebracht en mogelijke problemen worden vastgesteld. Deze instrumenten worden veel toegepast bij migrantenkinderen. Er ontbreekt echter onderzoek naar de bruikbaarheid en validiteit ervan bij migrantenkinderen.

Instrumenten expliciet gericht op migranten zijn vooral in het onderwijs te vinden.

Er zijn 2 instrumenten gevonden specifiek gericht op migrantenkinderen en deze zijn ook onderzocht op bruikbaarheid bij deze groepen. Het betreft in beide gevallen instrumenten om de cognitieve capaciteiten van kinderen te meten: de *Leertoets Etnische Minderheden* (LEM) voor kinderen van 5-8 jaar en de *Multiculturele Capaciteit Test* voor jongeren van 14 jaar en ouder. Beide instrumenten zijn door de COTAN beoordeeld.

De *Revisie Amsterdamse Kinder Intelligentie Test* (RAKIT) is bedoeld voor alle kinderen van 4 t/m 11 jaar. De normgroep bestaat echter uit een representatief aantal allochtone kinderen.

De *Nederlandse Differentiatie testserie Culturele identiteitsschaal* voor kinderen van 10-15 jaar is zowel op autochtone als op allochtone leerlingen gericht en is bedoeld om de mate te meten waarin kinderen zich met de eigen cultuur en de Nederlandse cultuur identificeren.

Er zijn relatief veel instrumenten die binnen de jeugdgezondheidszorg worden gebruikt om mogelijke problemen in de ontwikkeling van kinderen te signaleren. Hoewel er geen gegevens zijn gevonden over de bruikbaarheid en validiteit van deze instrumenten bij migrantenkinderen, is het aannemelijk dat ze bij deze groepen wel veel worden ingezet. De jeugdgezondheidszorg heeft een bereik van meer dan 90 procent van de gezinnen met een kind van 0-4 jaar.

6.3 Overzicht van geïnventariseerde instrumenten

naam	leeftijd	werkveld	probleem/risico	aard van het instrument
<i>Ages and Stages Questionnaire Social Emotional</i>	3-66 maanden	jeugdgezondheidszorg	Geestelijke gezondheid van kinderen	volginstrument, signalering
<i>Alert op ontwikkeling</i>	2-4 jaar	pedagogische basisvoorzieningen	Algemene ontwikkeling	vroegsignalering
<i>Brief Infant Toddler Social Emotional Assessment</i>	12-36 maanden	jeugdgezondheidszorg	Externaliserend en internaliserend probleemgedrag	signalering
<i>Child Abuse Risk Evaluation</i>	0-18 jaar	jeugdgezondheidszorg, jeugdzorg	Risico op kindermishandeling	signalering
<i>Diagnostisch, Instructie en Managementsysteem</i>	4-12 jaar		Vroegsignalering psychosociale problemen	protocol
<i>DMO-protocol (Samen starten)</i>	0-14 maanden	jeugdgezondheidszorg	Risico's in ontwikkeling en zorgwekkende opvoedings-situaties	signalering, volgsysteem
<i>Dunedin Family Services indicator</i>	prenataal en perinataal	jeugdgezondheidszorg	Risico op kindermishandeling	screening, signalering
<i>Gezinsvragenlijst</i>	4-18 jaar	jeugd-GGZ, onderwijs, jeugdzorg	Kwaliteit van opvoeding	vroegsignalering
<i>Kempe Family Stress Inventory</i>	perinataal	maatschappelijk werk, jeugdgezondheidszorg	Opvoedingsproblemen	signalering
<i>Kijk!</i>	2-6 jaar	VVE, pedagogische basisvoorziening	Algemene ontwikkeling	volgsysteem
<i>Kind Observatie Registratie</i>	2-6 jaar	VVE	Algemene ontwikkeling	volgsysteem

naam	leeftijd	werkveld	probleem/risico	aard van het instrument
<i>Korte Indicatieve Vragenlijst voor Psychosociale problematiek bij Adolescenten (KIVPA)</i>	13-18 jaar	jeugdgezondheidszorg, onderwijs	Psychosociale problematiek	vroegsignalering
<i>Kort Instrument voor Psychologische en Pedagogische Probleem Inventarisatie (KIPPI)</i>	0-4 jaar	opvoed- en opgroei-hulp, jeugdgezondheidszorg	Algemene ontwikkeling	screening
<i>Landelijke signaleringshulp voor psychosociale problematiek bij kleuters</i>	groep 2 basis-onderwijs	onderwijs	Psychosociale problemen	vroegsignalering
<i>Leertoets Etnische Minderheden (LEM)</i>	5,4 jaar-7,9 jaar	onderwijs	Leerpotentie	screening
<i>Multiculturele Capaciteit test - middelbaar niveau</i>	14 jaar en ouder	onderwijs	Intelligentie en cognitieve capaciteiten	screening
<i>Nederlandse Differentiatie testserie Culturele identiteitsschaal</i>	10-15 jaar	onderwijs	Culturele identiteit	screening
<i>Nederlandse Differentiatie test – sociaal-emotioneel functioneren</i>	11-15 jaar	onderwijs	Sociaal-emotionele problemen	vroegsignalering
<i>Peuter- en kleutervolgsysteem</i>	3-6 jaar	VVE, onderwijs	Algemene ontwikkeling	volgsysteem
<i>PRAVOO</i>	2-12 jaar	pedagogische basisvoorzieningen, onderwijs	Algemene ontwikkeling	volgsysteem
<i>Preventie en vroegsignalering van risicogezinnen in de kraamperiode</i>	pasgeborenen	jeugdgezondheidszorg	Risico op opvoedings- en ontwikkelingsproblemen	vroegsignalering
<i>Revisie Amsterdamse Kinder Intelligentie Test</i>	4 t/m 11 jaar	onderwijs	intelligentie	screening
<i>Rotterdamse observatielijst</i>	2,5-5 jaar	pedagogische basisvoorziening, onderwijs	Algemene ontwikkeling	vroegsignalering
<i>Screening van ernstige problematische opvoedingssituaties</i>	pasgeborenen	jeugdgezondheidszorg	Problematische opvoedingssituaties	screening
<i>Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ)</i>	4-12 jaar	jeugdgezondheidszorg, jeugdzorg	Psychosociale problemen, risico's en sterktes	screening

naam	leeftijd	werkveld	probleem/risico	aard van het instrument
<i>Staying on track</i>				is geen instrument, maar een programma waarbij verschillende instrumenten worden ingezet
<i>Van Wiechen-onderzoek</i>	0-4 jaar	jeugdgezondheidszorg	Algemene ontwikkeling	screening, vroegsignalering
<i>Vragenlijst Onvervulde Behoefte aan Opvoedingsondersteuning (VOBO)</i>	0-12 maanden	opvoed- en opgroei-hulp	Problemen in opvoeding en ontwikkeling	vroegsignalering
<i>Ze laten het je zien... ze laten je het horen</i>	2-4 jaar	pedagogische basisvoorziening, VVE	Algemene ontwikkeling	volgsysteem en interculturele screeningslijst

7 Antwoorden en aanbevelingen

De programmaliijn Interculturele Kennis is van start gegaan met deze overzichtsstudie met als doel de bestaande kennis over bereik en effectiviteit van interventies bij migrantenjeugd in kaart te brengen. Dit biedt inzicht in beschikbare interventies en instrumenten die worden ingezet bij migrantenjeugd en in wat werkt op het gebied van preventie en vroeghulp bij deze doelgroep.

Daarmee toont deze studie ook wat er nog niet bekend is, de lacunes in kennis.

Dit slothoofdstuk bestaat uit drie delen. Paragraaf 7.1 omvat de antwoorden op de vijf onderzoeksvragen (zie paragraaf 1.1), gebaseerd op het verrichte onderzoek (literatuuronderzoek, inventarisatie, sneeuwbalmethode en gesprekken met betrokkenen) en de toetsing van de voorlopige bevindingen in een expertmeeting. Paragraaf 7.2 biedt in de vorm van aanbevelingen een blik op een mogelijk vervolg van deze overzichtsstudie. Paragraaf 7.3 is een korte beschrijving van het vervolgproject dat het Nederlands Jeugdinstituut samen met E-Quality, FORUM, Mikado, Pharos en RIVM/Centrum Jeugdgezondheid vanaf begin 2010 uitvoert.

7.1 De onderzoeksvragen

1 Welke interventies en instrumenten worden in Nederland toegepast om de ontwikkeling van migrantenjeugd te stimuleren en om ontwikkelings- en gedragsproblemen bij deze jeugdigen te voorkomen dan wel vroegtijdig aan te pakken?

Interventies

In de databank Effectieve Jeugdinterventies zijn 50 interventies voor preventie en vroeghulp opgenomen. Dit zijn interventies die de Erkenningcommissie Interventies of een voorloper daarvan heeft erkend als ten minste 'theoretisch goed onderbouwd'.

Er zijn 20 interventies die bedoeld zijn voor een algemene doelgroep en die geen aanpassingen kennen voor migranten (A-interventies). Van deze interventies zijn geen gegevens bekend over aantallen migranten die bereikt worden en/of ervaringen met de toepassing bij migranten. Deze landelijk toegepaste interventies worden veelal uitgevoerd in steden en wijken waar zich veel migranten bevinden. De interventies zijn gericht op (het voorkomen van) problematiek die ook bij migranten speelt. Het is aannemelijk dat met deze interventies ook migranten worden bereikt. De interventies zijn gericht op opvoedingsondersteuning (8 interventies), preventie van probleemgedrag (7 interventies) en op het bevorderen van de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen (5 interventies).

Bij 30 erkende interventies voor preventie en/of vroeghulp zijn in meer of meerdere mate maatregelen getroffen om migrantengroepen te bereiken en/of te bedienen (B-interventies). In de databank Effectieve Jeugdinterventies is het project *Marokkaanse buurtvaders* de enige interventie specifiek gericht op een migrantengroep (C-interventie) die is erkend.

De erkende B- en C-interventies zijn gericht op:

- opvoedingsondersteuning (6 interventies)
De programma's voor opvoedingsondersteuning zijn vooral gericht op ouders met jonge kinderen; 1 programma (*Beter omgaan met pubers*) is op ouders met pubers gericht.
- ontwikkelingsstimulering, voornamelijk in de basisschoolleeftijd (12 interventies)
De programma's gericht op ontwikkelingsstimulering zijn allemaal bedoeld om onderwijsachterstanden bij kinderen te voorkomen en zijn gericht op kinderen in de voor- en vroegschoolse leeftijd.
- voorkomen van en vroeghulp bij probleemgedrag (4 interventies)
Interventies die bedoeld zijn om probleemgedrag te voorkomen en/of te verminderen zijn vooral op jongeren gericht. *VIPP-SD* is hierop een uitzondering en is bedoeld voor ouders met een kind van 1 tot 3 jaar. Van deze interventie is een versie voor Turkse gezinnen nog in ontwikkeling.
- gezondheidsbevordering (4 interventies)
Interventies voor gezondheidsbevordering, toegepast binnen de jeugdgezondheidszorg, zijn er voor alle leeftijden.
- bevorderen van de sociaal-emotionele ontwikkeling (2 interventies)
De interventies voor het bevorderen van de sociaal-emotionele ontwikkeling zijn er voor een brede leeftijdsgroep.
- seksualiteit (2 interventies)
Interventies gericht op seksualiteit zijn ontwikkeld voor jongeren, waarbij er 1 specifiek op meisjes is gericht.

Deze B- en C-interventies zijn ofwel vooralsnog niet erkend (bijvoorbeeld door een gebrekkige theoretische onderbouwing), ofwel ze komen niet in aanmerking voor de databank omdat de interventie niet meer wordt uitgevoerd. Er is vervolgonderzoek nodig om te bepalen of deze interventies migranten weten te bereiken en of ze voorzien in een lacune in het aanbod. Dan is tevens vast te stellen of het de moeite waard is deze interventies verder te ontwikkelen.

Naast de interventies die in het kader van de databank zijn beoordeeld, zijn er veel lokale initiatieven, bijvoorbeeld van migrantenzelforganisaties of lokale GGZ- of welzijnsinstellingen, die gericht zijn op specifieke migrantengroepen. Deze initiatieven komen vaak niet in aanmerking voor de databank, aangezien ze niet schriftelijk theoretisch onderbouwd zijn of omdat er onvoldoende materiaal is om de interventie landelijk overdraagbaar te maken. In deze studie zijn 62 van dergelijke initiatieven/interventies bekeken die specifiek bedoeld zijn voor migrantengroepen en die niet in de databank voorkomen. Hiervan voldoen 49 interventies aan de inclusiecriteria van deze studie. Deze interventies zijn veelal gericht op behoeften en problemen die specifiek voor migrantengroepen gelden, zoals opvoeden in twee culturen, inburgering en opvoeding, voorkomen van marginalisering van jongeren en identiteitsontwikkeling binnen twee culturen.

Een aantal van deze interventies is gericht op een specifieke migrantengroep. Er zijn projecten voor migrantenvaders, zoals *Allochtone vaders* (gericht op, in het bijzonder, Turkse vaders en de band met hun kind), voor Marokkaanse moeders, zoals *Actief in de maatschappij* (Al Amal) en *Gewoon doen is cool* (Al Amal), en er is een project voor Antilliaanse gezinnen, *Mi tesoro*.

Daarnaast zijn er 5 vormen van internethulp (waarvan er één nog niet online is bij de publicatie

van dit rapport) die specifiek bedoeld zijn voor migrantenjeugd. Het zijn interactieve websites waar jongeren terecht kunnen met vragen en problemen op allerlei gebied. Behalve het uitwisselen van ervaringen met leeftijdsgenoten bieden deze websites de mogelijkheid om advies en hulp te krijgen bij hulpverleners.

Instrumenten

Er zijn 29 instrumenten voor het signaleren en screenen van risico's of problemen bestudeerd. Werkvelden waarin de gevonden instrumenten worden toegepast zijn de jeugdgezondheidszorg, pedagogische basisvoorzieningen (vooral de peuterspeelzaal) en het onderwijs. Een enkel instrument wordt binnen de opvoed- en opgroeihulp toegepast.

Van de 29 instrumenten die zijn bestudeerd, zijn er 20 gericht op een algemene populatie jeugdigen en/of opvoeders en deze kennen geen specifieke aanpassing of differentiatie voor verschillende groepen. Van 2 van deze instrumenten is onderzoek gedaan naar de bruikbaarheid en toepasbaarheid ervan bij migranten: *Strengths and Difficulties Questionnaire* en het *DMO-protocol* (onderzoek loopt nog).

Er worden 4 instrumenten toegepast binnen de VVE die mede gericht zijn op migrantenkinderen. Het betreft kindvolgsystemen waarbij de ontwikkeling van de kinderen in beeld wordt gebracht om mogelijke problemen vast te stellen. Deze instrumenten worden veel toegepast bij migrantenkinderen. Er ontbreekt echter onderzoek naar de bruikbaarheid en validiteit ervan bij migrantenkinderen.

Instrumenten expliciet gericht op migranten zijn vooral in het onderwijs te vinden. Er zijn 2 instrumenten gevonden specifiek gericht op migrantenkinderen die ook onderzocht zijn op bruikbaarheid bij deze groepen. Het betreft in beide gevallen instrumenten om de cognitieve capaciteiten van kinderen te meten. De *Leertoets Etnische Minderheden* (LEM) voor kinderen van 5 tot 8 jaar en de *Multiculturele Capaciteit Test* voor jongeren van 14 jaar en ouder. Beide instrumenten zijn door de COTAN beoordeeld. De *Revisie Amsterdamse Kinder Intelligentie Test* (RAKIT) is bedoeld voor alle kinderen van 4 tot en met 11 jaar. De normgroep bestaat echter uit een representatief aantal allochtone kinderen.

De *Nederlandse Differentiatie testserie Culturele identiteitsschaal* voor kinderen van 10 tot 15 jaar is zowel op autochtone als op allochtone leerlingen gericht. Deze is bedoeld om de mate te meten waarin kinderen zich met de eigen cultuur en de Nederlandse cultuur identificeren.

Er zijn relatief veel instrumenten die binnen de jeugdgezondheidszorg worden gebruikt om mogelijke problemen in de ontwikkeling van kinderen te signaleren. Hoewel er geen gegevens gevonden zijn over de bruikbaarheid en validiteit van deze instrumenten bij migrantenkinderen, is het aannemelijk dat ze bij deze groepen wel veel worden ingezet. De jeugdgezondheidszorg heeft een bereik van meer dan 90 procent bij de gezinnen met een kind van 0 tot 4 jaar. Het is niet duidelijk of migrantenkinderen evenredig zijn vertegenwoordigd in die 90 procent en evenmin hoe groot het aandeel van deze kinderen is in de 10 procent die niet bereikt wordt. Ook is niet bekend of en hoe vaak er niet-juiste diagnoses plaatsvinden door het gebruik van niet-cultuurspecifieke instrumenten.

2 Wat is er van deze interventies bekend over hun bereik onder (specifieke groepen) migrantenjeugd en hun ouders? In hoeverre is het bereik te relateren aan de betreffende toeleidingsstrategie?

Gegevens over het bereik worden slechts bij enkele interventies landelijk geregistreerd. Voor de volgende erkende interventies zijn gegevens beschikbaar over het bereik onder migrantengroepen:

- De gezinsgerichte ontwikkelingsstimuleringsprogramma's *Instapje*, *Opstap(je)* en *Overstap*, de zogenoemde *Stap*-programma's. Van deze programma's is in de periode 1998-2007 deelname geregistreerd. Door beëindiging van de subsidie voor landelijke taken worden de gegevens nu niet meer op landelijk niveau verzameld.
- De opvoedingsondersteuningsprogramma's *Moeders informeren Moeders* en *Home Start* registreren ook aantallen deelnemende gezinnen en maken onderscheid naar herkomst.
- Van de instellingsgerichte VVE-programma's wordt met de VVE-monitor geregistreerd hoeveel gemeenten gebruikmaken van de programma's. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen integrale programma's (zoals *Kaleidoscoop* en *Piramide*) en niet-integrale programma's (zoals de *Taallijn* en *Boekenpret*). Het werkelijke aantal deelnemende doelgroepkinderen wordt niet geregistreerd. Omdat de peuterspeelzalen en basisscholen waarin deze programma's worden uitgevoerd zich grotendeels in achterstandswijken bevinden, is het aannemelijk dat het bereik onder kinderen van allochtone afkomst groot is.
- Binnen de jeugdgezondheidszorg zijn van de interventies *Bemoezorg in de jeugdgezondheidszorg* en *Jump In* in het kader van evaluatiestudies gegevens over bereik onder migranten voorhanden.
- Binnen het jeugdwelzijnswerk zijn er gegevens beschikbaar van de interventie *Girls' talk*.

Van een aantal interventies die nog niet beoordeeld zijn op mogelijke effectiviteit, de zogenoemde *good practices*⁴, zijn ook in 11 gevallen gegevens beschikbaar over bereik. Het betreft interventies die specifiek ontwikkeld zijn voor (bepaalde) migrantengroepen en die veelal lokaal worden uitgevoerd. Voorbeelden van interventies met bereikgegevens zijn: *Delmatur* (voorkomen van schooluitval), *My Identity* (identiteitsontwikkeling van allochtone meisjes) en *Power* (weerbaarheid). Als deelname aan een interventie al wordt geregistreerd, dan is er in een zeer beperkt aantal gevallen sprake van systematische en langdurige monitoring. De gegevens over het bereik van de interventie zijn in alle gevallen in het kader van evaluatiestudies verzameld. Uitspraken over veranderingen of trends in deelname van verschillende groepen zijn hierdoor niet mogelijk.

De erkende interventies die erin lijken te slagen migrantenouders te bereiken, zijn veelal laagdrempelig doordat gezinnen thuis worden bezocht door (para)professionals uit de eigen doelgroep die de taal van de gezinnen spreken. Het gaat hierbij vooral om gezinsgerichte programma's voor opvoedingsondersteuning en ontwikkelingsstimulering.

De *good practices* gericht op ouders (zoals *Allochtone vaders*, *Mi tesoro*, *Marokkaanse ouder-*

⁴ *Good practices*:

- zijn specifiek gericht op (bepaalde) migrantengroepen en/of
- zijn gericht op behoeften en/of problemen die specifiek gelden voor migrantengroepen en waarvoor geen aanbod is binnen de erkende interventies en/of
- slagen erin bepaalde migrantengroepen te bereiken.

coach) maken ook gebruik van begeleiders uit de eigen doelgroep van de ouders en van specifieke wervingskanalen voor migranten (zoals bepaalde kranten en radio- en tv-programma's voor migranten).

3 Wat is er bekend over de effectiviteit van deze programma's voor (specifieke groepen) migranten-jeugd? Hoe is de effectiviteit vastgesteld; in hoeverre is dit op een betrouwbare wijze gebeurd?

Of een interventie effectief is, wordt op twee manieren vastgesteld. Bij positieve resultaten uit onderzoek kan men van een interventie zeggen dat deze aantoonbaar effectief is. Wanneer er geen onderzoek is gedaan, is op grond van de onderbouwing en de opbouw van een interventie te bepalen dat deze 'theoretisch goed onderbouwd' is en dus in theorie effectief is.

Er is weinig onderzoek gedaan naar de effectiviteit van preventieve interventies en interventies voor vroeghulp, en bij dat weinige effectonderzoek wordt er maar zelden onderscheiden naar migrantengroepen.

Gegevens over effectiviteit bij (bepaalde) migrantengroepen zijn er wel voor de programma's gericht op ontwikkelingsstimulering die binnen de VVE worden toegepast: *Instapje* (gezinnen met een Surinaamse achtergrond), *Opstap* (gezinnen van Turkse en Marokkaanse herkomst), *Overstap* (kinderen van Turkse en Marokkaanse herkomst), *Kaleidoscoop* (kinderen van Turkse en Marokkaanse herkomst), *Piramide* (kinderen van Turkse en Marokkaanse herkomst) en *Startblokken en Basisontwikkeling* (allochtone kinderen als totale groep).

Ook naar de interventie *Girls' talk*, gericht op autochtone en allochtone meisjes van 14 tot 18 jaar (met het doel riskant seksueel gedrag te voorkomen), is onderzoek gedaan dat positieve effecten laat zien.

Er is één interventie (*Triple P*) waarnaar in het buitenland effectonderzoek is verricht onder verschillende etnische minderheidsgroepen. De ontwikkelaars achten het waarschijnlijk dat deze interventie ook bij Nederlandse migrantengroepen effectief is, maar vooralsnog is dit een veronderstelling.

Dan zijn er nog de interventies die 'theoretisch goed onderbouwd' zijn; interventies waarvan de beredeneerde aanpak het aannemelijk maakt dat ze effectief zijn. Zoals eerder beschreven, zijn door de Erkenningcommissie Interventies en voorgangers van deze commissie 50 interventies voor preventie en vroeghulp erkend als 'theoretisch goed onderbouwd'. Van deze interventies hebben er 30 in meer of mindere mate maatregelen getroffen om migrantengroepen te bereiken en/of te bedienen. Hiervan is 1 erkende interventie specifiek ontwikkeld voor Marokkaanse jongeren. Hoewel deze interventies het etiket 'theoretisch goed onderbouwd' hebben gekregen, wordt in de meeste gevallen in de theoretische onderbouwing geen aandacht besteed aan de geldigheid van de onderliggende theorie bij migrantengroepen en aan de aanpak van diverse groepen.

Naar de uitvoering en/of effecten van de *good practices* is bij 18 van de interventies evaluatieonderzoek uitgevoerd. De onderzoeken vinden veelal in de pilotfase van de projecten plaats en zijn gericht op het in kaart brengen van de uitvoering, succes- en belemmerende factoren hierbij, tevredenheid bij deelnemers en het vaststellen van het bereik. Onderzoekers doen op basis van de gegevens voorzichtige uitspraken over mogelijke effectiviteit. De methode van onderzoek maakt het echter in geen van de gevallen mogelijk harde uitspraken hierover te doen.

Naar *Power*, onder andere gericht op het vergroten van de weerbaarheid en het zelfvertrouwen van

allochtone jongeren, is momenteel onderzoek gaande. De uitkomsten hiervan zijn nog niet bekend. Daarnaast zijn er evaluaties beschikbaar van interventies zoals *Gewoon doen is cool*, *Goal*, *Forza*, *Piep zei de muis* en *Tawazoun*.

4 Welke kennislacunes laten zich vaststellen met betrekking tot volledigheid, bereik en effectiviteit van het aanbod voor migrantenjeugd en hun ouders?

Interventies

Zoals eerder vermeld, is er niet of nauwelijks informatie over bereik en effectiviteit van interventies bij migranten, jeugdigen en/of opvoeders. Het is hierdoor niet goed mogelijk een uitspraak te doen over 'effectiviteit van het aanbod voor migranten, jeugdigen en opvoeders'.

Wanneer we kijken in hoeverre er binnen interventies rekening wordt gehouden met diversiteit binnen de doelgroepen en er (theoretisch) aannemelijk wordt gemaakt dat de aanpak werkt voor groepen met verschillende etnisch-culturele achtergronden, dan blijkt dat er bij de ontwikkeling van interventies zeer weinig aandacht is voor de interculturele aspecten van de interventie en voor de culturele sensitiviteit van de uitvoerende beroepskrachten.

Wanneer interventies die in enige mate voorzieningen hebben getroffen om migrantengroepen te bedienen langs de Meetladder Diversiteit Interventies worden gelegd, dan valt op dat aanpassingen aan de interventies meestal beperkt blijven tot het aspect 'communicatie'. Het gaat dan bijvoorbeeld om het aanbieden van schriftelijk (voorlichtings)materiaal in verschillende talen en de mogelijkheid tolken in te zetten bij taalproblemen. Voor zover dat blijkt uit de bestudeerde documentatie worden er niet of nauwelijks eisen gesteld aan competenties van uitvoerders voor het werken met diverse doelgroepen. Er is één uitzondering: bij *Allochtone vaders* is uitgebreid en gedetailleerd beschreven aan welke eisen de uitvoerenden van de interventie moeten voldoen.

Bij interventies gericht op zogenoemde achterstandsgroepen wordt veelal rekening gehouden met de lage opleiding van de deelnemers door de keuze van de methodiek. Hierbij wordt bijvoorbeeld gebruikgemaakt van veel visueel materiaal en praktische opdrachten. Bij de gezinsgerichte programma's voor ontwikkelingsstimulering worden daarnaast paraprofessionals uit de doelgroep ingezet om gezinnen beter te bereiken en te bedienen.

Interventies die uitsluitend gericht zijn op (bepaalde) migrantengroepen worden meestal uitgevoerd door mensen met dezelfde etnische achtergrond als de deelnemers en de inhoud is vaak afgestemd op het opvoeden en/of opgroeien in een biculturele context. Met uitzondering van *Marokkaanse buurtvaders* is geen van deze interventies erkend en opgenomen in de databank Effectieve Jeugdinterventies. Het betreft voornamelijk interventies gericht op het opvoeden van kinderen in twee culturen, interventies voor inburgering en opvoeding en interventies gericht op het bevorderen van ouderparticipatie in het basisonderwijs. Deze zijn niet erkend omdat de betreffende interventie niet meer wordt uitgevoerd of omdat de theoretische onderbouwing ontbreekt of onvoldoende is.

Instrumenten

Zoals eerder vermeld, ontbreekt onderzoek naar de bruikbaarheid en validiteit van instrumenten voor signalering en screening van problemen bij migrantenjeugd en opvoeders nagenoeg. Uitzonderingen hierop zijn enkele tests om de cognitieve capaciteiten van kinderen/jongeren te meten. Uit de literatuurstudie blijkt dat professionals zo veel mogelijk gebruik moeten maken van meet-

instrumenten die bij verschillende doelgroepen zijn onderzocht en aan hen zijn aangepast. De aanpassingen vereisen meer dan een vertaling. Er moet rekening worden gehouden met mogelijke verschillen in betekenis van begrippen en constructen over culturen heen. Wanneer instrumenten niet worden bewerkt voor migrantengroepen bestaat het gevaar dat de uitslagen niet valide zijn.

5 Welke interventies kunnen als good practice worden aangewezen? Wat maakt dat migranten worden bereikt en dat de interventies ook voor hen werken? Welke bestanddelen kunnen worden opgenomen in generieke interventies? Welke zijn juist meer geschikt voor specifieke of categorale interventies?

Aansluitend bij de uitkomsten van de Meetladder Diversiteit Interventies (Pels, Distelbrink & Tan 2009) blijkt uit de literatuurstudie die in het kader van deze overzichtsstudie is uitgevoerd, dat generieke interventies ook bij migrantengroepen kunnen werken maar dat het aanpassen van de interventies aan verschillende groepen nodig is. Aanpassing kan een positieve invloed hebben op de acceptatie van de interventie en het bereik en behoud van migrantengroepen. Aanpassingen moeten verder gaan dan oppervlakkige veranderingen (zoals vertaling van teksten en aanpassen van afbeeldingen). Om de effectiviteit van de interventies voor diverse migrantengroepen te vergroten, wordt onderscheid gemaakt in aanpassingen in de randvoorwaarden en in de methodische kern.

Tot de methodische kern behoren onder andere het aannemelijk maken dat het theoretisch model en de aanpak ook gelden voor diverse groepen. Tot de randvoorwaarden behoren onder andere de competenties van uitvoerders van de interventie, de beschikbare tijd (bijvoorbeeld voor het overbruggen van cultuurverschillen en het werken met een tolk) en communicatiemiddelen. Houding en vaardigheden van de professionals kunnen doorslaggevend zijn voor het bereik en behoud van migrantengroepen (zie bijlage 5).

Het aanbod aan interventies binnen de verschillende werkvelden in Nederland is vrij groot. Uit deze overzichtsstudie blijkt echter dat er bij de ontwikkeling van interventies zeer weinig aandacht is voor de interculturele aspecten. Zoals eerder vermeld, beperken de aanpassingen zich meestal tot de communicatiemiddelen (vertaling van schriftelijk materiaal en inzet van tolken). Het is wenselijk om interventies die worden ingezet om de ontwikkeling van migrantenjongeren te bevorderen en problemen te voorkomen langs de Meetladder Diversiteit Interventies te leggen en door te ontwikkelen, teneinde beter aan te sluiten bij de behoeften van de verschillende groepen.

In het kader van deze overzichtsstudie is buiten de databank een aantal interventies gevonden die specifiek gericht zijn op (bepaalde) migrantengroepen en die (deels) tegemoetkomen aan de criteria zoals gesteld in de Meetladder Diversiteit Interventies. Deze zijn aan te merken als *good practice*. Het betreft veelal lokale initiatieven die ondersteuning verdienen om de interventie te voorzien van een schriftelijke theoretische verantwoording en een beschrijving van de methodiek die uitvoering op andere plaatsen mogelijk maakt.

Het navolgende schematische overzicht betreft een selectie van *good practices*. Hierbij hebben we ons beperkt tot de interventies waarvan behalve documentatie met een beschrijving van de aanpak ook enige gegevens over bereik van migranten voorhanden zijn en/of die in meer of mindere mate zijn onderzocht. Het volledige overzicht van mogelijke *good practices* en de uitgebreide beschrijving van de interventies is opgenomen in bijlage 3.

naam	organisatie	doel	doelgroep	methode
<i>Allochtone vaders</i>	Mediant Centrum preventieve GGZ	Opvoeding in twee culturen	Vooral Turkse vaders	Themabijeenkomsten; periodieke artikelen in Turkse krant.
<i>Altra jonge moeders</i>	Altra Jeugdzorg en Onderwijs	Opvoedingsondersteuning en hulp aan moeders met psychosociale problemen	Jonge moeders van 14-21 jaar	Individuele begeleiding van de meisjes. Aanbod en samenstelling teams sluit aan bij de etnisch culturele achtergrond van de meisjes.
<i>Cannabis Intelligence Amsterdam</i>	Jellinek Kliniek	Drugsvoorlichting	Jongeren van 13-20 jaar	Voorlichting individueel of in groepsverband door jongeren uit eigen doelgroep.
<i>Coach je kind</i>	Stichting Interculturele Participatie en Integratie (SIPI), Amsterdam	Opvoedingsondersteuning	Turkse en Marokkaanse risico- gezinnen	Gezinsondersteuning thuis door coaches uit eigen cultuur.
<i>Delmatur</i>	Stichting Delmatur Rotterdam	Voorkomen van schooluitval	Delmatur richt zich op allochtone jongeren in de deelgemeente Delfshaven wier schoolcarrière de kans loopt te ontsporen vanwege problemen of belemmeringen	Delmatur begeleidt jongeren individueel. Er is een vaste begeleider als vertrouwenspersoon, een geslaagde jongvolwassene als mentor en interactieve huiswerkhulp. Voor de ouders zijn er themabijeenkomsten.
<i>Forza</i>	Welzijnsorganisatie Portes	Sociale vaardigheden vergroten, huiswerkbegeleiding en hulp bij invulling vrije tijd	Marokkaanse ouders en kinderen van 8-12 jaar	Begeleiding van kinderen aan de hand van een individueel begeleidingsplan en ondersteuning van ouders bij de opvoeding.

naam	organisatie	doel	doelgroep	methode
<i>Gewoon doen is cool</i>	Al Amal, Utrecht	Positieve gedragsverandering teweegbrengen en positie op school en op straat verstevigen	Marokkaanse jongens van 8-12 jaar en hun moeders	Spelenderwijs de kinderen bewust maken van Nederlandse waarden en normen en een opvoedcursus voor moeders.
<i>Goal</i>	Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling Amsterdam	Toekomstperspectief bieden in werk en school	Risicjongeren van 13-23 jaar	Jongeren worden individueel door een mentor begeleid in het formuleren van toekomstplannen.
<i>Hulpmix.nl</i>	Bureau Jeugdzorg Overijssel, Gelderland en Zuid-Holland, GGZ De Bascule & GGZ Eindhoven	Hulp en advies bij vragen op allerlei terreinen (om psychische, sociale en maatschappelijke problemen te voorkomen)	Multiculturele jongeren tot 20 jaar	Online informatie, advies en hulp aan jongeren door hulpverleners met diverse etnisch-culturele achtergronden.
<i>Intensieve Outreachende Hulpverlening</i>		Jongeren toeleiden naar school, werk of zorg	Jongeren vanaf 12 jaar	Hulpverlening a.h.v. individueel actieplan samen met personen uit directe omgeving van de jongere.
<i>Jongerenteams Utrecht</i>	Welzijnsorganisatie Portes	Jeugdcriminaliteit voorkomen en verminderen	Jongeren van 14-18 jaar	Jongeren voeren toezichhoudende taken uit in de wijk onder begeleiding van een jeugdhulpverlener en een politieagent.
<i>Marokkaanse oudercoach</i>	Cumulus Welzijn	Ouders ondersteunen bij het opvoeden van kinderen in Nederland	Marokkaanse ouders	Begeleiding van ouders bij opvoeding door Marokkaanse coaches.
<i>Meer met sport</i>	Stichting Integraal Welzijn Roosendaal	Verminderen van overlast door jongeren en jongeren verantwoordelijkheid geven	Jeugd in achterstandswijken van 8-23 jaar	Opleiding van jeugdigen tot sportleider, activiteitenbegeleider of huiswerkbegeleider.

naam	organisatie	doel	doelgroep	methode
<i>My Identity</i>	GGZ inGeest GGZ Buitenamstel	Meisjes ondersteunen in identiteitsontwikkeling	Meisjes van 16 jaar die opgroeien in twee culturen	Gespreksgroepen.
<i>Opvoeden samen aanpakken</i>	Vluchtelingenwerk Den Haag	Dialogo op gang brengen over opvoeding	Ouders/opvoeders met uiteenlopende culturele achtergronden	Tentoonstelling, gespreksgroepen.
<i>Opvoeden tussen twee culturen</i>	Al Amal	Ondersteuning bij opvoedproblemen	Marokkaanse moeders	Themabijeenkomsten voor moeders.
<i>Piep zei de muis</i>	Stichting welzijn Amersfoort	Voorkomen van psychische problemen	Kinderen in achterstandssituaties van 4-8 jaar van ouders met psychische en/of verslavingsproblemen	Kinderclub, ouderbijeenkomsten en informatiebijeenkomsten voor eerstelijnswerkers.
<i>Power</i>	Trimbos-instituut	Ter voorkoming van problemen zoals schoolverlaten, afwijkend gedrag, criminaliteit enz.	Allochtone jongeren van 12-18 jaar	Het programma bestaat uit: <ul style="list-style-type: none"> • De Power-cursus voor allochtone jongeren. • De Power-cursus voor ouders. • De invulling van de community-benadering Power.
<i>Tawazoun</i>	Portes & Doenja Dienstverlening	Voorkomen dat kinderen afglijden naar de criminaliteit	Marokkaanse kinderen van 8-12 jaar met gedragsproblemen en hun opvoeders	Intensief begeleidingstraject met aandacht voor omgangsvormen leren, huiswerkbegeleiding en omgaan met vrije tijd.
<i>Tussen In</i>	Al Amal	Praktische ondersteuning en doorverwijzing naar reguliere hulpverlening	Marokkaanse multi-probleemgezinnen	Individuele ondersteuning van gezinnen.
<i>& U meidenproject</i>	Two Get There	Versterken van het zelfbeeld en multi-culturele identiteitsontwikkeling	Allochtone meisjes van 15-18 jaar	Meisjes ontvangen coaching van een (jonge) mentor die als rolmodel fungeert.
<i>VoorUit</i>	Stichting Studenten Samenleving Amsterdam	Bevorderen van integratie van verschillende bevolkingsgroepen in wijken	Allochtone jeugd van 4-16 jaar	Ontmoeting tussen allochtone en autochtone bewoners stimuleren.

7.2 Aanbevelingen

- Instrumenten specifiek bedoeld voor het signaleren van problemen bij migranten of algemene instrumenten met aanpassingen voor gebruik bij migranten zijn er niet of nauwelijks. Het is wenselijk om te onderzoeken welke bestaande instrumenten bruikbaar zijn bij migrantengroepen en welke instrumenten in aanmerking komen voor aanpassingen om ze geschikt te maken voor gebruik bij migrantengroepen, zodanig dat ze valide zijn voor toepassing bij verschillende groepen. (Zie paragraaf 6.2.)
- Doorontwikkeling van erkende jeugdinterventies. Uit deze studie is gebleken dat het aanbod aan interventies voor preventie en/of vroeghulp in Nederland vrij groot is. Geen van deze interventies voldoet echter aan alle criteria van de Meetladder Diversiteit Interventies. Alvorens te kunnen bepalen welke interventies in aanmerking komen voor doorontwikkeling richting meer cultuurspecificiteit, moet vastgesteld worden welke problemen zich in het bijzonder bij migrantengroepen voordoen. De informatie die hierover momenteel beschikbaar is, is sterk versnipperd. Een systematisch literatuuronderzoek is hiervoor de meest geschikte methode. Vervolgens is het mogelijk om te bepalen waar behoefte aan is en welke interventies met voorrang aangepast moeten worden aan specifieke doelgroepen. (Zie paragraaf 5.2, 5.3 en 5.7.)
- Doorontwikkeling van *good practices*. Zoals gezegd, is het aanbod aan erkende interventies in Nederland vrij groot. Binnen veel erkende interventies gaat de aandacht echter niet uit naar vragen en/of problemen die specifiek voor migranten gelden, zoals het opvoeden binnen twee culturen of identiteitsontwikkeling binnen twee culturen. Het advies is naast de doorontwikkeling van de erkende interventies ook een aantal van de in deze studie beschreven *good practices* verder te ontwikkelen door ze theoretisch te onderbouwen, methodologisch te versterken, intercultureel te maken (daar waar veel *good practices* nu op één specifieke migrantengroep is gericht) en te onderzoeken. Een selectie van *good practices* die hiervoor in aanmerking komen, vereist een onderzoek naar:
 - of de interventies zijn wat ze lijken te zijn op grond van de globale verkenning die in het kader van deze overzichtsstudie is gedaan;
 - of bij de betreffende ontwikkelaars de bereidheid bestaat om mee te werken aan verdere ontwikkeling;
 - of er bij de betreffende migrantengroep voldoende draagvlak is om de verdere ontwikkeling te ondersteunen.(Zie paragraaf 5.6 en 5.7.)
- Een combinatie van erkende interventies en *good practices*. In deze studie zijn veel interventies bestudeerd die gericht zijn op een algemene doelgroep en die erkend zijn door de Erkenningscommissie Interventies. Deze interventies zijn in ieder geval ‘theoretisch goed onderbouwd’; dat wil zeggen dat ze in theorie effectief zijn. Soms zijn er ook onderzoeksgegevens voorhanden die de effectiviteit aantonen. Over het bereik van deze interventies bij migrantengroepen is doorgaans echter weinig bekend. Daartegenover staan de initiatieven die ontstaan in de praktijk. Dicht bij de doelgroep, naar aanleiding van concrete problemen, zijn dit interventies die hun doelgroep bereiken, al is niet

altijd bekend hoe groot dat bereik is. Vaak is er sprake van praktijkkennis die niet is vastgelegd in een beschrijving. Daardoor is het niet mogelijk om gefundeerde uitspraken te doen over de effectiviteit van deze interventies.

Bij de doorontwikkeling van interventies voor migrantengroepen vereisen beide aspecten – bereik en effectiviteit – aandacht. Hiertoe is een gecombineerde aanpak geboden: de goed door-dachte, theoretisch verantwoorde benadering moet samengaan met de praktische, goed uitvoer-bare en doelgroepnabije benadering. Uit het rapport over de Meetladder Diversiteit Interventies komt naar voren dat het aanpassen van generieke interventies voor specifieke doelgroepen de voorkeur verdient boven het ontwikkelen van speciaal op die groepen gerichte nieuwe inter-venties. Daarvan uitgaande kan een gecombineerde strategie inhouden dat een bestaande, theoretisch goed onderbouwde of bewezen interventie in de praktijk wordt aangepast door deze te verrijken met inzichten en aanpakken die in de praktijk zijn ontwikkeld. Alleen zo kunnen optimaal bereik en effectiviteit samengaan. Het verdient aanbeveling hiervoor een model en een handleiding te ontwikkelen. (Zie hoofdstuk 4 en paragraaf 5.8.)

- Deze overzichtsstudie is noodzakelijkerwijs beperkt gebleven tot gedocumenteerde interven-ties. Uit de expertmeeting bleek dat er veel meer lokale initiatieven door migrantengroepen zelf worden ontwikkeld en uitgevoerd. De veronderstelling is dat deze interventies een groot bereik hebben en ze lijken te werken. In deze overzichtsstudie is gebleken dat veel van deze initiatieven niet of nauwelijks gedocumenteerd zijn, en dat het hoe dan ook moeilijk is om daarover infor-matie te verkrijgen via e-mail en telefoon. Een meer compleet overzicht van alle initiatieven die in Nederland worden uitgevoerd met migranten vereist een vervolgonderzoek, in het bijzonder bij zelforganisaties. Door middel van gesprekken met uitvoerders zijn die initiatieven in kaart te brengen. (Zie paragraaf 5.6.)
- Er wordt bijzonder weinig effectonderzoek naar interventies verricht. Waar dit wel gebeurt, wordt in slechts enkele gevallen onderscheid gemaakt in effectiviteit bij verschillende groepen. Er is meer onderzoek nodig naar de effectiviteit van interventies, met daarbij bijzondere aandacht voor de effectiviteit bij migrantengroepen. Het verdient aanbeveling bij al het door ZonMw gefinancierde onderzoek naar effectiviteit van interventies ook de effectiviteit bij migrantengroepen mee te nemen. (Zie paragraaf 4.3 en 5.5.)
- De Erkenningscommissie Interventies hanteert voor de beoordeling van de kwaliteit van inter-venties criteria gericht op onder meer de omschrijving van de doelgroep, de probleemanalyse en de theoretische onderbouwing. Voor deze overzichtsstudie zijn 162 interventies bestudeerd die zijn beoordeeld door de Erkenningscommissie of een voorloper daarvan. Daarbij valt op dat de bruikbaarheid, toepasbaarheid en effectiviteit van deze interventies bij migrantengroepen nauwelijks een rol speelt bij de beoordeling. Om na te gaan in hoeverre binnen interventies reke-ning wordt gehouden met diversiteit van doelgroepen, om aannemelijk te maken dat de gekozen aanpak ook werkt bij verschillende doelgroepen en om in effectonderzoek onderscheid te maken tussen verschillende groepen, moeten de aandachtspunten van de Meetladder Diversiteit Inter-venties verwerkt worden in de beoordelingscriteria van de Erkenningscommissie Interventies. (Zie paragraaf 3.1.)

- De culturele sensitiviteit van beroepskrachten werkzaam binnen de interventies is een belangrijk aandachtspunt. De mate waarin beroepskrachten migrantenouders kunnen bereiken en vasthouden, hangt grotendeels samen met hun interculturele competenties. Behalve de aandacht die hiervoor is in het door ZonMw gesubsidieerde project voor interculturalisatie van opleidingen, is hiervoor ook op interventieniveau aandacht vereist. Bijvoorbeeld door hiervoor een speciale plaats in te ruimen in de beschrijving en beoordeling van interventies. In de systematiek die de Erkenningscommissie Interventies en de databank Effectieve Jeugdinterventies nu gebruiken, is daar onvoldoende aandacht voor. (Zie paragraaf 3.1.)
- Ontwikkeling van een registratie-instrument en een implementatieplan voor het systematisch bijhouden van deelnemers aan een interventie. Belangrijk is daarbij dat achtergrondgegevens van de deelnemers geregistreerd worden (zoals geboorteplaats, aantal jaren in Nederland). Een implementatieplan is noodzakelijk om uitvoerders van interventies te stimuleren tot registratie. (Zie paragraaf 5.4.)

7.3 Vervolgproject

In vervolg op de overzichtsstudie, eveneens in opdracht van ZonMw, loopt bij het verschijnen van dit rapport het project *Beschrijven en onderbouwen van interventies voor migrantenjeugd*. Hierin worden tien interventies verder ontwikkeld: vijf interventies die in dit rapport zijn aangemerkt als *good practice* en vijf reeds erkende A-interventies.

De vijf *good practice*-interventies zijn geselecteerd uit alle goede praktijken die hier zijn geïnventariseerd. Het zijn C-interventies, interventies specifiek ontwikkeld voor (en vaak ook door) migranten. Op grond van de beschikbare documentatie is vastgesteld dat ze aansluiten bij de belangrijkste problemen die migranten ondervinden: opvoeden van kinderen in twee culturen, identiteitsontwikkeling van jeugdigen en maatschappelijke participatie. Uit de overzichtsstudie blijkt dat deze interventies doorgaans wel een goed bereik lijken te hebben onder migrantengroepen, maar dat het niet mogelijk is iets over de effectiviteit ervan te zeggen. In het vervolgproject worden deze interventies beschreven en onderbouwd volgens de systematiek van de databank Effectieve Jeugdinterventies. In de beschrijving wordt vastgelegd wat er precies plaatsgrijpt bij toepassing van de interventie, voor welke doelgroep en met welk doel dit gebeurt. Bij de onderbouwing wordt actuele kennis over werkzame factoren gebruikt om een coherent theoretisch fundament onder de interventie te leggen. Het is de bedoeling aan het eind van de projectperiode de beschrijvingen voor te leggen aan de Erkenningscommissie Interventies.

De vijf reeds erkende A-interventies zijn al goed beschreven en zijn beoordeeld als ‘theoretisch goed onderbouwd’. Dit betekent dat ze in theorie effectief zijn. Er is echter minder bekend over het bereik ervan bij migrantengroepen. In het vervolgproject wordt onderzocht of er bij de uitvoering van deze erkende interventies wel voldoende aandacht is voor de specifieke situatie van migranten. Het streven is aan het eind van de projectperiode de ontwikkelaar een advies te kunnen aanbieden hoe de interventie tot een meer cultureel sensitieve interventie te ontwikkelen is, naast een plan om dit advies in de praktijk door te voeren.

Beide onderdelen van het vervolgproject worden uitgevoerd door medewerkers van vijf kennisinstituten (E-Quality, FORUM, Mikado, Pharos en RIVM/Centrum Jeugdgezondheid) onder leiding van het Nederlands Jeugdinstituut. Elk kennisinstituut neemt daarbij één A-interventie en één C-interventie voor zijn rekening. Bij de C-interventies treden deze medewerkers op als degenen die de interventies beschrijven en van een theoretische onderbouwing voorzien. Zij doen dit in nauwe samenwerking met de ontwikkelaars. Voor de A-interventies consulteren zij de ontwikkelaars en componeren zij na bestudering van alle beschikbare materialen een advies en een implementatieplan.

Dit project is naar verwachting eind november 2010 afgerond, in de vorm van beschrijvingen van de vijf C-interventies, adviezen voor de vijf A-interventies en een rapport over het verloop van het project, met ervaringen en resultaten.

Bronnen en literatuur

Abdallah, K. (2005). *Suryoyo jongeren en hulpverlening*. Enschede: Saxion Hogeschool.

APA (2002). *Guidelines on multicultural education, training, research, practice and organizational change for psychologists*. Washington: American Psychological Association.

Barlow, J., Shaw, R. & Stewart-Brown, S. (2004). *The effectiveness of parenting programmes for ethnic minority parents*. York: Joseph Rowntree Foundation.

Barrett, P.M. & Ollendick, T.H. (2004). *Handbook of interventions that work with children and adolescents. Prevention and treatment*. West Sussex, England: John Wiley & Sons Ltd.

Beekhoven, S., Ince, D., Kalthoff, H., Vegt, A.L. van der (2008). *Ontwikkelingsstimulering en opvoedingsondersteuning voor allochtone kinderen en hun ouders*. Utrecht: Sardes / Nederlands Jeugdinstituut.

Beers, M.E.C. (2008). *Het opvoedbureau in Utrecht. Cliënttevredenheid en empowerment binnen opvoedingsondersteuning*. Utrecht : Universiteit Utrecht.

Beirens, H., Mason, P., Spicer, N., Hughes, N. & Hek, R. (2006). *Preventative services for asylum seeking children: a final report of the national evaluation of the children's fund*. Londen: DfES.

Bekkema, N. (2007). *Opvoedingsondersteuning aan allochtone gezinnen*. Leiden: TNO.

Bellaart, H. (2007). Moeilijk bereikbare doelgroepen of moeilijk bereikbare instellingen? *Tijdschrift Jeugdbeleid*, 1 (2), 125-130.

Bellaart, H. (2006). *Toegankelijkheid van organisaties*. Utrecht: FORUM.

Bellaart, H. (2001). *Matrix Interculturalisatie. Voor begeleiding van het interculturalisatieproces in de sectoren zorg en welzijn*. Utrecht: FORUM.

Bellaart, H. & Azrar, F. (2003). *Jeugdzorg zonder drempels. Eindverslag van een project over de toegankelijkheid en de kwaliteit van de jeugdzorg voor allochtone cliënten*. Utrecht: FORUM.

Berends, I. & Verdonk, M. (2009). *Evaluatie hulpmix.nl*. Duivendrecht: PI Research.

Berg, R. van den, Gun, T. van der, Kierczak, M., Kooij, A. van der, & Wulp, I. (2005). *Alle ouders hebben vragen! Onderzoek naar bereik en behoefte aan opvoedingsondersteuning van specifieke groepen ouders*. Gouda: JSO.

Bernal, G. (2006). *Beyond 'one size fits all': adapting evidence-based interventions for ethnic minorities*. Puerto Rico: Universiteit van Puerto Rico.

Bernal, G., Bonilla, J. & Bellido, C. (1995). Ecological validity and cultural sensitivity for outcome research: issues for the cultural adaptation and development of psychosocial treatments with Hispanics. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 23 (1), 67-82.

Bernal, G. & Saez-Santiago, E. (2006). Culturally centered psychosocial interventions. *Journal of Community Psychology*, 34 (2), 121-132.

Boomstra, R., Wennink, J. & Kok, I. (2004). *Intercultureel management? Een onderzoek naar succes- en faalfactoren van interculturalisatie in de GGZ en de verslavingszorg*. Rotterdam: Mikado.

Botvin, G.J., Schinke, S.P., Epstein, J.A., Diaz, T. & Botvin, E.M. (1995). Effectiveness of culturally focused and generic skills training approaches to alcohol and drug abuse prevention among minority adolescents: two-year follow-up results. *Psychology of Addictive Behaviors*, 9, 183-94.

Boyd-Franklin, N. & Hafer Bry, B. (2001). *Reaching out in family therapy. Home-based, school, and community interventions*. New York/Londen: The Guilford Press.

Brons, D., Hilhorst, H. & Willemsen, F. (2008). *Het kennisfundament t.b.v. de aanpak van criminele Marokkaanse jongeren*. Cahier 2008-4. Den Haag: WODC.

Butt, J. & Box, L. (1998). *Family Centred: Study of the use of family centres by black families*. Race Equality Unit.

Castro, F.G., Barrera, M. & Martinez, C.R. (2004). The cultural adaptation of prevention interventions: resolving tensions between fidelity and fit. *Prevention Science*, 5 (1), 41-45.

Centraal Bureau voor de Statistiek (2008). *Jaarrapportage Integratie 2008*. Den Haag/Heerlen: CBS.

Chand, A. & Thoburn, J. (2005). Research review: child and family support services with minority ethnic families: what can we learn from research? *Child and Family Social Work*, 10, 169-178.

Coard, S.I., Scyatta, A.W., Stevenson, H.C. & Brotman, L.M. (2004). Towards culturally relevant preventive interventions: the consideration of racial socialization in parent training with African American Families. *Journal of Child and Family Studies*, 13 (3), 277-293.

Cornelis, J. (samenst.) (2007). *Zorgen over allochtone jongens en meisjes in Zwolle. Een onderzoek naar de situatie rondom de jeugdhulpverlening aan allochtone jongeren*. Almelo: Steunpunt Minderheden Overijssel (SMO).

Deković, M. & Asscher, J.J. (2008). Interventies voor jongeren die antisociaal gedrag vertonen: kenmerken, werkzame mechanismen en moderatoren van effectiviteit. D. Brons, D., Hilhorst, N. & Willemsen, F. *Het kennisfundament t.b.v. de aanpak van criminele Marokkaanse jongeren*. Den Haag: WODC.

Deković, M., Pels, T. & Model, S. (2006). Unity and diversity in child rearing: Looking back, looking forward. Deković, M., Pels, T. & Model, S. (Eds.). *Child rearing in six ethnic families: The multicultural Dutch experience* (p. 281-302). Lewiston, NY: The Edwin Mellen Press.

Doğan, G., Dijke, A. van, & Terpstra, L. (2005). *Wie zijn er moeilijk bereikbaar? Aanknopingspunten voor ondersteuning en begeleiding van 'moeilijk bereikbare' gezinnen en jongeren*. Amsterdam: SWP.

Edens, J.F. (1997). Home visitation programs with ethnic minority families: cultural issues in parent consultation. *Journal of Educational and Psychological Consultation*, 8, 373-383.

E-Quality (2009). *Discussiepaper Participatie van vrouwen met een islamitische achtergrond. Factoren die een rol spelen bij de participatie van vrouwen met een islamitische achtergrond*. Rotterdam: E-Quality.

Gelauff-Hanzon, C., Keune, C. & Tan, S. (1999). *Paraprofessionals: pioniers of pionnen? Een onderzoek naar de voorwaarden voor een optimale inzet*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Gelauff-Hanzon, C., Keune, C., Mechelen, P. van, & Veldhuysen, C. (2000). *De intermediair als bruggenbouwer*. Utrecht: FORUM.

Geus, W. de, Versteegen, H. & Kruiter, J. (2009). *Voorschoolse educatie: doelgroepbepaling en toeleiding. Een handreiking voor gemeenten*. Utrecht: Oberon en Sardes, USP bv.

Griner, D. & Smith, T.B. (2006). Culturally adapted mental health intervention. A meta-analytic review. *Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training*, 43 (4), 531-548.

Goudriaan, M. & Issever, Z. (2007). Een cursus voor multiculturele meiden op zoek naar het beste van twee werelden. Beunderman, R., Savenije, A., Rijke, F. de, & Willems, P. (red.). *Interculturalisatie in de jeugd-ggz, wat speelt er?* Assen: Van Gorcum.

Gruijter, M. de, Pels, T. & Tan, S. (2009). *De Frontlinie versterken. Vernieuwende initiatieven in het voorpoortaal van de jeugdzorg*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Gun, T. van der, Kierczak, M. & Berg, R. van den (red.) (2006). *Handboek Opvoedingsondersteuning aan specifieke groepen ouders*. Deel I: Algemeen. Gouda: JSO.

- Hank, M. van den (2005). *Dit werkt samen*. Amersfoort: CPS.
- Hermanns, J., Schijvers, G. & Öry, F. (2005). *Helpen bij opgroeien: eerder, sneller en beter*. Utrecht: Inventgroep.
- HerveyJumper, H., Douyon, K., Falcone, T. & Franco, K.N. (2008). Identifying, evaluating, diagnosing, and treating ADHD in minority youth. *Journal of Attention Disorders*, 11 (5), 522-528.
- Heijden, F. van der (red.) (2006). *Jongeren doen mee... ook de moeilijk bereikbare. Een handreiking over jeugdparticipatie voor jongeren- en meidenwerkers*. Amsterdam: FORUM.
- Hoekstra, T. & Canel, R. [z.j.]. *Allochtone vaders: je kind voorbereiden op een toekomst in Nederland. Handleiding en Draaiboek*. Enschede: Mediant Centrum Preventieve GGZ.
- Huey, S.J.J. & Polo, A.J. (2008). Evidence-based psychosocial treatments for ethnic minority youth. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 37 (1), 262-301.
- Huijbregts, V. (2007). *Heb jij power?* Utrecht: Trimbos-instituut.
- Humanitas, JSO & PJ Partners [z.j.]. *Succesvolle Laagdrempelige Opvoedingsondersteuning. Home Start Zuid- Holland*. Gedownload 25-05-2009 van www.stmeander.kpnis.nl.
- Ince, D. (december 2006). *Databank Effectieve Jeugdinterventies: beschrijving 'Opvoeden & zo'*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut. Gedownload op 28/04/2009 van www.nji.nl/jeugdinterventies.
- Ince, D. (november 2004; update november 2007). *Databank Effectieve Jeugdinterventies: beschrijving 'Opstap'*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut. Gedownload op 28/04/2009 van www.jeugdinterventies.nl.
- Jacobs, R. 's (2000). *Intermediairs voor allochtone oudere vrouwen. Een onderzoek naar de ontwikkeling van deze functie in het kader van het landelijk project Pendula*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Jepma, IJ., Vegt, A.L. van der, & Kooiman, P. (2007). *Landelijke Monitor VVE*. Utrecht: Sardes.
- Klein Velderman, M., Hosman, C.M.H. & Paulussen, T.G.W.M. (2007). *Onderzoeksprogrammering Opvoed- en Opgroeiondersteuning*. Leiden/Nijmegen: TNO Kwaliteit van Leven / Radboud Universiteit Nijmegen.
- Knipscheer, J.W. & Kleber, R.J. (2004). *Een interculturele entree in Altrecht. Inhoud en resultaat van een interculturele werkwijze bij kortdurende behandeling*. Utrecht: Universiteit Utrecht, Klinische Psychologie.

- Kouratovsky, V. (2002). *Wat is er aan de hand met Jamila? Transculturele diagnostiek in de jeugdzorg*. Utrecht: FORUM.
- Kreuger, F. (2007). *Bereik van ouders met lage SES voor opvoedingsondersteuning, beantwoording in het kader van 'Klein maar fijn'*. Maassluis: Gemeente Maassluis.
- Kumpfer, K.L., & Alvarado, R. (1995). Strengthening families to prevent drug use in multi-ethnic youth. Botvin, G., Schinke, S. & Orlandi, M. (Eds.). *Drug abuse prevention with multi-ethnic youth* (p. 255-294). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Kumpfer, K.L., Alvarado, R., Smith, P. & Bellamy, N. (2002). Cultural sensitivity in universal family-based prevention interventions. *Prevention Science*, 3 (3), 241-244.
- Marić, N. & Webntink, T. (2004). *Hun-Onze toekomst. Schoolloopbaanbegeleiding Delmatur*. Rotterdam: Erasmus Universiteit/Sociale Zaken en Werkgelegenheid.
- Matos, M., Torres, R., Santiago, R., Jurado, M. & Rodriguez, I. (2006). Adaptation of parent-child interaction therapy for Puerto Rican families: a preliminary study. *Family Process*, 45 (2), 205-223.
- McCurdy, K., Gannon, R.A. & Daro, D. (2003). Participation patterns in home based family support programs: ethnic variations. *Family Relations*, 52, 3-11.
- McMahon, R.J. (1999). Parent training. Russ, S.W. & Ollendick, T.H. (Eds.). *Handbook of psychotherapies with children and families* (p. 153-180). New York: Kluwer Academic/Plenum Press.
- Mechelen, P. van (2000). *Allochtone zorgconsulenten in de eerstelijnsgezondheidszorg*. Gelauff-Hanzon, C., Keune, C., Mechelen, P. van, & Veldhuysen, C. *De intermediair als bruggenbouwer*. Utrecht: FORUM.
- Nieuwhof, A. (2002). *We doen het gewoon samen! Effectieve opvoedingsondersteuning voor allochtone ouders*. Gouda: S&O stichting voor opvoedingsondersteuning.
- NIGZ (2006). *Participatiewijzer*. Woerden: NIGZ.
- Page, J., Whitting, G. & McLean, C. (2007). *Engaging effectively with black and minority ethnic parents in children's and parental services*. Londen: GHK Consulting & Ethnos.
- Pels, T. (2004). Zorg voor het allochtone gezin: de spanning tussen vraagsturing en beschaving. *TSS Tijdschrift voor de sociale sector*, 58 (3), 26-33.
- Pels, T., Distelbrink, M. & Tan, S. (2009). *Meetladder Diversiteit Interventies. Naar verhoging van bereik en effectiviteit van interventies voor verschillende etnische doelgroepen*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Pels, T., Gruijter, M. de, Steketee, M. & Distelbrink, M. (2009). *De frontlinie versterken. Interculturele methodieken in het voorportaal van de Jeugdzorg*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Pels, T. & Vollebergh, W. (red.) (2006). *Diversiteit in opvoeding en ontwikkeling. Een overzicht van recent onderzoek in Nederland*. Amsterdam: Aksant.

Samenwerkingsverband MIM (2008). *Registratie Moeders Informeren Moeders 2008*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.

Scott, S., O'Connor, T. & Futh, A. (2006). *What Makes Parenting Programmes Work In Disadvantaged Areas? The PALS trial*. York: Joseph Rowntree Foundation.

Shadid, W. (1998). Interculturele communicatie. Penninx, R., Münstermann, H. & Entzinger, H. (red.). *Etnische minderheden en de multiculturele samenleving* (p. 137-168). Groningen: Wolters-Noordhoff.

Smith, T.B., Constantine, M.G., Dunn, T.W., Dinehart, J.M. & Montoya, J.A. (2006). Multicultural education in the mental health professions: A meta-analytic review. *Journal of Counseling Psychology*, 53 (1), 132-145.

Steunpunt Lokale Aanpak Gezondheid (2003). *Verschillen: conclusies communiceren met lage SES-groepen*. Woerden: NIGZ.

Stice, E., Shaw, H., Bohon, C., Marti, C.N. & Rohde, P. (2009). A meta-analytic review of depression prevention programs for children and adolescents: Factors that predict magnitude of intervention effects. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 77 (3), 486-503.

Sue, D.W., Carter, R.T., Casas, J.M., Fouad, N.A., Ivey, A.E., Jensen, M., LaFromboise, T., Manese, J.E., Ponterotto, J.G. & Vazquez-Nutall, E. (1998). *Multicultural counseling competencies: individual and organizational development*. Thousand Oaks: Sage.

Sue, S. & Zane, N. (1987) The role of culture and cultural techniques in psychotherapy. *American Psychologist*, 42 (1), 37-45.

Tan, N., Bekkema, N. & Öry, F. (2008). *Toepasbaarheid van opvoedingsondersteuning voor Marokkaanse en Turkse gezinnen in Nederland*. Leiden: TNO Kwaliteit van Leven.

Taylor, T.K. & Biglan, A. (1998). Behavioral family interventions for improving child rearing: a review of the literature for clinicians and policy makers. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 1, 41-60.

Tobler, N.S. & Kumpfer, K.L. (2000). *Meta-analysis of Family Based Strengthening Programs*. Report to CSAP/SAMHSA, Rockville, MD.

Veldhuysen, C. (2000). Paraprofessionele intermediairs en multiculturele ontwikkeling. Gelauff-Hanzon, C. Keune, C., Mechelen, P. van, & Veldhuysen, C. *De intermediair als bruggenbouwer*. Utrecht: FORUM.

Verstegen, H. & Vegt, A.L. van der (2009). *Coach je kind. Evaluatie van het eerste jaar*. Utrecht: Sardes.

Verstraten, K. & Halen, C. van (2006). *Bruggen slaan, een Gelderse studie naar de aansluiting tussen de vrijwillige jeugdzorg en allochtonen*. Nijmegen: Radboud Universiteit Nijmegen.

Vliet, K. van, & Jacobs, R. 's (2001). Intermediairs voor allochtone oudere vrouwen: schakels tot integratie? *Tijdschrift voor Sociale Interventie*, oktober 2001.

Vollebergh, W. (2002). *Gemiste kansen. Culturele diversiteit en jeugdzorg*. Nijmegen: Katholieke Universiteit Nijmegen.

Wayman, K.I. & Lynch, E.W. (1991). Home-based early childhood services: cultural sensitivity in a family system approach. *Topics in Early Childhood Special Education*, 10, 56-75.

Weisz, J.R., JensenDoss, A. & Hawley, K.M. (2006). Evidence-based youth psychotherapies versus usual clinical care: A meta-analysis of direct comparisons. *American Psychologist*, 61 (7), 671-689.

Wieringen, J. van, & Thomas, R. (2004). *Nieuwe Sporen 2002-2004. Hoe vertrouwenspersonen bijdragen aan het oplossen van psychosociale problemen van allochtonen*. Den Haag: ZonMw.

Williams, F. & Churchill, H. (2006). *Empowering parents in Sure Start Local Programmes*. Londen: DfES.

Wilson, S.J., Lipsey, M.W. & Soydan, H. (2003). Are mainstream programs for juvenile delinquency less effective with minority youth than majority youth? A meta-analysis of outcomes research. *Research on Social Work Practice*, 13 (1), 3-26.

Websites

Databank Effectieve jeugdinterventies
www.jeugdinterventies.nl

Databank Instrumenten, Richtlijnen en Kwaliteitsstandaarden (DIRK)
www.nji.nl/dirk

I-database
www.loketgezondleven.nl
www.e-hulp.nl

Daarnaast is een groot aantal websites van onder andere zelforganisaties en jeugdwelzijnswerk geraadpleegd.

Bijlagen

Bijlage 1

Registratieformulier interventies

Ingevuld door

Naam interventie	
Karakteristiek van de interventie <i>(Wanneer het een interventie betreft die in categorie a valt, dan hoeft deze verder niet beschreven te worden, tenzij er onderzoeksgegevens zijn over bereik en/of effectiviteit bij migrantendoelgroepen.)</i>	a. Algemene interventie zonder differentiatie naar verschillende doelgroepen ☐
	b. Algemene interventie met differentiatie naar migrantendoelgroepen ☐
	c. Specifieke interventie voor (bepaalde) migrantengroepen ☐
Toepassingsgebied/werkveld <i>(meerdere antwoorden mogelijk)</i> <i>(Binnen de jeugdzorg worden alleen preventieve interventies meegenomen. Interventies die op indicatie plaatsvinden, blijven buiten beschouwing.)</i>	a. jeugdgezondheidszorg ☐
	b. pedagogische basisvoorzieningen ☐
	c. jeugdwelzijnswerk ☐
	d. onderwijs ☐
	e. opvoed- en opgroeihulp ☐
	f. jeugdzorg ☐
Wordt de interventie landelijk uitgevoerd?	Ja ☐ Nee ☐
Zo nee, geef aan waar deze wel wordt uitgevoerd.	algemene preventie ☐
	selectieve preventie ☐
	vroegtijdig ingrijpen ☐
Doelstelling <i>(Beschrijf de algemene doelstelling en – indien aanwezig – specifieke doelen van de interventie.)</i>	
Geef aan op welk probleem/risico de interventie zich richt.	
Doelgroep <i>(Geef zo specifiek mogelijk een beschrijving van de doelgroep. Denk aan demografische kenmerken, afkomst, problematiek.)</i>	

Aanpak <i>(Beschrijf kort duur & intensiteit van de interventie, individueel/groepsgewijze toepassing, locatie van uitvoering, gehanteerde methodiek, kwaliteiten uitvoerders.)</i>		
Probleemanalyse en theoretische onderbouwing Is er een probleemanalyse & theoretische onderbouwing aanwezig?	Ja ☐	Nee ☐
Zo ja, wordt aannemelijk gemaakt dat de interventie zal werken voor diverse groepen jeugdigen en/of opvoeders?		
Toepassing bij migranten 1. Methodiek Zijn er maatregelen genomen om de methodiek effectiever te maken voor migranten?	Ja ☐	Nee ☐
Zo ja, geef aan welke maatregelen dit zijn.		
2. Competenties Worden er specifieke eisen gesteld aan de competenties van de professionals/ uitvoerders gericht op het werken met migranten?	Ja ☐	Nee ☐
Zo ja, geef aan welke competenties dit zijn.		
3. Toegankelijkheid Zijn er voorzieningen getroffen om de interventie toegankelijk te maken voor diverse migrantengroepen?	Ja ☐	Nee ☐
Zo ja, geef aan welke voorzieningen dit zijn.		
4. Randvoorwaarden Zijn er maatregelen genomen om de randvoorwaarden te verbeteren om bereik en effectiviteit bij migranten te verhogen?	Ja ☐	Nee ☐
Zo ja, welke maatregelen?		
Onderzoek bereik en effectiviteit Zijn er kwantitatieve gegevens over het bereik bij migrantenjeugdigen en/of opvoeders?	Ja ☐	Nee ☐
Heeft er onderzoek plaatsgevonden naar de effectiviteit van de interventie?	Ja ☐	Nee ☐

Zo ja, zijn er gegevens bekend over de effectiviteit bij (bepaalde groepen) migrantenjeugdigen en/of opvoeders?	Ja ☐	Nee ☐
Overdraagbaarheid/documentatie <i>(Geef aan welke materialen aanwezig zijn en of er voorzieningen zijn om overdraagbaarheid mogelijk te maken. Denk aan: handleidingen/theoretische onderbouwing, onderzoekspublicaties, training en begeleiding van uitvoerders.)</i>		
Erkenning van de interventie voor de databank Effectieve Jeugdinterventies	Erkend ☐	
	Niet erkend ☐	
	Niet beoordeeld ☐	
Contactgegevens ontwikkelaar		
Bron van deze beschrijving en relevante publicaties over bereik en effectiviteit van de interventie <i>(Geef aan op basis van welke publicaties deze beschrijving is gemaakt. Indien er onderzoek aanwezig is, geef hier dan de literatuurverwijzing. Als de informatie afkomstig is uit een interview/gesprek, geef dan de contactgegevens van de betreffende persoon.)</i>		

Bijlage 2

Registratieformulier instrumenten

Ingevuld door

Naam instrument	
Karakteristiek <i>(Wanneer het een instrument betreft dat in categorie a valt, hoeft het verder niet beschreven te worden, tenzij er onderzoeksgegevens zijn over toepassing en/of effectiviteit bij migrantendoelgroepen.)</i>	a. Algemeen instrument zonder differentiatie naar verschillende doelgroepen ☐
	b. Algemeen instrument met differentiatie naar migrantendoelgroepen ☐
	c. Specifiek instrument voor (bepaalde) migrantengroepen ☐
Toepassingsgebied/werkveld <i>(meerdere antwoorden mogelijk)</i>	a. jeugdgezondheidszorg ☐
	b. pedagogische basisvoorzieningen ☐
	c. jeugdwelzijnswerk ☐
	d. onderwijs ☐
	e. opvoed- en opgroeihulp ☐
	f. jeugdzorg ☐
Binnen welk type organisatie wordt het instrument gebruikt?	
Type instrument	screeningsinstrument ☐
	vroegsignaleringsinstrument ☐
	diagnostische test ☐
Domein	algemene ontwikkeling ☐
	specifiek ontwikkelingsgebied (bv. taal, gedrag) ☐
	opvoeding ☐
Geef specifiek aan op welk probleem/risico het instrument zich richt.	
Doel van het instrument	
Wat beoogt het instrument te meten?	

Doelgroep (Geef zo specifiek mogelijk een beschrijving van de doelgroep. Denk aan demografische kenmerken, afkomst, problematiek.)		
Kwaliteit van de afnemers (Wie neemt het instrument af? Welke eisen worden er gesteld aan de competenties van de afnemer?)		
Materiaal (Uit welke materialen bestaat het instrument? Denk aan handleiding, vragenlijst (wel of niet in verschillende talen).)		
Toepassing bij migranten Zijn er speciale voorzieningen voor toepassing bij migrantenjongdigen en/of opvoeders? Zo ja, welke?	Ja ☐	Nee ☐
Worden er richtlijnen geboden voor afname bij verschillende migrantengroepen?	Ja ☐	Nee ☐
Onderzoek kwaliteit, betrouwbaarheid en validiteit van het instrument Is het instrument beoordeeld door de COTAN?	Ja ☐	Nee ☐
Maken migrantenjongdigen/opvoeders deel uit van de normeringssteekproef?	Ja ☐	Nee ☐ Niet van toepassing ☐
Is de bruikbaarheid van het instrument bij een of meer groepen migrantenjongdigen/opvoeders onderzocht? Zo ja, titel publicatie:	Ja ☐	Nee ☐
Bereik Zijn er gegevens bekend over de mate van gebruik van het instrument bij diverse groepen? Zo ja, titel rapport/publicatie:	Ja ☐	Nee ☐
Ontwikkelaar/uitgever		
Bron van deze beschrijving		

Bijlage 3

Beschrijving good practices

Titel	Actief in de maatschappij
Doel	Marokkaanse moeders en dochters bijstaan in het verstevigen van hun positie in de Nederlandse samenleving.
Doelgroep	(Marokkaanse) moeders en dochters van 13-15 jaar.
Aanpak	In dit project worden zowel moeders als dochters tijdens gezamenlijke bijeenkomsten voorgelicht over het verstevigen van hun eigen positie in de samenleving. Ze krijgen voorlichting over en praktische hulp bij het actiever participeren in de maatschappij.
Toepassing bij migranten	Het project is door Stichting Al Amal specifiek ontwikkeld voor moeders en dochters van Marokkaanse afkomst.
Onderzoek effectiviteit onder migranten	Er heeft geen effectonderzoek plaatsgevonden.
Bereik van migranten	Er zijn geen gegevens bekend over het bereik van het project.
Ontwikkelaar	Stichting Al Amal, Utrecht

Titel	Allochtone vaders
Doel	Vaders een actieve rol laten spelen in de opvoeding van hun kinderen en hen begeleiden bij het zoeken naar mogelijkheden om vanuit hun eigen waardeoriëntatie hun kind voor te bereiden op een leven in Nederland. De themabijeenkomsten kunnen een eerste aanzet vormen om meer bewust keuzes te maken in de opvoeding van kinderen in een land dat hun niet 'eigen' is.
Doelgroep	Turkse vaders.
Aanpak	Het project omvat een serie van vier themabijeenkomsten. Thema's zijn: opvoeden vroeger en nu, waarden, veilig opgroeien, ontwikkeling en contact. De bijeenkomsten worden gegeven door een professional zorg, welzijn of onderwijs. Bij voorkeur zijn er twee cursusbegeleiders, één man en één vrouw, van wie er één een Turkse achtergrond heeft en de taal goed spreekt. Drie keer per jaar verschijnt vanuit het project een artikel over opvoeden in Nederland in de <i>Damla</i> (een maandelijks tweetalig Turks/Nederlands nieuws- en informatieblad).
Toepassing bij migranten	Het project is ontwikkeld vanuit de behoefte van vooral Turkse vaders. De thema's zijn afgestemd op vragen van allochtone vaders. Om bereik en effectiviteit van het project bij allochtone vaders te vergroten, zijn diverse maatregelen getroffen. Bijvoorbeeld: werving vindt plaats via zelforganisaties en sleutelfiguren (mondeling en schriftelijk), er worden specifieke eisen gesteld aan de competenties van de uitvoerders, er wordt rekening gehouden met wensen en voorkeuren van de doelgroep wat betreft tijdstip, plaats en omgeving van de bijeenkomsten en de themabijeenkomsten kunnen, indien gewenst, in de taal van de doelgroep gegeven worden.
Onderzoek effectiviteit onder migranten	Er heeft geen effectonderzoek plaatsgevonden, wel een procesevaluatie.

Bereik van migranten	Het project is een aantal malen in Enschede uitgevoerd en er zijn ongeveer 100 Turkse vaders mee bereikt. Ook hebben 30 vrouwen in een aparte groep deelgenomen.
Ontwikkelaar	Mediant, Centrum Preventieve GGZ

Altra jonge moeders (thuis)	
Doel	Jonge moeders moeten een balans zien te vinden tussen de zorg voor hun kind, het opbouwen van een zelfstandig leven en hun eigen ontwikkeling en behoeften. Dat geldt vooral voor tienermoeders.
Doelgroep	Jonge moeders van 14-21 jaar. Zij hebben vaak een achtergrond van verwaarlozing en mishandeling, en hebben veelal psychische problemen, weinig zelfvertrouwen en gedragsproblemen.
Aanpak	Jonge moeders begeleiden ter voorbereiding op de bevalling en bij de start van het moederschap en de ontwikkeling naar zelfstandigheid. De werkwijze (aanbod, samenstelling van het team) moet aansluiten bij de etnisch-culturele achtergrond van de jonge moeders.
Toepassing bij migranten	Diversiteitsbeleid is van belang bij Altra, zowel bij het personeel als in de kwaliteit van de hulpverlening. Een divers samengesteld team is een voorwaarde voor diversiteit in kijken, denken en handelen. De houding van de hulpverlener is belangrijk, deze moet openstaan voor andere perspectieven. De hulpverlener moet geïnteresseerd zijn in de cliënt en over kennis en vaardigheden beschikken over invloed van migratie op de ontwikkeling en opvoeding van kinderen. Daarnaast moet de hulpverlener op de hoogte zijn van de risicofactoren die daarmee samenhangen.
Onderzoek effectiviteit onder migranten	Op het moment voert het Nederlands Jeugdinstituut een onderzoek uit naar de effectiviteit van deze interventie.
Bereik van migranten	Altra Jeugdzorg en Onderwijs heeft de beschikking over gegevens van het bereik van migranten.
Ontwikkelaar	Altra Jeugdzorg en Onderwijs

Cannabis Intelligence Amsterdam (CIA)	
Doel	Jongeren voorlichting geven over hasj, wiet en alcohol, zodat ze er verstandig mee leren omgaan.
Doelgroep	Jongeren van 13-20 jaar in Amsterdam en omgeving.
Aanpak	De interventie is gebaseerd op de peer-educatiemethode en gaat uit van doelgroep-participatie. Jongeren uit de doelgroep voeren de interventie onder begeleiding van en in overleg met professionele preventiewerkers uit. Jongeren krijgen informatie over drugs- en alcoholgebruik. Informatie en entertainment worden met elkaar afgewisseld. De informatie is gericht op de risico's van drugs en alcoholgebruik maar ook op de leuke kanten ervan. De voorlichting kan individueel of in groepsverband plaatsvinden.
Toepassing bij migranten	CIA is mede gericht op migrantenjeugd.

Onderzoek effectiviteit onder migranten	Onderzoek heeft plaatsgevonden naar de effecten van CIA onder jongeren met een multi-culturele achtergrond. De onderzoeksgroep bestond voor 70 procent uit migrantenjeugd. In de interventiegroep werden een week na de interventie significant grote en middel-grote effecten in de gewenste richting gevonden op diverse gedragsdeterminanten en op gebruik. Daarnaast bleek dat de respondenten de interventie zeer positief evalueerden. Naast dit kwantitatieve onderzoek zijn ook 12 jongeren geïnterviewd die de Cannabis Show gezien hadden. De uitkomsten van de interviews tonen het belang van doelgroep-participatie aan en staven de in het kwantitatieve onderzoek gevonden resultaten.
Bereik van migranten	Er zijn geen gegevens bekend over het bereik van CIA.
Ontwikkelaar	Jellinek Kliniek, Amsterdam

Naam	
Coach je kind	
Doel	Ouders ondersteunen bij de opvoeding van hun kinderen zodat ze vervolgens op eigen kracht en met voldoende vertrouwen en vaardigheden hun kinderen kunnen opvoeden.
Doelgroep	Turkse en Marokkaanse risicogezinnen met kinderen van 0 tot 16 jaar die een vergrote kans lopen op een ontwikkelingsachterstand en/of ontsporing.
Aanpak	De aanpak bestaat uit een begeleidingstraject voor ouders. Ouders worden thuis begeleid door een coach uit de eigen cultuur. De begeleiding is gericht op gezinsmanagement, gezinscohesie, opvoedingsvaardigheden en kennis van het onderwijs. Het traject duurt een jaar en bestaat uit wekelijkse of tweewekelijkse huisbezoeken van 1,5 uur.
Toepassing bij migranten	De interventie is specifiek ontwikkeld voor migrantengezinnen. Begeleiding vindt plaats door coaches uit de eigen cultuur en is afgestemd op de behoeften van de gezinnen.
Onderzoek effectiviteit onder migranten	Sardes heeft evaluatieonderzoek uitgevoerd. Het onderzoek was gericht op het vaststellen van effecten op de korte termijn en op het formuleren van aanbevelingen voor doorontwikkeling van de interventie. Er zijn positieve effecten gevonden bij zowel ouders als kinderen. Bij de ouders waren er volgens de coaches effecten op zowel houding (bijvoorbeeld meer zelfvertrouwen en zelfredzaamheid), vaardigheden (bijvoorbeeld grenzen stellen, positieve aandacht voor het kind) en kennis (bijvoorbeeld over het onderwijs). Bij de kinderen heeft de interventie onder meer geleid tot meer structuur in hun leven en zij hebben geleerd zich beter aan regels en grenzen te houden (Verstegen en Van der Vegt 2009).
Bereik van migranten	In het eerste projectjaar hebben 25 gezinnen deelgenomen aan het begeleidingstraject.
Ontwikkelaar	Stichting Interculturele Participatie en Integratie (SIPI), Amsterdam

Titel	Delmatur
Doel	Preventie van voortijdig schoolverlaten door in een vroeg stadium de persoonlijke competenties van de individuele leerling met problemen op school te versterken en sociale en institutionele hulpbronnen in de omgeving van de leerling te organiseren dan wel te activeren.
Doelgroep	Allochtone jongeren woonachtig of schoolgaand in de deelgemeente Delfshaven wier schoolcarrière de kans loopt te ontsporen vanwege problemen of belemmeringen.
Aanpak	<p>Delmatur begeleidt individuele jongeren in nauwe samenwerking met school, de ouders en de leerling zelf. Het is een voorwaarde dat school en ouders erbij betrokken zijn. Leerlingen en ouders worden zo veel mogelijk toegewezen aan begeleiders met eenzelfde etnische achtergrond en sekse. De begeleider stelt zich op als vertrouwenspersoon naast de jongere en heeft wekelijks contact. Ook koppelt Delmatur een geslaagde jongvolwassenere als mentor aan de probleemleerling. Daarnaast biedt de stichting jongeren interactieve huiswerkhulp.</p> <p>Voor de ouders worden themabijeenkomsten georganiseerd. Voorbeelden van thema's die daar aan de orde komen zijn: onderwijsondersteunend gedrag, het onderwijssysteem en ouderbetrokkenheid.</p>
Toepassing bij migranten	Delmatur is ontstaan op initiatief van acht migrantenorganisaties om allochtone jongeren in het voortgezet onderwijs te ondersteunen. De aanpak is laagdrempelig en afgestemd op behoeften van allochtone leerlingen en ouders. Ook zijn schoolbegeleiders afkomstig uit dezelfde lokale etnische gemeenschappen als de leerlingen bij de interventie ingezet.
Onderzoek effectiviteit onder migranten	Door de dienst Sociale Zaken en Werkgelegenheid heeft in samenwerking met de Erasmus Universiteit onderzoek plaatsgevonden dat ten grondslag heeft gelegen aan de methodiekbeschrijving. Om een beeld van de werkwijze van Delmatur te krijgen, zijn interviews gehouden met leerlingen, ouders en schoolloopbaanbegeleiders. Ruim de helft van de dossiers van honderd jongeren worden met succes afgesloten.
Bereik van migranten	Jaarlijks bereikt Delmatur bijna tweehonderd leerlingen.
Ontwikkelaar	Stichting Delmatur – Delfshaven, Rotterdam

Naam	En nu iets positiefs! (ENIP!)
Doel	Amsterdamse jongeren die de aansluiting met school, scholing of werk hebben verloren of dreigen te verliezen, motiveren voor en toeleiden naar werk en/of scholing of anderszins naar zinvolle maatschappelijke participatie.
Doelgroep	ENIP! is van oorsprong gericht op Amsterdamse jongeren met een Marokkaanse achtergrond. Steeds meer zijn ook jongeren met een Turkse, Surinaamse of Antilliaanse herkomst bij de projecten betrokken. De doelgroep van ENIP! bestaat uit risicjongeren die problemen hebben op meerdere terreinen en die stelselmatig overlast geven in een bepaalde buurt of wijk. Sommigen van hen behoren tot de zogenaamde 'harde kern', anderen zijn risicjongeren of meelopers. Bijzonder aan ENIP! is dat het project zich voegt naar bestaande groepen jongeren in een buurt: er worden letterlijk kleine vriendenclubjes van de straat gehaald (vindplaats). De deelnemersgroep van ENIP! is 'de probleemgroep' in de wijk, en is daarmee variabel: het is een wisselende groep van minimaal 20 en maximaal 30 jongeren tussen de 15 en 23 jaar.

Aanpak	<p>Het gaat om de volgende methodische onderdelen:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 de groepsgerichte aanpak; 2 werken met verschillende 'profielen' jongeren in één groep; 3 gezamenlijk vrijwilligerswerk doen voor een goed doel; 4 ondersteuning én disciplineren tijdens de werkperiode; 5 burgerschapsvorming door training; 6 de reis naar Marokko; 7 de toeleiding.
Toepassing bij migranten	<p>Er zijn geen specifieke maatregelen voor migranten, maar de deelnemende jongeren zijn vrijwel uitsluitend Marokkaans. Eventuele werkzaamheid heeft dus vooral betrekking op Marokkaanse jongeren. Dat het project tot op heden vooral Marokkaanse jongeren heeft bereikt, heeft twee oorzaken. Ten eerste is het initiatief ontstaan vanuit de Marokkaanse gemeenschap die iets wilde doen aan de negatieve situatie van de Marokkaanse jeugd. Ten tweede is het project geboren en voornamelijk uitgevoerd in de Westelijke Tuinsteden, waar de bevolking voor een groot deel Marokkaans is. Het concept heeft echter de potentie om bij veel meer doelgroepen aan te slaan. Zowel de medewerkers van ENIP! zelf als de partijen daaromheen zijn ervan overtuigd dat ENIP! even goed uitvoerbaar is onder jongeren uit andere etnische groepen.</p>
Onderzoek effectiviteit onder migranten	Er zijn geen gegevens bekend over de effectiviteit van ENIP.
Bereik van migranten	Bij Stichting ENIP! zijn gegevens bekend over het bereik van de interventie.
Ontwikkelaar	Stichting En nu iets positiefs! (ENIP!)

Naam	
	FC de Wereld
Doel	De sociaal-emotionele weerbaarheid van vluchtelingen kinderen vergroten.
Doelgroep	Vluchtelingen kinderen en hun leerkrachten.
Aanpak	FC de Wereld is een serie van acht lessen die vluchtelingen kinderen en leerkrachten aanknopingspunten bieden het onderlinge contact te verbeteren. De kinderen kunnen er hun verhaal in kwijt en voelen zich (h)erkend, wat hun zelfvertrouwen en schoolprestaties ten goede komt. De leerkrachten krijgen veel achtergrondinformatie, waardoor zij hun begeleidingstaak beter kunnen uitvoeren. Het lessenpakket bevat een handleiding voor de leerkracht, een werkmap met werkbladen voor de leerlingen en een cd met het FC de Wereld-lied.
Toepassing bij migranten	De interventie is specifiek ontwikkeld voor vluchtelingen kinderen.
Onderzoek effectiviteit onder migranten	Er heeft effectonderzoek plaatsgevonden. De resultaten hiervan zijn echter niet beschikbaar.
Bereik van migranten	Er zijn gegevens bekend over het aantal vluchtelingen kinderen dat met de interventie is bereikt.
Ontwikkelaar	Pharos, Utrecht

Naam	Forza
Doel	Het project is gericht op drie gebieden: school, vrije tijd en de thuissituatie. <i>Forza</i> is daarom niet alleen gericht op kinderen, maar ook op de ouders.
Doelgroep	Met name Marokkaanse kinderen tussen de 8 en 12 jaar en hun opvoeders.
Aanpak	Naast huiswerkbegeleiding en vrijetijdsactiviteiten is het project gericht op het verbeteren van de sociale vaardigheden van de kinderen. Ieder kind wordt begeleid aan de hand van een individueel begeleidingsplan. Naar aanleiding van dit plan worden individuele en groepsleerpunten opgesteld. In het begin zijn deze punten gericht op het functioneren op <i>Forza</i> , later is de aandacht meer gericht op het functioneren op school, thuis en in de vrije tijd. Ouders worden ook ondersteund bij de opvoeding, soms ook op andere gebieden, zoals financiën of gezondheid. Ook komen de moeders van deze kinderen een dagdeel in de week bij elkaar om diverse thema's op het gebied van opvoeding te bespreken.
Toepassing bij migranten	Zie 'Doelgroep'.
Onderzoek effectiviteit onder migranten	Er heeft onderzoek plaatsgevonden naar de effectiviteit van <i>Forza</i> , door middel van dossierstudies en interviews met betrokkenen (doelgroep, medewerkers en derden). De meting was eenmalig en er was geen sprake van een controlegroep.
Bereik van migranten	De projectleiding heeft de beschikking over gegevens van het bereik van migranten.
Ontwikkelaar	Welzijnsorganisatie Portes

Naam	Gewoon doen is cool
Doel	Een positieve gedragsverandering teweegbrengen bij Marokkaanse jongens van 8 tot 12 jaar om daarmee hun eigen positie op straat en in school te verstevigen.
Doelgroep	Marokkaanse jongens van 8 tot 12 jaar die gevoelig zijn voor verkeerde invloeden van buitenaf, en hun moeders.
Aanpak	De activiteiten zijn erop gericht jongens spelenderwijs bewust te maken van de geldende normen en waarden in de Nederlandse samenleving. Tevens worden hun aanknopingspunten geboden om op een andere manier naar zichzelf en hun medemens te kijken. Ook worden activiteiten georganiseerd in bijvoorbeeld verzorgingshuizen, waar jongeren leren koken voor bewoners en zij tegelijkertijd deze groep ouderen beter leren kennen. De moeders krijgen parallel aan de cursus voor de jongens een opvoedcursus aangeboden, waar het aanleren van waarden en normen centraal staat.
Toepassing bij migranten	De interventie is voornamelijk ontwikkeld voor Marokkaanse gezinnen. Er wordt gewerkt met verschillende competenties. De vertrouwenspersonen hebben levenservaring, zijn integer en hebben een evenwichtige persoonlijkheid. Daarnaast zijn de vertrouwenspersonen communicatief vaardig (Nederlands/Berbers-Arabisch), hebben zij inzicht in aard en omvang van (multi)problematiek van Marokkaanse gezinnen, culturele waarden en normen van Marokkaanse gezinnen en kennis van de Nederlandse samenleving en Nederlandse waarden en normen. Er zijn vrouwelijke vertrouwenspersonen die zich in eerste instantie op de moeders richten. Vaders zijn vaak onvoldoende betrokken bij de opvoeding maar worden wel zo veel mogelijk betrokken bij de aanpak.

Onderzoek effectiviteit onder migranten	Er heeft onderzoek plaatsgevonden naar de effectiviteit van de interventie. <i>Resultaten Overvecht 2008:</i> Dit project heeft een leerzame ontmoetingsplaats gecreëerd voor 12 jongens en hun moeders. De deelnemers zijn zich bewust geworden van de normen en waarden in de samenleving en hebben inzicht gekregen in de effecten van hun gedrag op anderen. De jongens hebben geleerd wat de gebruikelijke normen en waarden zijn in de maatschappij en weten de betekenis van stelen, respect, doorzettingsvermogen, omgaan met teleurstellingen, samenwerken, eerlijkheid versus liegen, vriendenomgang en discipline. Tijdens de herhalingsbijeenkomsten gaven de jongens allemaal juiste antwoorden op de vragen, waaruit bleek dat ze veel hadden geleerd. De moeders hebben elkaar tevens leren kennen, waardoor de sociale cohesie in hun straat en buurt is toegenomen.
Bereik van migranten	<i>Aantallen 2008:</i> in Overvecht hebben 12 jongens de training gevolgd; tevens hebben 9 moeders een training gevolgd. <i>Aantallen 2009:</i> zowel in Kanaleneiland als in Overvecht is de vraag naar deze cursus groot. De volgende aantallen deelnemers (maximaal aantal per cursus) staan op de lijst: 14 moeders in Kanaleneiland, 14 jongens in Kanaleneiland, 10 moeders in Overvecht (vervolg 2008), 14 jongens Overvecht (vervolg 2008).
Ontwikkelaar	Stichting Al Amal, Utrecht

Naam	Goal
Doel	Jongeren krijgen een mentor die hen gedurende maximaal een jaar begeleidt bij het formuleren van hun toekomstplannen. Een betere binding met school of werk staat daarbij voorop. De mentor functioneert als een rolmodel voor de jongere en helpt hem bij het versterken van zijn vaardigheden en mogelijkheden.
Doelgroep	(Risico)jongeren van 13-23 jaar. Zowel autochtone als allochtone jongeren nemen deel. De allochtone jongeren vormen wel de meerderheid (Marokkaanse, Turkse en Surinaamse jongeren).
Aanpak	Jongeren worden gekoppeld aan een vrijwilliger die als mentor de jongere helpt zijn vaardigheden te versterken. Het is een individuele aanpak.
Toepassing bij migranten	Er zijn mentoren (vrijwilligers) aanwezig van verschillende etnische achtergronden, waardoor – bij een goede match tussen jongere en mentor – de mentor en de jongere elkaar kunnen begrijpen.
Onderzoek effectiviteit onder migranten	Er heeft onderzoek plaatsgevonden naar de effectiviteit van de interventie. Er is een BTR-onderzoek (Bijzondere Trajecten Risicojongeren) uitgevoerd door Regioplan Beleidsonderzoek (2006/2007). Conclusie: De deelnemers krijgen gerichte ondersteuning van de mentoren en de mentoren fungeren – zoals het project het heeft bedoeld – als rolmodel voor jongeren die niet voldoende rolmodellen in hun eigen omgeving hebben. Het werken met vrijwilligers draagt bij aan de laagdrempeligheid van het traject omdat zij zich duidelijk onderscheiden van hulpverleningsinstanties.
Bereik van migranten	In 2006/2007 zijn er in totaal 1400 mentoraten gestart. Hiervoor waren minder dan 1400 mentoren nodig, aangezien een mentor vaak meerdere jongeren achter elkaar coacht. Het project is in 2004 gestart en heeft inmiddels al meer dan 2000 Amsterdamse jongeren aan een mentor gekoppeld.
Ontwikkelaar	Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling, gemeente Amsterdam. Het project wordt uitgevoerd door RadarAdvies.

Naam	Hulpmix.nl
Doel	Het bieden van informatie, advies en hulp over diverse psychische, sociale of maatschappelijke problemen/onderwerpen.
Doelgroep	Multiculturele jongeren tot 20 jaar die: <ul style="list-style-type: none"> • lichte psychische problemen hebben; • onvoldoende aansluiting vinden bij het reguliere aanbod; • toegang tot internet hebben; • de Nederlandse taal beheersen.
Aanpak	Op hulpmix.nl kunnen jongeren over ruim 100 onderwerpen (bijvoorbeeld vrienden en relaties, verslaving, seksualiteit, school) informatie en tips krijgen, hulp vragen aan andere jongeren en chatten met hulpverleners. De hulp is gratis en anoniem. Jongeren die ergens mee zitten, kunnen zelf kiezen hoe ze geholpen willen worden.
Toepassing bij migranten	Hulpmix.nl is gericht op multiculturele jongeren en is in overleg met de doelgroep tot stand gekomen, waardoor de inhoud aansluit bij de behoeften van jongeren met diverse achtergronden. De hulpverleners die de jongeren te woord staan, hebben diverse culturele achtergronden.
Onderzoek effectiviteit onder migranten	Er heeft een evaluatie plaatsgevonden van de uitvoering van <i>Hulpmix</i> . Kenmerken van gebruikers en ervaringen met de website en geboden hulp zijn in kaart gebracht (periode december 2007 - maart 2009). De website slaagt erin allochtone jongeren te bereiken. Vooral Marokkaanse meisjes maken gebruik van de hulp. Van de jongeren voelt 87 procent zich begrepen door de hulpverleners van <i>Hulpmix</i> ; 82 procent zegt geholpen te zijn en 94 procent is positief gestemd over het aanbod (Berends & Verdonk 2009).
Bereik van migranten	In de periode december 2007 - maart 2009 hebben 2090 chatgesprekken met hulpverleners plaatsgevonden. Van de gebruikers heeft 73 procent minstens een niet-Nederlandse ouder; 84 procent is tussen de 12 en 21 jaar.
Ontwikkelaar	De jongerensites Marokko.nl, Hababam.nl en Sangam.nl hebben <i>Hulpmix</i> mede ontwikkeld. De online hulp wordt geboden door de bureaus jeugdzorg Overijssel, Gelderland en Zuid-Holland, GGZ De Bascule en GGZ Eindhoven en de Kempen.

Naam	Intensieve Outreachende Hulpverlening (IOH)
Doel	Aan het eind van het traject zit de jongere op school, is hij aan het werk of is hij doorgeleid naar (geïndiceerde) zorg.
Doelgroep	Jongeren vanaf 12 jaar.
Aanpak	IOH is een vorm van hulpverlening waarin op basis van een gedegen probleemanalyse psychosociale problemen worden aangepakt. Hierbij worden ook personen uit de directe omgeving van de jongere ingezet. Iedere jongere krijgt een individueel actieplan dat, in nauwe samenwerking met politie, justitie en jeugdzorg, wordt uitgevoerd (zo mogelijk met een justitiële stok achter de deur). Aan het eind van dit traject zit de jongere op school, is hij aan het werk of is hij doorgeleid naar (geïndiceerde) zorg. Een traject duurt gemiddeld een jaar.
Toepassing bij migranten	De methodiek wordt in Utrecht specifiek ingezet binnen het programma <i>Onze Toekomst, voorkomen criminele loopbaan Marokkaanse jongeren</i> .

Onderzoek effectiviteit onder migranten	De DSP-groep voert een evaluatieonderzoek uit.
Bereik van migranten	Het programma <i>Onze Toekomst</i> bereikt in Utrecht honderden Marokkaanse jongeren.
Ontwikkelaar	Adviesbureau Van Montfoort

Naam		Jepie Pekin
Doel	De positie van jongeren in een uitzichtloze positie verbeteren en hun weer toekomstperspectief bieden.	
Doelgroep	Kinderen en jongeren in risicovolle achterstandssituaties en hun ouders. De interventie is specifiek gericht op probleem-, dakloze, drugsverslaafde en verwaarloosde jongeren.	
Aanpak	Met 22 vrijwilligers verzorgt <i>Jepie Pekin</i> met steun van Cordaid, een Nederlandse hulporganisatie, warme maaltijden voor kinderen en jongeren, kooklessen en activiteiten zoals sport- en knutselmiddagen en filmavonden en lezingen over drugsverslaving. Daarnaast is er professionele begeleiding bij onder andere problemen met instanties, bij zaken als daginvulling, leefwijze en geldbesteding.	
Toepassing bij migranten	De interventie is mede bedoeld voor migrantenjeugd. Er zijn echter geen specifieke maatregelen om deze groep te bedienen.	
Onderzoek effectiviteit onder migranten	Er zijn geen gegevens bekend over de effectiviteit.	
Bereik van migranten	De interventie wordt uitgevoerd in Amsterdam-Zuidoost, waar de populatie overwegend allochtoon is.	
Ontwikkelaar	Stichting Jepie Pekin, Amsterdam	

Naam		Jeugd Preventie Programma (JPP)
Doel	Voorkomen van delictgedrag en verder afglijden van de jeugdige, het vergroten van de zelfredzaamheid en het verbeteren van het maatschappelijk functioneren van jeugdigen en/of hun ouders.	
Doelgroep	Jongeren en gezinnen. De doelgroep die het JPP bereikt, kenmerkt zich door een grote (culturele) diversiteit.	
Aanpak	<p>Kenmerkend aan het JPP is de praktische aanpak op acht leefgebieden: onderwijs, arbeid, financiën, huisvesting, politie/justitie, relaties en sociale omgeving, gezondheid en vrijetijdsbesteding. Met de jongere en de opvoeders wordt afgesproken welke praktische en haalbare doelen zij op deze leefgebieden willen realiseren.</p> <p>Via de ouders, school, buurt, politie e.d. worden signalen opgevangen van kinderen en jongeren die in een risicovolle situatie zitten of bij wie sprake is van dreigend delictgedrag. Deze signalen worden doorgegeven aan de politie, die contact opneemt met de ouders van het kind of de jongere. Samen met de gezinsleden maakt de politie een taxatie van de situatie en de risico's voor het kind of de jongere. Op basis van deze taxatie kan de politie voorstellen een hulpverlener aan het gezin toe te voegen. Als de ouders akkoord zijn, wordt de zaak overgedragen aan de hulpverlener van JPP en wordt de hulpverlening gestart. Een hulpverleningstraject duurt maximaal drie maanden. In sommige gevallen is het mogelijk deze termijn te verlengen.</p>	

Toepassing bij migranten	<p>De JPP-methode is onder meer gebaseerd op 'presentie' als transculturele grondhouding. Voor allochtone jeugdigen geldt dat zij maatschappelijk extra kwetsbaar zijn, onder andere vanwege hun migratiegeschiedenis, hun migrantenpositie, taalverschillen, verschillen in cultureel kapitaal (attitude, kennis, vaardigheden en sociale netwerken) en vanwege sociale en maatschappelijke uitsluiting op grond van hun etniciteit, kleur of religie. Wanneer de jeugdpreventiewerker de hulpvraag verheldert, wordt duidelijk welke culturele verschillen relevant zijn voor de hulpverlening.</p> <p>Gezien de ervaringen in de hulpverleningspraktijk met allochtone jeugdigen en hun opvoeders is een transculturele uitbreiding en verdieping gewenst. In dat kader zijn de acht gangbare leefgebieden van jeugdigen al uitgebreid met onder andere het domein religie, vanwege de betekenis van religie (islam, winti, hindoeïsme) voor veel (allochtone) jeugdigen en/of hun opvoeders.</p>
Onderzoek effectiviteit onder migranten	Geen gegevens bekend.
Bereik van migranten	Niet te achterhalen. Ze worden in elk geval wel bereikt, omdat dat juist de aanleiding was om de aanpak te modificeren.
Ontwikkelaar	Stichting Jeugd Preventie Programma. De interventie wordt nu beheerd vanuit PI Research in Duivendrecht.

Naam Jongerenteams Utrecht	
Doel	<p>Preventie en reductie van jeugdcriminaliteit. Hoofddoel is simpelweg het voorkomen en verminderen van jeugdcriminaliteit. Daartoe zijn in het convenant van mei 2002 de volgende concrete resultaten geformuleerd:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 50 procent van de jongeren pleegt na deelname geen delicten; • bij 80 procent van de jongeren vindt een positieve gedragsverandering plaats; • 80 procent van de jongeren doet na deelname vrijwilligerswerk; • bewoners en ondernemers van de betreffende wijken zijn positief over de inzet van het jongerenteam; • elke jongere krijgt na deelname een vorm van nazorg.
Doelgroep	<p>Jongeren van 14 tot 18 jaar die woonachtig zijn in het politiedistrict waar het betreffende team werkzaam is. Specifieke criteria voor aanname zijn volgens het handboek:</p> <ul style="list-style-type: none"> • contacten met politie en justitie vanwege overlast of strafbare feiten; • delinquent groepsgedrag; • deelname aan groepsverbanden van jongeren in de wijk; • aanwezigheid van basale vermogens om in een groep te kunnen functioneren; • sociale problemen, op verschillende levensgebieden (thuis, school); • eigen motivatie; • normale verstandelijke vermogens en voldoende beheersing van de Nederlandse taal. <p>Contra-indicaties zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> • gebruik van harddrugs; • alcoholisme; • ernstige psychosociale problemen; • ernstige gedragsproblemen; • ernstige psychische of psychiatrische stoornissen.

Kort samengevat bestaat elk jongerenteam uit maximaal 12 tot 16 jongeren tussen de 14 tot 18 jaar. Elk team komt 12 uur per week samen, onder begeleiding van een politieagent en een jeugdhulpverlener. Zij begeleiden de jongeren bij de uitvoering van toezichthoudende taken, tijdens themabijeenkomsten, bij sportactiviteiten, bij school, stage en in het gezin. Het toezicht houden gebeurt onder verantwoordelijkheid van de politie; de themabijeenkomsten en hulpverlening zijn de verantwoordelijkheid van de jeugdhulpverleners.

Toezicht houden

Door twee keer per week te surveilleren in winkelgebieden en tijdens evenementen leren de jongeren verantwoordelijk te zijn voor de openbare orde en veiligheid, effectief en respectvol om te gaan met andere mensen, samen te werken en zich te houden aan afspraken. Gedurende de toezichtactiviteiten werken de jongeren meestal met z'n tweeën. Ze dragen een uniform en een portofoon. Voor deelname aan het team ontvangen zij een vergoeding. De jongeren kunnen verschillende niveaus, zogenoemde levels, doorlopen – fasen van deelname aan het team waarin hun elke keer meer verantwoordelijkheden worden toegekend. Jongeren die op het eerste level fungeren, krijgen een euro per uur, jongeren in level 4 ontvangen drie euro per uur. Via de coördinator van de Jongerenteams bij de politie krijgen de jongeren elke maand uitbetaald. Tegelijkertijd spaart men een euro per aanwezig uur voor de deelnemers. Als de jongeren positief uitstromen, krijgen ze dat spaargeld. Volgens een begeleidster van een team gaat het dan meestal om een bedrag van circa 400 euro: 'Daarvan kunnen ze bijvoorbeeld een tweedehands scooter kopen of lekker op vakantie gaan.' Bij negatieve uitstroom gaat het spaargeld naar het budget van de Jongerenteams.

Themabijeenkomsten

Naast de toezichthoudende activiteiten organiseren de begeleiders elke week themabijeenkomsten. Tijdens deze bijeenkomsten worden verschillende onderwerpen besproken, wordt ongewenst gedrag van de jongeren in de gewenste richting omgebogen en worden sociale vaardigheden geoefend en getraind. De jongeren reageren op elkaar en spreken elkaar aan op hun gedrag. Het is de bedoeling dat zij naar elkaar luisteren en van elkaar leren. Zij leren elkaar positieve en negatieve feedback te geven.

Samenvattend is de aanpak van de Jongerenteams het beste te kenschetsen als een vorm van groepsopvoeding, met individuele hulpverlening en begeleiding, aandacht voor het functioneren op school, en van de gezinnen van herkomst en het erbij betrekken van de ouders door middel van gezinsgesprekken.

Vier fasen

Het traject kent vier fasen.

- **Aanmeldingsfase:** deze fase omvat de eerste screening van aangemelde jongeren, een sollicitatiegesprek met de teambegeleiders, de vaststelling van de persoonlijke leerdoelen die de jongeren zelf willen bereiken, en een eerste gesprek met de ouders. De ouders behoren toestemming te geven voor deelname aan het Jongerenteam. Aan het einde van deze eerste fase ondertekenen jongeren, begeleiders en ouders een contract.
- **Basispakketfase:** introductie cursus. Gedurende zes bijeenkomsten, die geleid worden door de stedelijk coördinator, praten en leren de jongeren over gezag, over respectvol omgaan met andere mensen en over effectieve communicatie.

	<ul style="list-style-type: none"> • Begeleidingsfase: deze fase duurt minimaal een jaar. De jongeren houden twee keer per week toezicht, meestal in winkelcentra tijdens de koopavond en op zaterdagmiddag. Ze volgen elke week een themabijeenkomst van twee uur en hebben wekelijks of elke twee weken een individueel gesprek met de begeleider vanuit welzijn. Daarnaast wordt er gesport met het team, gaan de jongeren incidenteel samen op kamp, een dagje uit naar een attractiepark of kartbaan, en fungeren ze als acteurs die overlastgevende hangjongeren spelen tijdens praktijktrainingen die politieagenten en studenten van de Politieacademie krijgen. De jongeren – met name die uit Utrecht-Noord – worden ook regelmatig ingehuurd om toezicht te houden op Koninginnedag, Bevrijdingsdag of tijdens andere bijzondere evenementen. • Uitstroombijeenkomst: als het traject positief is verlopen, stromen de jongeren uit. De jongeren komen dan in de zogenoemde uitstroom- of nazorgfase terecht, de vierde en laatste fase van het traject. Zij kunnen nog langskomen bij de begeleiders na afloop van de themabijeenkomsten of op andere momenten. Gedurende de instroombijeenkomst van de aspirant-leden vindt eveneens een officieel afscheid plaats van uitstromers.
Toepassing bij migranten	Er zijn geen specifieke maatregelen voor migranten.
Onderzoek effectiviteit onder migranten	<p>Werkzaamheid – voor zover aangetoond – geldt dus met name voor migranten.</p> <p>Uit de effectevaluatie:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 Jongerenteams staan op de kaart; 2 aansluiting bij moeilijke doelgroep; 3 objectief en subjectief veiligheidsgevoel vergroot; 4 goed imago opgebouwd bij partners en in de wijk; 5 toezicht in de wijken; 6 jongeren zeggen zelf profijt te hebben; 7 forse afname jongeren als verdachte; 8 jongeren ontwikkelen zich positief naar mening van begeleiders, ouders en docenten.
Bereik van migranten	Door de aard van de vindplaats nemen vrijwel alleen migrantenjongeren deel aan de teams.
Ontwikkelaar	Welzijnsorganisatie Portes Utrecht

Naam	Laat maar zien wie je bent
Doel	Zorgen dat kinderen van asielzoekers sterker worden op sociaal-emotioneel gebied zodat zij beter kunnen omgaan met zichzelf en met hun medeleerlingen.
Doelgroep	Kinderen van asielzoekers.
Aanpak	Het betreft een non-verbale lesmethode ter bevordering van de sociaal-emotionele weerbaarheid van kinderen van asielzoekers. Het bestaat uit een lespakket dat alle materialen omvat die nodig zijn voor de non-verbale werkvormen, zoals spel, beweging, ontspanning en creatieve werkvormen. Een handboek maakt deel uit van het lespakket.
Toepassing bij migranten	Het lespakket is speciaal ontwikkeld voor kinderen van asielzoekers.
Onderzoek effectiviteit onder migranten	Er is geen onderzoek verricht naar de effectiviteit van de interventie.
Bereik van migranten	Er zijn geen gegevens over het bereik van de interventie.
Ontwikkelaar	Pharos, Utrecht

Naam	Marokkaanse oudercoach
Doel	Bewerkstelligen dat ouders weer grip krijgen op de opvoeding van hun kinderen door een balans te vinden tussen de Marokkaanse en de Nederlandse opvoeding.
Doelgroep	Marokkaanse ouders.
Aanpak	De doelgroep wordt bereikt door doorverwijzing vanuit het buurtnetwerk en de basisscholen. Ook worden mensen bereikt door mond-tot-mondreclame binnen de Marokkaanse gemeenschap. De oudercoach kan mensen in hun eigen taal, Arabisch of Berbers aanspreken. Omdat zij vanuit haar eigen culturele achtergrond de problematiek goed begrijpt, kan ze een goede steun bieden. De oudercoach voert gesprekken met ouders zowel thuis als op school. De samenwerking met scholen zorgt ervoor dat de betrokkenheid van Marokkaanse ouders bij scholen wordt vergroot. Ook verbetert de communicatie tussen ouders en school. Omgekeerd raken ook de scholen meer betrokken bij de problemen van deze kinderen. De begeleiding van de gezinnen duurt ongeveer drie maanden. Als blijkt dat er meer tijd nodig is, bijvoorbeeld omdat er meer problemen in het gezin spelen, kan de inzet langduriger zijn.
Toepassing bij migranten	De interventie is specifiek gericht op Marokkaanse gezinnen en maakt gebruik van coaches van Marokkaanse afkomst.
Onderzoek effectiviteit onder migranten	De DSP-groep heeft onderzoek uitgevoerd naar de effecten van de interventie. Het rapport is echter niet openbaar.
Bereik van migranten	Gegevens over het bereik zijn niet te achterhalen.
Ontwikkelaar	Cumulus Welzijn, Utrecht

Naam	Meer met sport (You're the future, vanaf 2007 Hart voor elkaar)
Doel	Verminderen van overlast, jongeren verantwoordelijkheid geven en hun negatieve neiging in een positieve geldingsdrang ombuigen.
Doelgroep	Jeugdigen met achterstanden in de leeftijd van 18 tot 23 jaar.
Aanpak	De jeugdigen worden binnen het kaderproject opgeleid op vier gebieden: sport (sportleider), cultuur (activiteitenbegeleider), onderwijs (huiswerkbegeleider) en veiligheid (wijk-surveillant). Door het samenstellen van multiculturele en gemengde groepen met bewoners van verschillende leeftijden (dus niet alleen jongeren) voor de kadercursussen, wil het project de multiculturele kaderontwikkeling van de kaderleden vormgeven. De multiculturele ontwikkeling van het kader krijgt vorm binnen de multiculturele kaderteams die onder leiding staan van professionals van de instellingen SIW (welzijn) en SBR (sport). De getrainde kaderteams worden ingezet om activiteiten met de jeugd op een van de werkgebieden uit de buurt uit te voeren.
Toepassing bij migranten	De interventie is bedoeld voor een gemengde populatie.
Onderzoek effectiviteit onder migranten	Uit evaluatie van het project blijkt het volgende: 110 bewoners uit vier wijken hebben meegedaan aan de kadercursussen: sportleider (22), huiswerkbegeleider/mentor (32), activiteitenbegeleider (34) en buurtcoach (22). Daarvan hebben 99 deelnemers een certificaat behaald, 35 deelnemers hebben meerdere certificaties behaald. Per 1 januari 2007 zijn 64 vrijwilligers actief in kaderteams. Hieronder bevinden zich 24 vrouwen, 16 allochtonen en 30 personen in de leeftijd 18-23 jaar.

Bereik van migranten	Binnen dit project hebben van 1998 tot 2004 ongeveer 15 randgroepjongeren van Marokkaanse afkomst het proces doorlopen tot volwaardig kaderlid.
Ontwikkelaar	Stichting Integraal Welzijn, Roosendaal

Naam	Mi tesoro
Doel	Opvoedingsvragen waar Antilliaanse ouders mee geconfronteerd worden bespreekbaar maken en hun kennis over opvoeding vergroten.
Doelgroep	Antilliaanse ouders.
Aanpak	<p><i>Mi tesoro</i> bestaat uit vijf themapakketten:</p> <p>Pakket 1: opvoeding begint bij jezelf</p> <p>Pakket 2: werken aan een positieve relatie met je kind</p> <p>Pakket 3: ouderbetrokkenheid en participatie</p> <p>Pakket 4: seksuele opvoeding en ontwikkeling</p> <p>Pakket 5: vaderschap</p> <p>Er wordt tijdens groepsbijeenkomsten gebruikgemaakt van diverse interactieve werkvormen om de thema's te bespreken. Daarnaast is er een training voor beroepskrachten die bijeenkomsten over opvoeding en integratie aan Antilliaanse ouders willen geven om met de themapakketten te werken.</p>
Toepassing bij migranten	De themapakketten zijn ontwikkeld in een team waarin zowel Antilliaanse als niet-Antilliaanse deskundigheid, kennis en praktijkervaring aanwezig is. De inhoud van de themapakketten is afgestemd op de wensen en behoeften van de doelgroep. Er wordt gebruikgemaakt van Antilliaanse docenten.
Onderzoek effectiviteit onder migranten	Er is geen onderzoek verricht naar de effectiviteit van de interventie.
Bereik van migranten	Er zijn geen gegevens over het bereik van de interventie. <i>Mi tesoro</i> wordt niet meer uitgevoerd, maar kan worden ingekocht.
Ontwikkelaar	Expertisecentrum voor Jeugd, Samenleving en Opvoeding (JSO), Gouda

Naam	My Identity
Doel	Meisjes ondersteunen hun identiteit te vinden.
Doelgroep	Meisjes van 14 tot en met 18 jaar die opgroeien in een multiculturele samenleving.
Aanpak	<p><i>My Identity</i> bestaat uit acht wekelijkse bijeenkomsten op locatie in bestaande groepen (bijvoorbeeld middelbare school, meidencentrum, moskee). In de cursus leren deelnemers vaardigheden die helpen bij de problemen die kunnen ontstaan bij het leven in meerdere culturen. Onderwerpen zijn bijvoorbeeld: overeenkomsten en verschillen tussen culturen; liefde en huwelijk, omgaan met tegenslagen en het leren herkennen en ombuigen van negatieve gedachten.</p> <p>Begeleiding van de cursus vindt plaats door medewerkers GGZ Preventie.</p>
Toepassing bij migranten	De cursus is specifiek ontwikkeld voor allochtone meisjes. De inhoud en werkwijze zijn afgestemd op problemen en wensen van de doelgroep.
Onderzoek effectiviteit onder migranten	Er heeft geen effectonderzoek plaatsgevonden. Wel vullen de meisjes na elke cursus een evaluatieformulier in. Er is echter geen analyse van alle formulieren geweest.

Bereik van migranten	De cursus wordt momenteel uitgevoerd door GGZ inGeest, Riagg Rijnmond en Altra Jeugdzorg in Amsterdam. Door GGZ inGeest zijn in het afgelopen jaar 60 meisjes bereikt.
Ontwikkelaar	GGZ inGeest, Amsterdam

Naam Opvoeden samen aanpakken (OSA)	
Doel	Ouders/opvoeders uit alle culturen betrekken bij een dialoog over opvoeding; bespreekbaar maken van taboes en de drempel verlagen naar bestaande opvoedingsondersteuning en daarmee preventie van toekomstige problemen.
Doelgroep	Ouders en medeopvoeders vanuit alle culturele en maatschappelijke achtergronden, zowel vaders als moeders, met jonge en met oudere kinderen. Dit project draait nu in Den Haag, maar kan in principe ook elders worden ingezet.
Aanpak	<p>Een rondreizende tentoonstelling met daarin portretten en uitspraken van twaalf gezinnen vormt de opening voor gesprekken (dialoog). Ouders en opvoeders komen in kleine groepen bijeen in de eigen wijk op laagdrempelig toegankelijke locaties, zoals de bibliotheek, het buurthuis of het vader-/moedercentrum. Daar gaan zij onder begeleiding van een getrainde vrijwilliger in gesprek met elkaar over wat zijzelf belangrijk vinden bij de opvoeding. Ze luisteren naar elkaar en leren van elkaar. De sessies duren ongeveer 1,5 uur per keer. Vertrouwelijkheid en gelijkwaardigheid vormen hierbij sleutelwoorden. Men geeft elkaar tips als er vragen zijn en er wordt uitleg gegeven over de mogelijkheden van het opvoedsteunpunt in de buurt voor individuele gesprekken. Daarnaast vinden maatwerkactiviteiten plaats met diverse samenwerkingspartners, zoals een Week van de Opvoeding met het CJG Laak en een Stadsdeeldebat met professionals, ouders en vrijwilligers.</p> <p>Op de eigen website van het project en in de projectkranten kunnen ouders verhalen van anderen nalezen en zijn tips vermeld.</p>
Toepassing bij migranten	Het materiaal spreekt vooral migranten zeer goed aan: de kleurrijke tentoonstelling met daarin herkenbare migrantengezinnen en de themakranten (<i>Loslaten en grenzen stellen; Leren, thuis en op school; Wie doet wat m/v?</i>). De methodiek van gelijkwaardig contact met vrijwillige gespreksleiders die zelf van verschillende afkomst zijn, werkt goed. De insteek is positief (burgerschap) en niet vanuit een hulpverleningsgedachte. Daardoor voelen mensen zich serieus genomen. Ten slotte is ook het netwerken met de juiste lokale partners en organisaties een kracht van het project.
Onderzoek effectiviteit onder migranten	Er is aanvullend onderzoek gedaan naar de kloof tussen de vraag bij migranten en het aanbod van bestaande opvoedingsondersteuning. Hieruit blijkt dat er meer behoefte is aan projecten als OSA. Vrijwel alle dialoogbijeenkomsten zijn gemonitord en geëvalueerd. Er is nog geen langetermijnstudie naar de effecten gedaan, de reacties zijn wel zeer positief.
Bereik van migranten	Omdat de OSA-bijeenkomsten vertrouwelijk waren, is er niet specifiek op afkomst geregistreerd. Wel is bekend dat in totaal ruim 900 mensen hebben meegepraat in de dialoogsessies. Hiervan was naar schatting 80 procent allochtoon. Ook was een ruime meerderheid vrouw; de mannen waren in de minderheid.
Ontwikkelaar	Samenwerking van: Stichting VluchtelingenWerk Zuidvleugel, locatie Den Haag, stichting Yasmin, Unit MCI (MOOI) en Bibliotheek Den Haag. Plus initiatiefnemer Mieke Schlaman, fotografe. Projectleiderschap in 2008 en 2009 bij VluchtelingenWerk. Mogelijk vanaf januari 2010 bij Stichting MOOI, afhankelijk van vervolgfianciering.

Naam		Opvoeden tussen twee culturen
Doel	<p>Het vergroten van het bewustzijn bij het opvoeden van de kinderen tussen twee culturen. De mogelijkheden om je eigen waarden en normen te behouden zonder dat je je eigen participatie in de Nederlandse samenleving tekortdoet, worden zichtbaar gemaakt en overgedragen. Aan het eind van de cursus is het bewustzijn van moeders over diverse opvoedingsmogelijkheden vergroot. Hierdoor zijn ze in staat hun eigen opvoeding aan te passen aan de Nederlandse samenleving, zonder hun eigen identiteit te verliezen.</p>	
Doelgroep	(Marokkaanse) moeders.	
Aanpak	<p>Via themabijeenkomsten worden verschillende moeders geholpen en ondersteund bij opvoedproblemen. Elke keer dragen moeders zelf de te bespreken thema's aan. Het is een groepsgewijze toepassing. Door het uitwisselen van ervaringen leren moeders hoe ze in verschillende situaties met hun kinderen kunnen omgaan en wat de effecten zijn van hun eigen gedrag op hun kind. Het algemene effect is dat moeders leren grenzen aan te geven en weten hoe ze het gedrag van hun kind op een positieve manier kunnen sturen.</p>	
Toepassing bij migranten	<p>De interventie is voornamelijk ontwikkeld voor Marokkaanse moeders. Er wordt met verschillende competenties gewerkt. De vertrouwenspersonen hebben levenservaring, zijn integer en hebben een evenwichtige persoonlijkheid. Daarnaast zijn de vertrouwenspersonen communicatief vaardig (Nederlands/Berbers-Arabisch), hebben zij inzicht in aard en omvang van (multi)problematiek van Marokkaanse gezinnen, culturele waarden en normen van Marokkaanse gezinnen en kennis van de Nederlandse samenleving en Nederlandse waarden en normen. Er zijn vrouwelijke vertrouwenspersonen die zich in eerste instantie op de moeders richten. Vaders zijn vaak onvoldoende betrokken bij de opvoeding, maar worden wel zo veel mogelijk betrokken bij de aanpak.</p>	
Onderzoek effectiviteit onder migranten	<p>Er heeft onderzoek plaatsgevonden naar de effectiviteit van de interventie.</p> <p><i>Resultaten 2008:</i> De moeders hebben geleerd wat het betekent om kinderen op te voeden in Nederland. Een breed palet aan thema's is de revue gepasseerd. Met elkaar hebben ze besproken hoe ze moeilijke aspecten van het opvoeden ('nee' zeggen, grenzen stellen, wat mag wel en wat niet etc.) kunnen aanpakken. Door er met elkaar over te praten, hebben moeders gezien dat ze niet alleen staan in hun problemen en dat ze elkaar ook om advies en hulp kunnen vragen. De moeders hebben aan het einde van de cursus aangegeven dat ze graag willen doorgaan en dat ze veel hebben geleerd over het leren stellen van grenzen.</p>	
Bereik van migranten	<p><i>Aantallen 2008:</i> 44 moeders volgden de cursus over opvoeding.</p> <p>In 2009 wil Al Amal ruim honderd verschillende moeders via themabijeenkomsten helpen en ondersteunen bij opvoedproblemen. De moeders dragen elke keer zelf de thema's aan waarover ze met elkaar in gesprek willen gaan.</p>	
Ontwikkelaar	Stichting Al Amal, Utrecht	

Naam		Peer-preventie en veiligheid
Doel	<p>Het terugdringen van de aanwas van nieuwe Marokkaanse veelplegers en het versterken van de sociale cohesie binnen de Marokkaanse gemeenschap in Kanaleneiland-Noord (Utrecht).</p>	
Doelgroep	Marokkaanse jongens.	

Aanpak	Marokkaanse jongeren worden ingezet als intermediair om de eigen doelgroep te benaderen met een preventieve boodschap. Tijdens de projectontwikkeling gaven Marokkaanse jongens aan dat een dergelijke methodiek mogelijk ook werkt ter preventie van criminaliteit.
Toepassing bij migranten	Het project is specifiek gericht op Marokkaanse jongens en maakt in de aanpak ook gebruik van Marokkaanse jongens.
Onderzoek effectiviteit onder migranten	Het Trimbos-instituut heeft het project geëvalueerd. Het rapport is echter niet te achterhalen.
Bereik van migranten	Er zijn geen gegevens gevonden over het bereik.
Ontwikkelaar	FORUM, Trimbos-instituut, DMO gemeente Utrecht, Jeugdwelzijnswerk Utrecht

Naam Peer-preventie minderjarige asielzoekers	
Doel	Voorkomen van problematisch middelengebruik.
Doelgroep	Minderjarige asielzoekers.
Aanpak	De interventie is een peer-preventiemethodiek waarbij jonge asielzoekers hun leeftijdsgenoten in klassenverband voorlichting geven over alcohol, drugs en andere verslavende middelen. De peers zijn geselecteerd en getraind door het CAD. Samen met de jongeren werd onder andere een bordspel ontwikkeld.
Toepassing bij migranten	Het project is speciaal ontwikkeld voor asielzoekers.
Onderzoek effectiviteit onder migranten	Voor zover bekend is er geen effectonderzoek voorhanden.
Bereik van migranten	Er zijn geen gegevens gevonden over het bereik.
Ontwikkelaar	CAD Drenthe

Naam Piep zei de muis	
Doel	Een bijdrage leveren aan het voorkomen van psychische problemen bij de kinderen als gevolg van psychische en/of verslavingsproblemen van een of beide ouders.
Doelgroep	Kinderen van 4-8 jaar van ouders met een lage SES in achterstandswijken die kampen met psychische, psychosociale en/of verslavingsproblemen.
Aanpak	<p>Aanmelding van kinderen en gezinnen vindt plaats door school, jeugdgezondheidszorg en ouders zelf. De aanpak bestaat uit drie onderdelen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • informatiebijeenkomst voor eerstelijnswerkers; • een vaste club voor kinderen van 4-8 jaar; • ouderbijeenkomsten en steun op maat voor ouders. <p>De kinderclub behandelt spelenderwijs de volgende thema's: 'je mag er zijn', verdrietig zijn, bang zijn, blij zijn, positief zelfbeeld, wie zijn er belangrijk voor je en je sterk voelen. Thema's die tijdens de ouderbijeenkomsten aan bod komen, zijn: de ideale ouder, angst bij kinderen, de opvoeding van kinderen als je problemen hebt en de ontwikkeling van een netwerk. Daarnaast ontvangen ouders individuele ondersteuning die ingaat op hun vragen en behoeften.</p> <p>Landelijke verspreiding van het draaiboek en de training van uitvoerders worden verzorgd door het Trimbos-instituut.</p>

Toepassing bij migranten	<p>Het programma is zo ontwikkeld dat kinderen met een taalachterstand of met verschillende culturele achtergronden goed kunnen meedoen aan het programma. Het is speels, weinig 'talig' en het is afwisselend, waardoor er altijd onderdelen zijn die het kind aanspreken (spel, knutselen, drama). De non-verbale aanpak sluit aan bij de beleving en vermogens van ouders en kinderen.</p> <p>Er wordt rekening gehouden met de verschillende culturele achtergronden. Zo wordt bijvoorbeeld met ouders niet over psychische problematiek gesproken, maar over 'veel stress en spanningen' binnen het gezin. Op deze manier wordt er niet stigmatiserend gewerkt en is het mogelijk grote groepen allochtone gezinnen te bereiken.</p> <p>Per wijk verschilt de samenstelling van de groep; dit is afhankelijk van de bevolkingsopbouw van de wijk waar de Piep-groep draait. De groep is altijd een goede afspiegeling van de bevolkingsopbouw van de wijk. Er wordt gezocht naar een gezinsbegeleidster die aansluit bij de culturele achtergrond van de gezinnen. Zo wordt een eventueel taalprobleem overbrugd en is het mogelijk cultuurspecifiek te werken.</p>
Onderzoek effectiviteit onder migranten	<p>In 2007 is er een onderzoek uitgevoerd door een stagiaire van RIAGG Amersfoort. Daaruit bleek dat de doelgroep wordt bereikt en dat de deelnemende ouders aangeven dat veel kinderen baat hebben bij de Piep-club, gelukkiger zijn en minder probleemgedrag vertonen.</p> <p>Op dit moment loopt er een veranderonderzoek van het Trimbos-instituut naar de werking van de interventie. In het najaar 2010 hoopt men de resultaten hiervan te kunnen publiceren.</p>
Bereik van migranten	<p>Van de deelnemende kinderen maakt 93 procent het hele programma af. Meer dan de helft van de deelnemende kinderen heeft een andere culturele achtergrond dan de Nederlandse:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nederlands 109 • Turks 57 • Marokkaans 36 • Antilliaans/Surinaams 15 • Irakees 5 • Afghaans 4 <p>Verder nemen er kinderen deel uit Bosnië, Rusland, Syrië, Finland, Jemen, Eritrea, Ethiopië, Soedan, Tunesië, Schotland, Somalië, Duitsland, Azerbeidzjan, Pakistan en Koeweit, naast Hindoestaanse en Palestijnse kinderen.</p>
Ontwikkelaar	Stichting Welzijn Amersfoort

Naam	Power
Doel	<p>Het zelfvertrouwen van allochtone jongeren versterken en de aansluiting bij de Nederlandse samenleving bevorderen door:</p> <ul style="list-style-type: none"> • de sociale integratie, de alledaagse competentie en het gevoel van identiteit van de jongeren te vergroten en te versterken; • de waardeoriëntatie te beïnvloeden.
Doelgroep	<p>Allochtone jongens en meisjes (tussen 11 en 19 jaar) die dreigen te marginaliseren. Deze jongeren vertonen risicovol internaliserend of externaliserend gedrag, maar hebben geen ernstige gedrags- of psychiatrische klachten. Hun gedrag kan worden beïnvloed door een intensief en veelomvattend preventieproject, zoals het empowermentprogramma. Inmiddels hebben vele jongeren gebruikgemaakt van het programma, onder wie Marokkaanse jongens, Turkse jongens en meiden en Antilliaanse meiden. De cursus wordt meestal uitgevoerd in groepen jongens óf meisjes met dezelfde culturele achtergrond.</p>
Aanpak	<p>Het empowermentprogramma bestaat uit de volgende onderdelen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • empowermenttraining 'Heb je Power?' voor de jongeren; • train-de-trainercursus; • een onderdeel 'peer-support'; • een cursus voor ouders; • een onderdeel 'community approach'. <p>Centraal in het empowermentprogramma staat de training voor de jongeren. In een training leren jongeren vaardigheden waarmee ze controle krijgen over hun leven en hun toekomst in eigen handen nemen. Aan de hand van rollenspelen, casuïstiek en observaties kunnen jongeren zich in deze cursus onder leiding van een trainer en eventueel met gebruikmaking van rolmodellen, houdingen en vaardigheden eigen maken die noodzakelijk zijn voor maatschappelijk succes. De cursus bestaat uit dertien modules over diverse thema's, zoals: culturele identiteit, relaties en seksualiteit, omgaan met frustratie en gezondheid en middelengebruik. De uitvoering van een module duurt ongeveer een dagdeel van 3 uur. De trainer volgt bij het Trimbos-instituut een train-de-trainercursus. Het empowermentprogramma kan worden uitgevoerd door welzijns- en hulpverleningsinstellingen die te maken hebben met sociale en maatschappelijke problematiek van allochtone jongeren. De modules en opdrachten zijn ook afzonderlijk te gebruiken bij voorlichtingen, themabijeenkomsten of andere gerichte interventies.</p>
Toepassing bij migranten	<p><i>Power</i> is gebaseerd op succesvolle empowermentprogramma's die in de Verenigde Staten zijn ontwikkeld om vooral zwarte jongeren betere integratie- en ontwikkelingskansen te geven. Het Nederlandse programma sluit aan bij en houdt rekening met de multiculturele Nederlandse samenleving en de specifieke problemen die de verschillende allochtone groepen en de omringende samenleving daarbij ondervinden.</p>
Onderzoek effectiviteit onder migranten	<p>Onderdeel van het programma is evaluatie onder de cursisten. Zij vullen aan het begin en na afloop van de cursus een vragenlijst in. Aan de hand hiervan zijn verschuivingen in kennis, denken en gedrag te bepalen. Momenteel voert het Trimbos-instituut onderzoek uit naar de effecten van de <i>Power</i>-cursus.</p>
Bereik van migranten	<p>Er zijn geen gegevens beschikbaar over het bereik van het programma.</p>
Ontwikkelaar	<p>Trimbos-instituut, Utrecht</p>

Naam	Speelgoed voor goed gedrag
Doel	Bevorderen goed gedrag van kinderen en tegengaan van overlast en vandalisme.
Doelgroep	Kinderen van 3 t/m 14 jaar.
Aanpak	Door middel van goed gedrag kunnen kinderen speelgoed lenen uit een spelcontainer die in hun wijk staat. In de spelcontainers zijn allerlei soorten speelgoed aanwezig. Onder bepaalde voorwaarden (via een gratis pasje) kan dit worden uitgeleend aan kinderen in de leeftijd van 3 t/m 14 jaar. Uit de brochure: 'Je mag speelgoed lenen als je bijvoorbeeld kleine karweitjes doet op het plein, o.a. kleine kinderen helpt met fietsen, het plein aanveegt of papiertjes "hapt", meehelpt met allerlei spelletjes, geen andere kinderen pest, luistert naar de juf en meester en natuurlijk niets kapotmaakt.'
Toepassing bij migranten	Wordt ingezet in de Haagse wijk Transvaal met een hoge concentratie migranten. Het bereik onder migranten is dus groot.
Onderzoek effectiviteit onder migranten	Er is geen formeel onderzoek gedaan naar de effectiviteit, maar de ervaringen zijn positief. Vanaf het begin is de spelcontainer een groot succes. Binnen drie maanden waren er al ongeveer 350 kinderen lid van het Haagse Hopje op het Kaapseplein. Nadat het Haagse Hopje een halfjaar op het plein had gestaan, kon een functionaris van Stadsbeheer vertellen dat het vandalisme met ongeveer 70 procent was afgenomen.
Bereik van migranten	In 2004 was het aantal deelnemende kinderen in de Haagse wijk Transvaal ongeveer 3000. Vooral veel kinderen van ouders met lage inkomens, allochtoon én autochtoon, die thuis weinig speelgoed hadden, maakten gebruik van de spelcontainer.
Ontwikkelaar	Werkgroep Haagse Hopjes Transvaal

Naam	Tawazoun
Doel	Voorkomen dat jonge Marokkaanse risicojongeren (verder) afglijden naar crimineel gedrag om zo de objectieve en subjectieve veiligheid in de wijk te verhogen.
Doelgroep	(Met name) Marokkaanse jongens/meisjes tussen de 8 en 12 jaar met gedragsproblemen en de opvoeders van deze jongens en meisjes.
Aanpak	Jongens/meisjes krijgen vier middagen in de week intensieve begeleiding. Van maandag t/m donderdag komt er iedere middag een begeleider van <i>Tawazoun</i> op bezoek. Die maakt een praatje met de jongens, neemt de dag met ze door en leert hun hoe ze moeten omgaan met andere jongeren. Een voorwaarde voor deelname is dat de jongens op een of twee leefgebieden sociale problemen hebben (in de klas, op straat of thuis). De kinderen leren omgangsvormen, worden begeleid bij hun huiswerk en leren gestructureerd met hun vrije tijd om te gaan. De groep bestaat uit maximaal vijftien jongeren. Als basis voor elke bijeenkomst geldt een thema, dat maandelijks wisselt. De kinderen worden op een positieve manier gestimuleerd, goed gedrag wordt beloond, ongewenst gedrag wordt besproken. Kinderen maken gedurende één jaar gebruik van dit begeleidingstraject. Aan het begin van het traject worden er door <i>Tawazoun</i> , ouders en kind leerdoelen opgesteld. Hier wordt gedurende het jaar aan gewerkt.
Toepassing bij migranten	Zie 'Doelgroep'.
Onderzoek effectiviteit bij migranten	Er heeft onderzoek plaatsgevonden naar de effectiviteit van onder andere de methodiek van de interventie <i>Forza</i> . Dezelfde methodiek wordt gehanteerd in <i>Tawazoun</i> . Er zijn plannen voor een nieuw onderzoek naar <i>Tawazoun</i> .

Bereik van migranten	De projectleiding heeft de beschikking over gegevens van het bereik van migranten.
Ontwikkelaar	Portes / Doenja Dienstverlening

Naam	Tussen In
Doel	Praktische ondersteuning van (Marokkaanse) gezinnen en doorverwijzen van gezinnen naar de reguliere hulpverlening.
Doelgroep	(Marokkaanse) multiprobleemgezinnen.
Aanpak	Stichting Al Amal voert deze interventie uit, met name binnen de Marokkaanse gemeenschap. Al Amal brengt daarbij voortdurend het belang van een goede opvoeding onder de aandacht van de ouders. Het welzijn van kinderen en moeders staat daarbij voorop. Het werken met vrouwelijke en mannelijke vertrouwenspersonen is hierbij cruciaal. Er zijn verschillende soorten trajecten: kort traject, lang traject, beroepskrachtraject en een urgentietraject.
Toepassing bij migranten	Er wordt met verschillende competenties gewerkt. De vertrouwenspersonen hebben levenservaring, zijn integer en hebben een evenwichtige persoonlijkheid. Daarnaast zijn vertrouwenspersonen communicatief vaardig (Nederlands/Berbers-Arabisch), hebben zij inzicht in aard en omvang van (multi)problematiek van Marokkaanse gezinnen, culturele waarden en normen van Marokkaanse gezinnen en kennis van de Nederlandse samenleving en Nederlandse waarden en normen. Het doel is dat de vertrouwenspersoon ten eerste het gezin weet te overtuigen van het belang hulp te accepteren en ten tweede het gezin doorverwijst naar het reguliere hulpverleningscircuit. De vertrouwenspersoon is geen hulpverlener, maar fungeert als gezagsdrager met een sterke voorbeeldfunctie. Deze voorbeeldfunctie is een belangrijk instrument van de vertrouwenspersoon. Vaak is dat de reden dat moeders het advies van de vertrouwenspersoon overnemen.
Onderzoek effectiviteit onder migranten	Er heeft onderzoek plaatsgevonden naar de effectiviteit van de interventie. <i>Resultaten 2008:</i> In totaal zijn 79 gezinnen uit hun isolement gehaald. Deze gezinnen ontvangen nu hulp uit het reguliere circuit.
Bereik van migranten	<i>Aantallen sept. 2007/ sept. 2008:</i> In totaal heeft Al Amal 79 gezinnen geholpen. 12 gezinnen zijn gesubsidieerd door het project <i>Onze Toekomst</i> van de gemeente Utrecht. De helft van deze gezinnen heeft Al Amal aangemeld gekregen via het officiële circuit (jeugdzorg, politie en Stade Profiel), de andere helft is via het eigen circuit van Al Amal binnengekomen. Daarnaast heeft Al Amal 67 gezinnen op vrijwillige basis geholpen. Alle gezinnen zijn doorverwezen naar het reguliere circuit. Bij 80 procent van deze gezinnen verricht Al Amal nog lichte nazorg. De samenwerking met voogden, Bureau Jeugdzorg, Altrecht, I-PSY etc. verloopt over het algemeen goed. In 2009 wil Al Amal 30 nieuwe multiprobleemgezinnen bereiken die met succes doorgeleid worden naar de reguliere hulpverlening. Tevens willen ze voor meer gezinnen subsidie ontvangen.
Ontwikkelaar	Stichting Al Amal

Naam	VerliesRouw.com (in ontwikkeling)
Doel	Voorkomen van (ernstige) rouwproblematiek door het bieden van informatie, ondersteuning en herkenning.
Doelgroep	<p>Jongeren van 12 tot 21 jaar met diverse culturele, religieuze en levensbeschouwelijke achtergronden (o.a. Turkse, Marokkaanse, Hindoestaanse, Chinese en Afghaanse migranten- en vluchtelingenjongeren en Nederlandse tieners en jongvolwassenen) in Nederland.</p> <p>Het gaat daarbij om jongeren met rouw- en verlieservaringen en om helpers, zoals familie, vrienden, vrijwilligers, docenten en professionele hulpverleners.</p>
Aanpak	<p>Hoofddoel is (ernstige) rouwproblematiek te voorkomen door het bieden van informatie, ondersteuning en herkenning aan jongeren met rouw- en verlieservaringen en daarbij aan te sluiten bij hun culturele/religieuze achtergrond.</p> <p>Daarnaast bieden de site, helpdesk en community, de rouw- en verliesgroepen, boekjes, filmpjes en brochures (materialen) en deskundigheidsbevordering de mogelijkheid tot:</p> <ul style="list-style-type: none"> • het doorbreken van taboes over dood en suicide en van het isolement van met name allochtone- en vluchtelingenjongeren en hun ouders; • het voorkomen van geweld en suicide door aandacht te besteden aan het leren omgaan met problemen, het uiten van gevoelens en gedachten en het leren vragen van hulp. Via de community is contact mogelijk met andere jongeren en via de helpdesk kunnen ook experts en geestelijk verzorgers worden ingeschakeld en kan informatie worden gegeven over hulpverleningsmogelijkheden en kan worden doorverwezen; • het bevorderen van integratie door informatie over rouw en verlies, leven en dood en steun en troost vanuit verschillende religies en levensbeschouwingen en door ervaringsverhalen van jongeren en voorbeeldfiguren. We leven in een multiculturele samenleving en worden geconfronteerd met overlijden en rouw bij jongeren en ouderen uit diverse culturen. De vraag om informatie vanuit de Nederlandse samenleving neemt toe; • het doen van onderzoek naar rouw en verlies onder allochtone en autochtone jongeren; • het ontwikkelen van materialen op het gebied van rouw en verlies die gebruikt kunnen worden door jongeren, ouders, scholen, hulpverleners, geestelijk verzorgers en overige experts; • het via de helpdesk signaleren van problemen en vragen op basis waarvan aanbevelingen mogelijk zijn voor verdere preventieve en hulpverleningsactiviteiten. <p>VerliesRouw.com gaat naar verwachting in de loop van 2010 online.</p>

Toepassing bij migranten	In de afgelopen jaren is door de ontwikkelaar op verschillende manieren kennis en ervaring opgedaan met rouw- en verlieservaringen van jongeren met verschillende culturele, religieuze en levensbeschouwelijke achtergronden. Uit deze ervaringen is onder meer gebleken dat jongeren juist in periodes van rouw en verlies op zoek zijn naar hun eigen wortels/bronnen en steun zoeken in het gezin, de familie of bij lotgenoten. Allochtone jongeren geven aan dat zij behoefte hebben aan informatie over rituelen en religie, over de oorzaak van het overlijden en het omgaan met verlies. In veel gezinnen is sprake van een hiërarchische structuur, waardoor jongeren vaak niet met hun ouders praten over het verlies en over hun gevoelens, en gewenste informatie niet wordt overgedragen. Allochtone jongeren geven ook aan dat ze op internetsites tevergeefs zoeken naar informatie die aansluit bij hun achtergrond en leefwereld. Er is wel informatie over rituelen, maar er is geen mogelijkheid voor herkenning via verhalen van anderen. Ook in aangeboden bronnen van steun en troost en informatie over hoe om te gaan met boosheid, verdriet, stress en conflicten vinden zij te weinig herkenning, omdat informatie uit deze bronnen volgens hen niet aansluit bij hun cultuur/religie en belevingswereld. VerliesRouw.com is vooral ontwikkeld voor jongeren met verschillende achtergronden en sluit aan bij de geconstateerde behoeften zoals hier beschreven.
Onderzoek effectiviteit onder migranten	Het project is nog in ontwikkeling.
Bereik van migranten	Het project is nog in ontwikkeling.
Ontwikkelaar	Stichting De Jutters, Den Haag

Naam	VoorUit
Doel	<p>Het bevorderen van de integratie van de verschillende bevolkingsgroepen in woonwijken. Het project creëert een ontmoeting tussen autochtonen en allochtonen. De activiteiten zijn erop gericht de relaties tussen autochtonen en verschillende etnische groepen duurzaam op te bouwen.</p> <p>De belangrijkste beoogde effecten van het project zijn drieledig:</p> <ul style="list-style-type: none"> • een toename van de onderlinge betrokkenheid; • een verbetering van de integratie tussen de in de wijken wonende Amsterdammers, allochtoon en autochtoon; • meer <i>meeting grounds</i> creëren tussen allochtonen en autochtonen, in de wijken zelf en daarbuiten (universiteit, musea, sportwedstrijden, kranten lezen, en het leven in Nederland beter leren kennen).
Doelgroep	<p>Allochtone kinderen van 4 tot 12 jaar.</p> <p>Allochtone jongeren van 12 tot 16 jaar.</p> <p>Door de kinderen die deelnemen aan de activiteiten worden ook de ouders bereikt.</p>

Aanpak	<p>Stimuleren van de ontmoeting.</p> <p>Onderdeel van het project is het stimuleren van de ontmoeting tussen autochtoon en allochtoon. Dit omvat diverse activiteiten, dagelijkse ontmoetingen op straat en het organiseren van evenementen. Kenmerkend voor het project is dat de studenten in de wijk wonen en daar ook hun activiteiten uitvoeren.</p> <p>Het is geen vrijblijvend project. De laagdrempeligheid is bereikt door samen met de bewoners te leven en onderdeel te zijn van de buurt. Op deze manier worden de studenten zichtbaar en is het leggen van contact voor beide partijen makkelijker en toegankelijk.</p> <p>De studenten rapporteren wekelijks. De rapportages dienen niet alleen ter verantwoording van de activiteiten, maar ook ten behoeve van de ontwikkeling van het project en de wetenschap.</p>
Toepassing bij migranten	Doordat autochtone studenten in woonwijken van hoofdzakelijk allochtone afkomst wonen en daarin werkzaamheden verrichten met de burens, wordt er automatisch een brug geslagen. De studenten vormen een onderdeel van de wijk. Met een <i>low key</i> -benadering is de wederzijdse acceptatie een feit.
Onderzoek effectiviteit onder migranten	Is er nog geen effectonderzoek beschikbaar.
Bereik van migranten	Het project is vooral gesitueerd in gemengde en zwarte wijken.
Ontwikkelaar	Liora Eldar, Stichting Studenten Samenleving, VU Amsterdam

Naam	VraaghetAli.nl (in ontwikkeling)
Doel	<ul style="list-style-type: none"> • Het helpen van jongeren uit Amsterdam e.o. met vragen van sociale, maatschappelijke en juridische aard door middel van een laagdrempelig, anoniem en gratis digitaal loket. • Het ontwikkelen van een succesvolle digitale aanvulling op de JongerenServicePunten (JSP's) in Amsterdam. • Het helpen van jongeren met vragen van sociale, maatschappelijke en juridische aard door middel van een laagdrempelig en gratis digitaal loket. • Het bevorderen van de kennis en het gebruik van hulpverleningsinstanties onder allochtone jongeren in Nederland en in Amsterdam in het bijzonder. • Het bevorderen van de kennis bij hulpinstanties inzake de behoeften van jongeren door middel van inventarisatie van hulpvragen en gerichte onderzoeken. • Het geven van gevraagd en ongevraagd advies aan instanties over het verbeteren van hun digitale loketfunctie. • Het helpen van allochtone stagiaires bij het vervullen van hun stages op sociaal-maatschappelijke en juridische dienstverlening. • Het helpen van stagiaires bij het omgaan van hulpvragen van jongeren met een andere etnische, culturele en religieuze achtergrond. • Het opzetten van een kennisdatabase betrekking hebbend op de aard en de omvang de problematiek van allochtone jongeren door het systematisch en gestructureerd bijhouden van (geanonimiseerde) statistieken. • Een bijdrage leveren aan het ontwikkelen van de juiste vormen van digitalisering van de hulpverlening, met name de loketfunctie voor de eerste hulpvragen.

Doelgroep	<p>Er is sprake van twee doelgroeprofielen.</p> <p>Als digitale vraagbaak is het project gericht op alle jongeren in Amsterdam en omstreken.</p> <p>Als 'digitale aanvliegroete' voor de JSP's is het project gericht op jongeren met zogenoemde multiproblematiek. Door deze jongeren te koppelen aan een coach van het JSP kunnen ze tijdig verder worden geholpen.</p> <p>Gezien de toonzetting van het project en de etnische samenstelling van Amsterdam-West zal het merendeel van de bezoekers/vragenstellers een allochtone/islamitische achtergrond hebben.</p> <p>De leeftijd van de doelgroep zal variëren van 12 tot 25 jaar.</p>
Aanpak	<p>De website van dit project heet inmiddels 'Vraag het Lina'. Het is een aantrekkelijke, op jongeren gerichte website met daarachter een gedegen helpdesk-omgeving. Jongeren kunnen van 9 tot 5 direct chatten met medewerkers van VraaghetAli. De helpdesk is ook telefonisch te benaderen. Een vragensteller kan er ook voor kiezen een e-mail te sturen. Dit kan ook buiten werktijden.</p> <p>Iedereen krijgt direct een reactie en ontvangt binnen 24 uur antwoord.</p> <p>Wanneer de vraag niet eenduidig te beantwoorden is of vraagt om een vervolgactie, wordt de vragensteller gekoppeld aan een concreet persoon binnen de relevante (zorg-)instelling. Jongeren met zogenoemde multiproblematiek worden gekoppeld aan een coach van een van de JSP's in Amsterdam-West. Deze coach houdt een intakegesprek waarin er een begin wordt gemaakt met een persoonlijk ontwikkelingsplan om de jongere vooruit te helpen.</p> <p>Alle contacten worden digitaal opgeslagen en geregistreerd volgens een vast draaiboek zodat er een (anonieme, want geen naw-gegevens) cliënthistorie ontstaat die automatisch verschijnt wanneer de cliënt weer contact opneemt. Deze gegevens zijn ook nodig voor het onderzoek dat aan het eind van het project zal worden gedaan. Naast de contactfunctie heeft VraaghetAli.nl ook een naslagfunctie. De belangrijkste onderwerpen voor jongeren worden samenhangend aangeboden in een Veelgestelde Vragenlijst. Deze lijst wordt regelmatig geactualiseerd met informatie die voortvloeit uit de ervaringen van de JSP's en de helpdesk.</p> <p>De Veelgestelde Vragen zijn ingedeeld naar thema: geld, werk, opleiding, schulden, zorg en justitie.</p> <p>Enkele testen bij de doelgroep wezen uit dat jongeren hun problemen eerder vertellen aan een meisje of vrouw. Daarom is de naam van de interventie (en die van de website) veranderd in 'Vraag het Lina'. De website is sinds begin 2010 online.</p>
Toepassing bij Migranten	De hulp is vooral gericht op allochtone jongeren.
Onderzoek effectiviteit onder migranten	Onderzoek wordt pas later, na afloop van de projectperiode, gedaan.
Bereik van migranten	Onderzoek wordt pas later, na afloop van de projectperiode, gedaan.
Ontwikkelaar	Stichting Maroc.NL is initiatiefnemer van VraaghetAli. Het project wordt uitgevoerd met de volgende projectpartners: Stichting Dock (uitvoerder JSP Geuzenveld), KoersNieuw-West (vertegenwoordiger van de stadsdelen in Amsterdam-West), en Calibris (expertisecentrum stage-innovaties).

Naam	Welkom op school
Doel	Preventie van psychosociale problemen bij nieuwkomersleerlingen.
Doelgroep	Nieuwkomerskinderen.
Aanpak	De interventie omvat een lessenserie die wordt uitgevoerd door docenten en mentoren die in opvangklassen in het voortgezet onderwijs lesgeven aan migranten- en vluchtelingenjongeren. De 21 lessen zijn gedetailleerd beschreven, zodat leerkrachten met een geringe voorbereidingstijd kunnen volstaan. Naast de handleiding is er een werkboek voor de leerlingen, waarin zij de opdrachten uit de lessen kunnen verwerken. Na de beëindiging van de lessenserie behouden deze leerlingen daardoor als herinnering een persoonlijk document. In de lessen komen na de kennismaking onderwerpen aan de orde als school, thuis, verschillen tussen 'daar' en 'hier', leven in Nederland, vriendschap, verliefdheid, vrije tijd, discriminatie, gezondheid en toekomst. Nieuwkomers kunnen met <i>Welkom op school</i> aan de slag vanaf het moment dat zij ongeveer twee maanden in Nederland op school zitten. Veel opdrachten zijn non-verbaal of kunnen met een geringe vaardigheid in het Nederlands worden uitgevoerd.
Toepassing bij migranten	De methode is speciaal ontwikkeld voor nieuwkomers.
Onderzoek effectiviteit onder migranten	Er is geen effectonderzoek voorhanden.
Bereik van migranten	Er zijn gegevens over het bereik van de interventie, maar die waren niet beschikbaar voor deze overzichtsstudie.
Ontwikkelaar	Pharos, Utrecht

Naam	YouXme.nl
Doel	Informatie en advies over partnerkeuze en seksualiteit.
Doelgroep	Turkse, Marokkaanse en Hindoestaanse jongeren met vragen en/of problemen met betrekking tot partnerkeuze.
Aanpak	YouXme.nl is een forum om ervaringen uit te wisselen en waar de mogelijkheid bestaat direct advies in te winnen bij seksualiteitsdeskundigen van de Rutgers Nisso groep.
Toepassing bij migranten	YouXme.nl is speciaal ontwikkeld voor migrantenjongeren en sluit aan bij hun vragen en behoeften.
Onderzoek effectiviteit bij migranten	Er is geen effectonderzoek voorhanden.
Bereik van migranten	Er zijn geen registratiegegevens gevonden over het bereik van de website.
Ontwikkelaar	Rutgers Nisso groep

Naam	& U meidenproject
Doel	Een groep meiden uit etnische minderheidsgroepen sterker en zekerder te maken in hun zelfbeeld en multiculturele identiteit. Meiden die lastig meekomen op school of problemen ondervinden in het dagelijks leven worden gekoppeld aan een maatje. Ze krijgen extra aandacht in de vorm van steun, vriendschap en advies.
Doelgroep	Meiden uit etnische minderheidsgroepen van 15-18 jaar.

Aanpak	<p>In de vorm van coaching proberen mentoren ('maatjes') de meiden meer bewust te maken van hun eigen kwaliteiten. Zelfredzaamheid, het opbouwen van zelfvertrouwen en het besef krijgen dat jouw keuze er wel degelijk toe doet, zijn de belangrijkste pijlers van het project.</p> <p>Drie elementen zijn van belang, benadrukt ontwikkelaar Two Get There: het rolmodelconcept, interculturele betrokkenheid en het inzetten van jonge mensen als vrijwilliger. 8 U meidenprojecten zijn er in verschillende steden, zoals Amersfoort, Nijmegen, Rotterdam en Veenendaal. Er zijn verschillende aantallen koppels gevormd, variërend van 9 t/m 23.</p>
Toepassing bij migranten	<p>Coaches ('maatjes') hebben bij voorkeur een sociaalagogische achtergrond. Belangrijker is dat coaches sterk in hun schoenen staan en bereidt zijn trainingen te volgen. Het verantwoordelijkheidsgevoel en het rolmodelaspect van de coach vormen ook belangrijke aspecten.</p>
Onderzoek effectiviteit bij migranten	<p>Er heeft onderzoek plaatsgevonden naar de effectiviteit van de interventie. De methodiek is succesvol gebleken.</p>
Bereik van migranten	<p>Er zijn gegevens bekend bij Two Get There over hoeveel meiden uit etnische minderheidsgroepen jaarlijks worden bereikt.</p>
Ontwikkelaar	<p>Two Get There</p>

Bijlage 4

Interventies die niet in aanmerking komen voor de overzichtsstudie

Deze bijlage toont de namen van de interventies die niet in aanmerking komen voor de overzichtsstudie. Dat gebeurt in de vorm van twee overzichten.

Beoordeeld voor de databank Effectieve Jeugdinterventies

Dit overzicht omvat de namen van interventies die beoordeeld zijn voor de databank Effectieve Jeugdinterventies en die (nog) niet in de databank zelf kunnen worden opgenomen. Daarbij is steeds de categorie vermeld waarin de interventie op de website van de databank staat en – in de meeste gevallen – de reden waarom. Die categorieën zijn:

- ‘op de drempel’: deze interventies worden vooralsnog niet opgenomen in de databank omdat de beschrijving of de theoretische onderbouwing nog onvoldoende is.
- ‘niet opgenomen’: deze interventies komen om verschillende redenen niet in aanmerking voor de databank.

Ahmed, Fatima & Kenneth op stage – niet opgenomen – wordt niet meer uitgevoerd

All stars – onderdeel van Catch

Arazzi-project – niet opgenomen – wordt niet meer uitgevoerd

Assertive Community Treatment (ACT) – niet opgenomen – geen interventie

Begeleiding allochtone gezinnen – niet opgenomen – geen contactpersoon

Bij de hand – op de drempel – er zijn genoeg alternatieven

Catch – op de drempel – geen eenheid in werkwijze, onvoldoende onderbouwd

Directieve thuisbehandeling – speciale variant voor allochtone gezinnen – niet opgenomen – geen contactpersoon/organisatie

Doorstart – (A) – op de drempel – nog in ontwikkeling

Fantasia – (A) – op de drempel

Horen zien zeggen – niet opgenomen – wordt niet meer uitgevoerd

In gesprek met Marokkaanse ouders – niet opgenomen – wordt niet meer uitgevoerd

Ik & Co – niet opgenomen – vervangen door *Ko totaal*

Jan Klaassen gaat op stap – niet opgenomen – wordt niet meer uitgevoerd

KEM – niet opgenomen – wordt niet meer uitgevoerd

Met sprongen vooruit – niet opgenomen – wordt niet meer uitgevoerd

Opvoeden zo verder – niet opgenomen – vervangen door *Opvoeden & zo.*

Peer-project Chebbab – niet opgenomen – wordt niet meer uitgevoerd

PeuterTaal – niet opgenomen – niet beschikbaar voor verspreiding

Praten met jonge kinderen – op de drempel – voldoende alternatieven

Roots – niet opgenomen – geen contactpersoon/organisatie

Rugzak – op de drempel – er zijn genoeg alternatieven

Silk – niet opgenomen – geen contactpersoon/organisatie
Speeltaal – niet opgenomen – wordt niet meer uitgevoerd
Stap Door – niet opgenomen – wordt niet verder ontwikkeld
Stap Rond – niet opgenomen – wordt niet meer uitgevoerd en is vervangen door *Ouders actief*
Taalplan – niet opgenomen – wordt niet meer uitgevoerd
TRIAS – niet opgenomen – wordt niet meer uitgevoerd

Niet beoordeeld voor de databank Effectieve Jeugdinterventies

Dit overzicht betreft de namen van activiteiten en interventies die niet op de website van de databank staan en die voor deze studie zijn gescand maar daarin niet zijn meegenomen. Achter de naam van de interventies staat kort de reden hiervan vermeld.

Allochtone ouders en sova-training – maakt deel uit van een interventie
Altra thuis – is niet preventief
Altra Boppi – geen informatie gevonden
Boy 4-ever – geen voorzieningen/onderzoek gericht op migranten
GGZ kiest kleur – geen jeugdinterventie
Just Luke U – is geen interventie maar een dvd
Leefwereldwerk – geen interventie
MMVE socialevaardigheidstraining – geen voorzieningen/onderzoek gericht op migranten
Moeders voor moeders – stopt binnenkort
Omgaan met pubers in twee culturen – nog in ontwikkeling
Project Zorg en diversiteit – nog niet gestart
Steun aan ouders van kinderen met taalproblemen – geen informatie gevonden
Tienermoederhuis – geen interventie

Bijlage 5

Aandachtspunten van de Meetladder Diversiteit Interventies

Binnen de Meetladder Diversiteit Interventies worden tien aandachtspunten onderscheiden. De eerste drie betreffen de methodische kern van interventies, de daarop volgende zeven hebben betrekking op de voorwaarden voor effectiviteit.

1. Theorie: analyse van de problematiek
Is het theoretisch model geldig voor diverse groepen?
2. Doelen van de interventie
Is er consensus over de problemen en hun oplossing?
Zijn de doelen uitgewerkt in voor de cliënt belangrijke waarden, opvattingen en strategieën?
3. Aanpak
Zijn de werkzame componenten van de interventie geldig voor diverse groepen jongeren/
gezinnen?
4. Communicatie
Gebruik van de moedertaal, aanpassing taalgebruik
5. Competenties professionals
Kennis, vaardigheden, attituden
6. Bereiken en vasthouden
Toeleiden, motiveren, aandacht voor de persoon en haar/zijn omstandigheden
7. Betrokkenheid van cliënten/doelgroepen
Participatie bij de ontwikkeling of aanpassing van interventies
8. Screening/diagnose
Geldigheid van instrumenten en procedures
Aandacht voor de visie van de cliënt
9. Institutionele context
Draagvlak, diversiteitsbeleid, personeelsbeleid
10. Onderzoek
Gegevens over bereik en effectiviteit
Aandacht voor diversiteit

Bijlage 6

Deelnemers expertmeeting

Op 27 mei vond er, georganiseerd door het Nederlands Jeugdinstituut en COT Instituut voor Veiligheid en Risicomanagement, een expertmeeting plaats om de voorlopige bevindingen te bespreken van de *Overzichtsstudie interventies voor migrantenjeugd* en de *Kennissynthese polarisatie en radicalisering* (een tegelijk gestart project uit het ZonMw-programma *Diversiteit in het jeugd-beleid*). Hierbij waren de volgende personen aanwezig:

Margo van den Berg	ZonMw
Ligaya Butalid	ZonMw
Hans Bellaart	FORUM
Benjamin Brown	FORUM
Corine van Egten	E-Quality
Joke van Wieringen	RIVM/Centrum Jeugdgezondheid
Marianne Berger	Nederlands Jeugdinstituut
Deniz Ince	Nederlands Jeugdinstituut
Gert van den Berg	Nederlands Jeugdinstituut
Laurens van der Varst	COT
Marco Zannoni	COT
Loes Wesselink	Gemeente Rotterdam
Erica Faber	Ministerie van WWI
Ab van de Wakker	het PON, Academische Werkplaats Noord-Brabant
Jessie Hermans	GGD Utrecht
Glenn Helberg	Riagg Rijnmond
Irish Verweij	D-Differentz, GGZ Buitenamstel
Tineke Beirens	GGD Rotterdam, Academische Werkplaats Rotterdam
Trees Pels	Verwey-Jonker Instituut, Academische Werkplaats Amsterdam
Hammadi Edehbbia	Indigo
Bulut Erciyas	Indigo
Adèle Diepenmaat	GGD Amsterdam
Monique l'Hoir	TNO Kwaliteit van Leven / Preventie en Zorg
Alette Broekens	OCW Gemeente Den Haag
Michel Hoppe	Ministerie van OCW
Leo Euser	SMN (Samenwerkingsverband Marokkanen Nederland)
Habib el Kaddouri	SMN
Chantelle Rodgers	Gemeente Utrecht
Nada de Groot	MOVISIE
Saskia Tempelman	Ministerie van BZK
Karen Mutsaers	Nederlands Jeugdinstituut (verslag)
Marian de Graaf	Nederlands Jeugdinstituut
Marjan de Lange	Nederlands Jeugdinstituut

Bijlage 7

Expertmeeting: verslag

Op 27 mei 2009 kwamen dertig experts bijeen bij het Nederlands Jeugdinstituut om de voorlopige bevindingen te bespreken van twee onderzoeken uit het ZonMw-programma *Diversiteit in het jeugdbeleid*. Voor de pauze stond de *Overzichtsstudie interventies voor migrantenjeugd* op het programma. De deelnemende experts hadden tevoren een korte weergave van de voorlopige bevindingen en enkele vragen voor de bespreking ontvangen. Na de pauze gaven onderzoekers van COT Instituut voor Veiligheid en Risicomanagement een presentatie over de *Kennissynthese polarisatie en radicalisering* die zij hadden uitgevoerd.

Deze bijlage omvat een weergave van het gedeelte voor de pauze.

Weergave bespreking eerste verslag *Overzichtsstudie interventies voor migrantenjeugd*

1. Vragen vooraf

De voorafgaand aan de expertmeeting gestelde vragen luiden:

- Kunt u zich vinden in de opgestelde criteria voor effectieve interventies?
- Hebben we iets over het hoofd gezien?
- Hebt u aanvullingen op de overzichten? Kent u nog andere interessante activiteiten of projecten?

Leo Euser en Habib el Kaddouri (SMN) vragen waarom zelforganisaties van migranten niet voor de studie zijn geraadpleegd. Er zijn verschillende landelijke organisaties, maar die zijn niet in het onderzoek betrokken. Antwoord: Het punt is dat veel van de initiatieven van deze organisaties niet gedocumenteerd zijn. Daardoor zijn ze niet alleen moeilijk te vinden, maar ook niet overdraagbaar naar andere situaties. Niettemin zou het goed zijn om de zelforganisaties op de een of andere manier te raadplegen en om ze in ieder geval in de mailinglijst op te nemen zodat zij weten wat er speelt.

Aan de aanwezigen wordt gevraagd om interessante lokale initiatieven onder de aandacht te brengen van de onderzoekers door deze op te sturen naar Gert en Deniz (g.vandenberg@nji.nl en d.ince@nji.nl). Margo van den Berg (ZonMw) roept daarnaast op om voor dergelijke initiatieven een aanvraag in te dienen bij ZonMw.

Verschillende experts benadrukken dat er sprake is van een structureel probleem. Lokale initiatieven van zelforganisaties zijn heel belangrijk omdat juist bij deze initiatieven de doelgroep goed wordt bereikt en deze er vaak ook zelf bij wordt betrokken. Maar deze initiatieven worden niet zichtbaar in landelijke onderzoeken als deze overzichtsstudie. Het achterhalen van dit soort initiatieven vraagt ook veel tijd en moeite. De onderzoekers benadrukken dat bij deze studie de tijd ontbreekt om zelforganisaties te raadplegen en om lokale initiatieven in kaart te brengen.

Glenn Helberg (Riagg Rijnmond) verwijst naar het Landelijk Overleg Minderheden (LOM). In dit overleg voeren verschillende samenwerkingsverbanden overleg met het kabinet over beleidskwesties. Dit is een officieel orgaan dat gebruikt kan worden om migranten beter te bereiken.

Ab van de Wakker (het PON) mist in de studie aandacht voor online instrumenten. Er is inmiddels een groot aantal van deze instrumenten beschikbaar. Zij hebben een groot bereik, zeker onder jongeren, en vaak kan men na het invullen van het instrument in contact komen met een hulpverlener. Een voorbeeld daarvan is www.hulpmix.nl. Het Trimbos-instituut houdt zich bezig met dit soort online initiatieven. Deze partij zou bij de studie betrokken kunnen worden. Een ander instrument dat in dit kader wordt genoemd, is EMOVO (Elektronische Monitor en Voorlichting). Op basis van dit instrument worden kinderen doorgeleid naar internetsites waar ze hulp kunnen krijgen, bijvoorbeeld www.pratenonline.nl.

Glenn Helberg (Riagg Rijnmond) geeft aan dat hij interventies mist waarin de link wordt gelegd tussen de thuissituatie en de schoolsituatie. In de praktijk komt hij vaak kinderen tegen die het thuis goed doen (volgens de ouders), maar op school niet (volgens de leerkrachten). Die schakel tussen thuis en school is belangrijk. Om effectief te kunnen zijn, moet de driehoek ouders-kind-hulpverlener in een interventie een duidelijke plaats hebben. In Utrecht vindt bijvoorbeeld het project *Ouderbetrokkenheid bij primair onderwijs* plaats, dat probeert deze brug te slaan.

2. Welke algemene interventies (A-interventies) die bij veel migranten, jeugdigen en/of opvoeders worden ingezet, moeten in aanmerking komen voor doorontwikkeling?

Trees Pels (Verwey-Jonker Instituut) geeft aan dat vrijwel geen enkele van de *evidence based* interventies is onderzocht op toepasbaarheid bij migrantengroepen. Deze zogenoemde A-interventies moeten heel kritisch onderzocht worden op bruikbaarheid bij verschillende doelgroepen. Daar is nog nauwelijks aandacht voor. *Triple P* is een voorbeeld van een A-interventie die in de praktijk ook geschikt lijkt te zijn voor migrantengroepen. Ook bij de uitvoering van deze interventie worden echter problemen ondervonden met vertrouwen, bereik, taal enz. Daarom is het de moeite waard om *Triple P* zodanig aan te passen dat deze interventie migranten bereikt en daar ook effect sorteert.

3. Een interventie bestaat uit een methodische kern, naast de vereiste competenties van de uitvoerders en de noodzakelijke randvoorwaarden. Wat is het relatieve belang van deze drie componenten als het gaat om de effectiviteit van een interventie bij migrantengroepen?

In de discussie benadrukken diverse deelnemers dat bereik en effectiviteit van een interventie bij migranten sterk afhankelijk is van degene die de interventie uitvoert. Hulpverleners moeten zich bewust zijn van culturele verschillen en van de gevolgen die dit idealiter heeft voor hun handelen. In de opleidingen, ook in na- en bijscholing, moet er plaats zijn voor het ontwikkelen van culturele sensitiviteit. Het ZonMw-programma *Diversiteit in het jeugdbeleid* kent ook een lijn Intercultureel Vakmanschap, waarin projecten zijn opgenomen over dit onderwerp. Tegelijk is duidelijk dat het ook belangrijk is dat beroepskrachten beschikken over een goed instrument, in de vorm van een methodiek.

Daarnaast wijzen enkele deelnemers erop dat het succes van het toepassen van een interventie ook samenhangt met de randvoorwaarden. Een beroepskracht moet bijvoorbeeld de tijd krijgen om vertrouwen te winnen.

Conclusie: Een interventie die de doelgroep bereikt en die ook effectief is, moet deze drie componenten omvatten.

4. Moet er geïnvesteerd worden in het doorontwikkelen van A-interventies voor migrantengroepen of in het verstevigen van C-interventies?

Trees Pels (Verwey-Jonker Instituut) geeft aan dat er een spanning is tussen zogenoemde *top-down*-interventies (A-interventies), die door gevestigde instituten worden ontwikkeld (en vaak niet zijn bekeken op toepasbaarheid bij migrantengroepen), en *bottom-up*-initiatieven (C-interventies), die bijvoorbeeld door zelforganisaties worden ontwikkeld. De vraag is hoe je de brug slaat tussen deze interventies.

Conclusie is dat beide belangrijk zijn, zowel het doorontwikkelen van A-interventies als het verstevigen van C-interventies is wenselijk. In veel gevallen is er bij A-interventies veel aandacht besteed aan effectiviteit, terwijl C-interventies juist gekenmerkt worden door een goed bereik van de doelgroep. Je zou ze bij elkaar kunnen brengen door de sterke punten van A en C te combineren (waardoor je een nieuwe B-categorie maakt).

Ter illustratie wordt er een voorbeeldproject genoemd: *Orthodoxe moslimvrouwen in orthodoxe gezinnen*. Vertegenwoordigers van deze doelgroep helpen gezinnen om in contact te komen met de zorg en trainen hulpverleners uit de reguliere zorg om met deze gezinnen om te gaan. De vrouwen worden vervolgens ook weer geholpen door de hulpverleners. Dit is een voorbeeld van een project waarin A en C elkaar aanvullen en versterken. Zulke interventies kunnen eventueel *good practices* genoemd worden (zie vraag 6).

5. Voor welke problemen bij migrantengroepen zijn er op dit moment geen interventies beschikbaar? Met andere woorden: wat zijn hierin eventuele lacunes?

Verschillende experts benadrukken dat het belangrijk is om te kijken naar de problemen die veel voorkomen bij migranten en naar hun behoeften. Daarvan zijn verschillende overzichten beschikbaar. Door deze naast de geïnventariseerde interventies te leggen, wordt duidelijk waar de lacunes zitten. Zo is stigmatisering bijvoorbeeld een probleem dat veel voorkomt, maar waarvoor nog vrijwel niets is ontwikkeld. Zicht op de behoeften van de doelgroep zelf is belangrijk.

Een deelnemer wijst erop dat in het verslag niet duidelijk wordt om welke problemen het eigenlijk gaat. Daardoor blijft de inventarisatie een beetje in de lucht hangen.

6. Wat kenmerkt een good practice?

Onder vraag 4 is hier al kort antwoord op gegeven.

Een van de selectiecriteria voor een *good practice* is dat er enige documentatie over de interventie beschikbaar is. Een aantal experts benadrukt dat dit als gevolg heeft dat je al een hoop initiatieven mist. Van sommige interventies is helemaal geen documentatie voorhanden, maar ze werken

heel erg goed. Die zijn bijvoorbeeld succesvol door het enthousiasme en de betrokkenheid van de uitvoerder. Daarentegen wordt door andere experts benadrukt dat enige documentatie wel degelijk belangrijk is. Dit is ook nodig om initiatieven te kunnen onderzoeken. Soms is het in de praktijk alsof een initiatief heel goed werkt, terwijl dit (na onderzoek) helemaal niet zo blijkt te zijn. Een meer algemene conclusie is dat 'binding' een belangrijke factor is. Voor veel migranten is binding (aan de samenleving, aan de eigen buurt) geen vanzelfsprekendheid. Wil een interventie de doelgroep bereiken en ook effectief zijn, dan dient daar expliciet aandacht naar uit te gaan.

7. Kan het gebruik van instrumenten worden afgestemd op specifieke groepen?

Door tijdgebrek is deze vraag niet meer aan de orde geweest.

8. Extra opmerkingen

Monique l'Hoir (TNO) verwijst naar een succesvol project gericht op de preventie van wiegendood. Dit project werd uitgevoerd in de jeugdgezondheidszorg. Dankzij het project zijn er geen verschillen meer tussen westerse en niet-westerse groepen in het vóórkomen van wiegendood. Dit heeft te maken met het grote bereik van de jeugdgezondheidszorg; zij zien 98 procent van de niet-westerse ouders. Juist ook omdat Turkse en Marokkaanse grote waarde hechten aan het vaccineren van hun kinderen is dit van belang. Binnen de jeugdgezondheidszorg liggen dus grote kansen voor het bereiken van de doelgroep.

Jessie Hermans (GGD Utrecht) doet de aanbeveling om interventies niet alleen per probleem te clusteren, maar ook een onderscheid te maken in universele, selectieve en geïndiceerde preventie.

Het Nederlands Jeugdinstituut: hét expertisecentrum over jeugd en opvoeding

Het Nederlands Jeugdinstituut is het landelijk kennisinstituut voor jeugd- en opvoedingsvraagstukken. Het werkterrein van het Nederlands Jeugdinstituut strekt zich uit van de jeugdgezondheidszorg, opvang, educatie en jeugdwelzijn tot opvoedingsondersteuning, jeugdzorg en jeugdbescherming evenals aangrenzende werkvelden als onderwijs, justitie en internationale jongerenprojecten.

Missie

De bestaansgrond van het Nederlands Jeugdinstituut ligt in het streven naar een gezonde ontwikkeling van jeugdigen, en verbetering van de sociale en pedagogische kwaliteit van hun leefomgeving. Om dat te kunnen bereiken is kennis nodig. Kennis waarmee de kwaliteit en effectiviteit van de jeugd- en opvoedingssector kan verbeteren. Kennis van de normale ontwikkeling en opvoeding van jeugdigen, preventie en behandeling van opvoedings- en opgroei problemen, effectieve werkwijzen en programma's, professionalisering en stelsel- en ketenvraagstukken. Het Nederlands Jeugdinstituut ontwikkelt, beheert en implementeert die kennis.

Doelgroep

Het Nederlands Jeugdinstituut werkt voor beleidsmakers, staffunctionarissen en beroepskrachten in de sector jeugd en opvoeding. Wij maken kennis beschikbaar voor de praktijk, maar genereren ook kennisvragen vanuit de praktijk. Op die manier wordt een kenniscyclus georganiseerd, die de jeugdsector helpt het probleemoplossend vermogen te vergroten en de kwaliteit en effectiviteit van de dienstverlening te verbeteren.

Producten

Het werk van het Nederlands Jeugdinstituut resulteert in uiteenlopende producten zoals een infolijn, websites, tijdschriften, e-zines, databanken, themadossiers, factsheets, diverse ontwikkelings- en onderzoeksproducten, trainingen, congressen en adviezen.

Meer weten?

Kijk voor meer informatie op onze website: www.nji.nl.

Wilt u op de hoogte blijven van nieuws uit de jeugdsector? Neem dan een gratis abonnement op onze digitale *Nieuwsbrief Jeugd*.